

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Riigiteaduste instituut

Asso Uibo

VALIMISOSALUSE VARIEERUMISE PÕHJUSED EUROOPA RIIKIDES:
KVALITATIIVNE VÕRDLEV ANALÜÜS

Magistritöö

Juhendaja: PhD Mihkel Solvak

Juhendaja allkiri:

Tartu 2013

Lühikokkuvõte

Valimisosalust puudutavad uuringud, mis analüüsivad erinevates riikides osalust mõjutavaid faktoreid, on sagedasti jõudnud vastuoluliste tulemusteni. Konfliktsete järeldusteni on jõudnud nii erinevad juhtumianalüüsid kui ka mitmed kvantitatiivsed uuringud, millest tulenevalt eksisteerib põhjendatud vajadus valimisosaluse varieerumise põhjuslikku seost täiendavalt uurida.

Antud uurimustöös kasutatakse kvalitatiivse võrdleva analüüsi ("Qualitative Comparative Analysis" - QCA) tehnikat ja püütakse seeläbi leida lahendust ühest küljest senistele konfliktsetele uurimustulemustele ning kombineerides omavahel kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed meetodeid, kavatakse teisest küljest leida seni kirjeldamata seletusi ja tõlgendusi valimisosaluse varieerumisele erinevate riikide võrdluses. Vaatluse all on Euroopa riigid, mis pakuvad vägagi mitmekülgse valimi konsolideerunud ja "uutest" demokraatlikest riikidest.

Uuringu kõige silmapaistvamaks tulemuseks on asjaolu, et nii kõrge kui madala valimisosaluse varieerumise seletamisel võivad enamus analüüsitavaatest faktoritest omada vastandlikke väärtusi. Antud leid näitab, et valimisosalust mõjutavate faktorite mõju ja suund sõltuvad suuresti koosmõjust teiste muutujatega. Kuigi teatud muutujate, nagu näiteks proportsionaalne valimissüsteem ja valimiste kohustuslikkus, ilmnemisel on riigis tõenäoliselt kõrge valimisosalus, pole see antud uuringu tulemusena alati garanteeritud ja ilmselge. Tähelepanu väärib leid, et proportsionaalse valimissüsteemi ja kõrge SKP per capita taseme koosmõju tulemuseks on eranditult kõrge valimisosalus. Samuti on antud uuringu tulemuseks, et nii kõrge kui ka madala valimisosaluse põhjustavad mitmed erinevad muutujate kombinatsioonid, mis omakorda kinnitab eeldust, et kasutatud meetod võimaldab avastada valimisosaluse seletamisel seaduspärasusi, mida traditsioonilised kvantitatiivsed meetodid otseselt ei ole suutnud ning milleks kvalitatiivsetel meetoditel puudub üldistamisvõime.

Sisukord

LÜHIKOKKUVÕTE	2
SISUKORD	3
SISSEJUHATUS	4
1. VALIMISOSALUSE MÕJUTAJAD: SENISTE UURINGUTE TULEMUSED	11
1.1. VALIMISOSALUS KUI RATSIONAALNE OTSUS.....	12
1.2. SENISTE UURINGUTE TULEMUSED.....	13
1.2.1. <i>Institutsionaalsed muutujad</i>	14
1.2.2. <i>Sotsiaalmajanduslikud muutujad</i>	20
1.2.3. <i>Politiilised muutujad</i>	23
2. UURIMISMETOODIKA	27
2.1. QCA.....	27
2.2. UURINGU LÄBIVIIMISE PROTSEDUURID QCA MEETODITE PUHUL.....	31
3. VALIM JA ANALÜÜSITAVAD MUUTUJAD	34
3.1. VALIM.....	34
3.2. ANALÜÜSITAVAD MUUTUJAD JA NENDE MÕÕTMINE.....	36
4. UURIMUSES KASUTATAVATE MUUTUJATE KODEERIMINE	45
4.1. VALIMISOSALUS.....	45
4.2. VALIMISSÜSTEEM.....	47
4.3. VALIMISTE KOHUSTUSLIKKUS.....	48
4.4. PARLAMENDI KODADE ARV/RIIGISÜSTEEM.....	48
4.5. SKP PER CAPITA.....	49
4.6. AMETIÜHINGUTESSE KUULUMINE.....	49
4.7. VALIMISTE VÕITLUSLIKKUS.....	50
5. VALIMISOSALUS: QCA ANALÜÜS EUROOPAS	56
5.1. GRUPEERINGUD.....	56
5.2. ESIMENE UURING.....	61
5.2.1. <i>Kõrge valimisosalus</i>	61
5.2.2. <i>Madal valimisosalus</i>	66
5.3. TEINE UURING.....	69
5.3.1. <i>Kõrge valimisosalus</i>	69
5.4. KOLMAS UURING.....	71
5.4.1. <i>Kõrge valimisosalus</i>	71
5.4.2. <i>Madal valimisosalus</i>	73
5.5. JÄRELDUSED JA ARUTELU.....	77
6. KOKKUVÕTE	80
SUMMARY	83
KASUTATUD KIRJANDUS JA ALLIKAD	86

Sissejuhatus

Valimisuuringud keskenduvad valimiskäitumist uurides üldjuhul kahele põhiküsimusele: valimisosalus ja valimisotsus. Minu uurimustöö keskendub nendest esimesele ning püüab analüüsida küsimust, mis seletab valimistel osalemist just selle mõiste kitsamas tähenduses ehk mis mõjutab riigi elanikkonna osalemise määra üldvalimistel.

Õigustatult võib ju väita, et valimistel osalemine on rahva vaba tahte avaldus, mistõttu pole oluline, kui suur osa riigi elanikkonnast seda kasutab või kasutamata jätab. 19. sajandi teisel poolel avaldas John Stuart Mill seisukoha kõrgeast valimisosalusest ning selle taunitavusest. Nimelt leidis tema, et paljude harimatute inimeste osalemine vähendab poliitika sisendite kvaliteeti ja seeläbi ka poliitika tulemuste kvaliteeti (Mueller ja Stratmann 2003: 2130). Valimisosaluse mõju ja olulisuse kohta käivad tõekspidamised on sellest ajast alateht kahtlemata märkimisväärselt muutunud. Madalat valimisosalust peetakse esindusdemokraatia puhul üldjuhul siiski halvaks nähtuseks (Franklin 1999: 205; Radcliff ja Davis 2000: 132). See seab kahtluse alla valitsejate legitiimsuse ning elanikkonna esindatuse seadusandlikus kogus. Vastupidiselt peaks kõrge valimisosalus kinnitama süsteemi legitiimsust ning peegeldama elujõulist esindusdemokraatiat ja poliitilist süsteemi. Aktiivne valimisosalus toimib samuti kontrolliva ja tasakaalustavana, mille tulemusena riigi kõrgeima võimu kandja, rahvas, teostab kontrolli oma esindajate üle (Stockemer ja Calca 2012: 1). Valimisosalusel on leitud olevat ka tugev seos riigivalitsejate käitumismustrite kujundamisel ning avaliku korra mõjutamisel (Flavin ja Radcliff 2011: 633). Sellest tulenevalt ei mõjuta valimisosaluse määr pelgalt parlamendi koosseisu kujunemist vaid ka otseselt riigivalitsemise prioriteete ning suunitlust. Lutz ja Marsh (2007) leiavad samuti, et madalal valimisosalusel on märgatav mõju ka valimistulemustele ning seeläbi ka valimisjärgsetele poliitilistele prioriteetidele riigis. Oma analüüsis kinnitavad nad senilevinud tõekspidamist, et madala valimisosaluse puhul kaotavad enim vasakpoolsed erakonnad, mille tulemusena on vasakpoolne ideoloogia parlamendis alaesindatud. Viimasest tulenevalt on ka riigijuhtimise prioriteetid tasakaalust väljas, mis omakorda võimendab kallutatust ühiskonnas veelgi. Antud situatsioon on aga esindusdemokraatia seisukohalt taunitav. Valimisosalusel on leitud olevat ka seos riigi majandusliku

käekäiguga. Mueller ja Stratmann (2003) tõdesid, et valimisosaluse ja sissetulekute võrdse jaotumise vahel riigis on ka tugev positiivne seos. Nemad leidsid, et mida kõrgem on valimisosalus, seda enam väheneb sissetulekute ebavõrdne jaotumine riigis. Seda võib omakorda pidada demokraatliku riigi taotluslikuks tulemuseks, mida oma tegevustega saavutada soovitakse.

Lisaks valimisosaluse olulisusele riigivõimu legitiimsuse seisukohalt on antud uuringu teostamise täiendavaks ajendiks valimisosaluse järk-järguline langus alates Teisest maailmasõjast, millele "traditsioonilisi" seletusi pole. Viimastel aastakümnetel on oluliselt langenud valimisosalus ka seni kõrget osalust nautinud riikides nagu näiteks Prantsusmaa ja Ühendkuningriik (Lutz ja Marsh 2007: 539). Gray ja Caul (2000) leidsid oma arenenud demokraatiasid käsitlevas uuringus, et perioodi 1950-1997 vältel on valimisosalus langenud keskmiselt 10% , mis on üpris märkimisväärne langus. See on väga huvitav paradoks, kui mõelda sellele, et mitmed osalust mõjutavad faktorid on püsinud muutumatutena või pigem isegi liikunud suunas, mis peaks mõjutama osalust positiivselt - näiteks valijaskonna haridustase. Peaaegu et täiesti muutumatutena on püsinud erinevad osalust mõjutavad institutsionaalsed korraldused ning oluliselt paranenud on valijate juurdepääs informatsioonile, mis omakorda peaks tõstma valimisaktiivsust. Kuigi antud uuringu eesmärgiks ei ole valimisosaluse ajalise muutumise analüüsimine kujutab aastakümnete vältel toimunud langusprotsess endast täiendavat ajendit probleemi süvitsi uurimiseks. Valimisosaluse languse analüüsimiseks on eelisjärjekorras tarvilik välja selgitada osalust mõjutavad faktorid, mis on ka antud uurimuse eesmärk.

Kuna valimisosalus on esindusdemokraatias poliitilise osaluse üks olulisemaid aspekte, siis on tähtis välja selgitada põhjused, mis toovad inimesed valimisjaoskondadesse. Küsimusega, miks mõned osalevad ja teised mitte, on paljud poliitikateadlased varasemalt tegeleenud ning muutujate nimistu, mis valimisosalust mõjutavad on võrdlemisi pikk ulatudes erinevatest indiviidi tasandi faktoritest nagu näiteks vanus, haridus ja sissetulek, riigi tasandi muutujateni nagu näiteks valimissüsteem, poliitiline killustatus ja valimiste kohustuslikkus. Enamik uurimustest keskendub valimisosalust uurides indiviiditasandi muutujatele ning nende mõjule sõltuva muutuja seletamisel ehk küsimusele mis motiveerib üksikisikut valimistel osalema? See on mõistlik loogika, kui

arvestada asjaolu, et valimisotsus kui selline toimub iga konkreetse indiviidi peas. Valimisosaluse varieerumist uurides on populaarseimad erinevad indiviidi tasandi muutujad nagu näiteks vanus, haridus ja sissetulek (Matsusaka ja Palda 1999: 431). Eelkõige haridustaseme puhul on mitmed eelnevad uuringud jõudnud tulemuseni, et viimase puhul eksisteerib tugev positiivne seos valimisosalusega - mida haritum on inimene, seda tõenäolisemalt ta läheb ka valima (Gray ja Caul 2000: 1091; Green ja Shachar 2000: 561). Viimased uuringud on ka leidnud, et näiteks inimese sotsiaalmajanduslik staatus, mis on ka tihtipeale tugevalt seotud inimese hariduse ja sissetulekuga, on samuti tugevalt seotud valimisosaluse varieerumisega (Flawin ja Radcliff 2011: 640). Lisaks üldlevinumatele valimisosalust mõjutavatele muutujatele on analüüsitud ka näiteks valimisosalust mõjutavaid geene (Fowler ja Dawes 2008), valimistel osalemist kui harjumuslikku käitumist (Green ja Shachar 2000) ning ka ratsionaalse valiku teooria seletusi on laialdaselt valimisosaluse seletamisel kasutatud (Kanazawa 1998: 974-975) – leides enamasti, et valimistel osalemine peaks ratsionaalse inimese jaoks olema välistatud. Viimast põhjendust ratsionaalse inimese valimiskäitumise kohta toetab ka fakt, et laias laastus on indiviidi tasandi muutujad võimelised seletama kõigest 30% valimisosaluse varieerumisest, mis omakorda jätab õhku kõhkluse, et pelgalt indiviidi tasandi muutujate põhjal valimisosaluse kohta järelduste tegemine võib olla puudulik (Matsusaka ja Palda 1999: 432). Viimasest tulenevalt on mõned analüütikud isegi leidnud, et indiviidi tasandi otsustusprotsess, kas valimistel osaleda või mitte, võib olla suuresti juhuslik tegevus (*Ibid.*).

Viimastest probleemkohtadest tulenevalt on paljud uurimused valimisosalust analüüsides keskendunud indiviidi tasandist kõrgemal asetsevatele muutujale või üritanud mõlemaid kombineerituna kasutada. Mainitud uurimused on leidnud, et valimisosalust suurendavat mõju omavad ka mitmed riigi tasandi sotsiaalmajanduslikud muutujad nagu näiteks riigi SKP per capita ja elanikkonna suurus, aga ka institutsionaalsed muutujad nagu näiteks mitmemandaadilised valimisringkonnad ja mobiliseerivad valimisseadused (Blais 2006: 112). Täiendavalt on leitud, et riigi tasandil on valimisosaluse varieeruvuse osas silmapaistva seletusvõimega ka nn poliitilised muutujad nagu näiteks valimiste võitluslikkus ja poliitiline killustatus (Geys 2006: 646).

Kuigi valimisosalust mõjutavate faktorite identifitseerimisel ollakse üldjoontes ühel meelel, siis on osalust analüüsivad uuringud jõudnud tihtilugu vastuoluliste tulemusteni, mis puudutab viimaste mõju suunda ja olulisust. Märkimisväärne osa uuringutest keskenduvad vaid mõne üksiku muutuja uurimisele või teatud valimisosalust puudutavate väidete testimisele ning jõuavad seejuures sama hüpoteesi testides vastuoluliste leidudeni või ei suuda tulemuste puhul tagada statistilist olulisust (Geys 2006: 641). Näiteks ei leidnud Matsusaka ja Palda (1999) Kanada juhtumit analüüsides ühtegi muutujat, mille puhul eksisteeriks selge ja statistiliselt oluline seos sõltumatute muutujate ja valimisosaluse vahel. Blais ja Dobrynska (1998: 251) leidsid, et olenemata üldlevinud arusaamast, et mitmemandaadilised valimisringkonnad tagavad reegline kõrgema valimisosaluse, ei pruugi antud seos alati ilmselge olla - teatud puhkudel on proportsionaalse süsteemi, mis on enamasti ka teistega võrreldes keerulisem, tulemuseks hoopis valijaskonna vähenenud aktiivsus valimispäeval. Analüüsides valimissüsteemi näidet konkreetsemalt näeme, et kuigi enamike uuringute tulemuseks on proportsionaalse valimissüsteemi positiivne mõju osalusele ei valitse absoluutne kindlustunne, et nendes süsteemides just valimissüsteem see muutuja on, mis kõrge või madala valimisosaluse taga on. Proportsionaalse valimissüsteemiga kaasneb enamasti ka näiteks mitmeparteisüsteem, mis pakub potentsiaalsele valijale laiapõhjalise ideoloogilise valikuvõimaluse, mis samuti osalust soodustab. Täiendava konfliktse näitena võib välja tuua veel valimiste tasavägisuse muutuja. Kui reeglina toob tasavägine valimisvõitlus valimiskastide juurde rohkem hääletajaid (Simonovits 2012; Cox 1988; Blais 2006), siis ei ole mitmed uuringud antud seost suutnud tõestada või on jõutud isegi vastupidiste järeldusteni (Stomecker ja Calca 2012; Kunc 2001; Geys 2006). Ka riigi valitsemissüsteemi analüüsides on jõutud täiesti vastuoluliste tulemusteni. Näiteks Tavits (2009: 42) leidis, et presidentialism võib valimisosalusele mõjuda nagu "kahepoolne mõõk". Ühest küljest pakub presidentaalne riigikord, kus üldjuhul toimuvad presidendi otsevalimised, täiendava võimaluse rahvale oma kõrgeimat võimu teostada ning lisaks parlamendivalimistele ka täiendavatel valimistel oma hääl anda ja seeläbi poliitikas aktiivsemalt osaleda. Antud võimalus peaks suurendama survet rahva informeerituse kasvule poliitilistest protsessidest, mis omakorda peaks mõjuma positiivselt elanikkonna aktiivsusele. Samas kujutab presidendi institutsioon endast täiendavat "konkurenti" riigi võimumonopolile, mis

omakorda vähendab teiste institutsioonide olulisust ja osatähtsust riigi valitsemisel. Üksiku institutsiooni olulisuse langus toob omakorda kaasa ka huvi languse antud institutsiooni suhtes, mis põhjustab ka madalamat osalust viimase valimistel.

Need on kõigest mõned näited valimisosaluse uuringute vastuolulistest ning täpsemat uurimist vajavatest tulemustest. Enamus valimisosalust puudutavatest uuringutest on teostatud kvantitatiivseid uurimismeetodeid kasutades, mille eesmärgiks on identifitseerida üks kõige paremini põhjuslikku seost seletav mudel. See tähendab, et erinevate muutujate mõju analüüsitakse enamasti vastavate keskmiste väärtuste valguses, mis ei võimalda süvitsi üksikute juhtumitega tegeleda. Kvantitatiivsed uurimismeetodid võimaldavad küll teha üldistusi, kuid need ei võimalda tihti tabada põhjusliku seose sügavamat olemust või alternatiivseid mõjusid. Tulemuseks olev mudel on teatud analüüsimeetodite põhjal tuletatud keskmine, mis ei pruugi empiiriliselt isegi eksisteerida. Sellest tulenevalt ei suuda kvantitatiivsed uurimismeetodid säilitada juhtumite terviklikku käsitlust vaid nende tulemused on anonüümsed. Testides kvantitatiivsete analüüside tulemuseks olevaid parima seletusvõimega mudeleid teiste andmestikega ei ole harvad juhud, kus erinevate muutujate ja ka kogu mudeli seletusvõime on oluliselt muutunud, nagu seda ka eelnevalt mainitud näidetest võis näha. See tähendab, et paljude juhtumite puhul ei mõjuta keskmiselt kõige olulisemad faktorid uuritavat tulemust sugugi samaväärselt nagu kogu valimi puhul. Tulemused võivad küll erinevate juhtumite puhul olla samaväärsed, kuid põhjused, miks nendeni jõutakse võivad olulisel määral erineda. Samas ei saa ju väita, et ühe juhtumi põhjusliku seose olemus oleks olulisem, kui teise oma - mõlemad on võrdväärse tähtsusega. Kvantitatiivsete meetodite puhul jäävad tulemustes domineerima arvuliselt ülekaalus olevad seosed ning seetõttu väheneb alternatiivsete põhjuslike seoste olulisus, mis muidugi ongi statistiliste meetodite eesmärk, kuid samas ka nõrkus. Juhtumianalüüsid vaatlevad üksikuid juhtumeid märkimisväärse detailsusastmega ja suudavad sellest tulenevalt avastada põhjusliku seose mitmeid erinevaid tahke. Samas võimaldavad juhtumianalüüsid enamasti seletada vaid ühte konkreetset juhtumit iseloomustavat seost. Mõningates olukordades on küll võimalik omavahel võrrelda kuni kolme või nelja juhtumit, kuid märkimisväärset üldistusvõimet sarnased uuringud siiski ei saavuta. Sellest tulenevalt võib eeldada, et uurimismeetod, mis suudab mainitud kahe "maailma" tehnikaid ühendada, suudaks pakkuda alternatiivse vaatenurga valimisosaluse

varieerumise seletusele. Üheks selliseks tehnikaks, mis kombineerib muutuja- ja juhtumipõhised analüüsimeetodeid on QCA - kvalitatiivne võrdlev analüüs. Antud meetod võimaldab adekvaatselt võrrelda omavahel mitmeid juhtumianalüüse ning pakub seeläbi uuendusliku uurimisvõimaluse keskmise suurusega valimites eksisteerivate seaduspärasuste avastamiseks ja analüüsimiseks. Meetod võimaldab võrrelda omavahel kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete uuringute leide ning seeläbi saavutada parem ja täiendav seletusvõime valimisosaluse analüüsimisel. QCA meetod põhineb põhjusliku mitmekesisuse teesil, mille järgi: 1) enamjaolt mõjutab tulemust (sõltuv muutuja) mitme erineva faktori (sõltumatud muutujad) koosmõju; 2) erinevad faktorite kombinatsioonid võivad viia samaväärse tulemuseni; 3) olenevalt kontekstist võib ühel ja samal faktoril olla vägagi erinev mõju tulemusele (Rihoux 2006: 682). Kokkuvõtvalt ei ole QCA meetodi puhul uurija sunnitud välja selgitama ühte ja kõige paremini uuritavat põhjuslikku seost iseloomustavat mudelit vaid ühe ja sama tulemuseni võib viia mitu erinevat muutujate kombinatsiooni ehk "teed". Täiendavalt võimaldab QCA läbi viia kolmesuunalist võrdlust: esmalt juhtumi sisene analüüs, mis teostatakse valimi moodustamisel ning kasutatavate muutujate selekteerimisel; teiseks juhtumitevaheline analüüs, milleks meetodit ka peamiselt kasutatakse; ja kolmandaks võimaldab QCA omavahel võrrelda teoreetilisi ideaaltüüpe ning empiirilist reaalsust (Rihoux 2006: 691).

Tulenevalt eeltoodust on antud uuringu eesmärgiks leida täiendavaid tõlgendusi ja seletusi valimisosaluse varieerumisele kasutades alternatiivset analüüsimeetodit QCA. Uuringu otsene eesmärk ei ole testida ega ümberlükata seniste uuringute tulemusi vaid pigem pakkuda alternatiivne vaatenurk valimisosaluse varieerumise põhjuslikule olemusele ja seda antud seose kõige üldisemas võtmes. Kombineerides omavahel kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete meetodite omadused on eeldus detailsemalt analüüsida seni vähem kajastust leidnud valimisosaluse ja seda mõjutavate faktorite põhjusliku seose mitmetahulist sisu ning seletada vasturääkivusi mainitud faktorite mõjusuuna osas.

Käesoleva töö esimene osa analüüsib senini läbiviidud valimisosalust seletavaid uuringuid ja viimaste osaliselt selgeid ja osaliselt vastuolulisi tulemusi. Antud peatüki tulemuseks joonistuvad samuti välja kõige olulisemad valimisosalust mõjutavad

faktorid, mida kasutan töö empiirilises osas riikidevahelise valimisosaluse võrdluses. Uuringu teine osa keskendub QCA meetodi kirjeldamisele ning põhjendustele, miks antud metoodikat kasutades on võimalik jõuda parema seletusvõimega tulemusteni, kui vaid kvantitatiivseid või kvalitatiivseid meetodeid kasutades. Kuna QCA võimaldab seletada erinevate muutujate kombinatsioonide mõju sõltuvale muutujale ning pakub täiendavalt erinevaid seletusvõimalusi sõltuva muutuja varieerumise põhjendamisel võib antud uuringu tulemuseks eeldada huvitavaid ning uusi seaduspärasusi valimisosaluse muutumise põhjuste kindlakstegemisel. Töö kolmas osa testib antud meetodit valimi puhul, mille moodustavad Euroopa riigid.

1. Valimisosaluse mõjutajad: seniste uuringute tulemused

Valimisosalus on uurimisobjekt, mille analüüsimiseks on väga pika aja jooksul läbi viidud aukartustäratav hulk uuringuid. Analüüsitud on ühest küljest erinevate tasandite ja teisest küljest erinevate valdkondade faktorite mõju valimisosalusele. Antud peatüki eesmärgiks on koondada seniste uuringute tulemused ja tekkinud konfliktid leiud ning seniste uurimistulemuste baasil identifitseerida kõige olulisemad valimisosalust mõjutavad muutujad. Kuna käesoleva uuringu eesmärgiks on välja selgitada ja võrrelda riikidevahelisi seaduspärasusi valimisosaluse varieerumise osas, siis tulevad ka antud analüüsis vaatluse alla vaid riigi tasandi muutujad. Valimisosalust mõjutavad faktorid on jaotanud kolme erinevasse valdkondlikku rubriiki tulenevalt muutujate iseloomust: institutsionaalsed, sotsiaalmajanduslikud ja poliitilised.

Analüüsides riikidevahelisi erinevusi valimisosaluses on eelnevad uuringud tihti keskendunud institutsionaalsetele muutujatele, kuna viimased on ajaliselt mõõdetuna suhteliselt stabiilsed ning seetõttu on nende mõju muutumist võimalik selgemalt uurida. Tõenäoliselt on Powell (1982, 1986) ja Jackman (1987) läbi viinud kõige murrangulisemad uuringud institutsionaalsetest faktoritest, mis valimisosalust mõjutavad. Powell analüüsis keskmist osaluse määra industriaalsetes demokraatides 1970. aastatel ja leidis, et osalus on kõrgem mitmemandaatiliste valimisringkondadega ja tugevate parteisidemetega riikides (Blais 2006: 111). Täiendavalt leidis Powell (1982), et lisaks tagavad aktiivsema valimisosaluse kõrge SKP per capita tase ning rahvast mobiliseerivad valimisseadused. Ka Jackman (1987) keskendus institutsionaalsete mõjurite uurimisele ja tegi seda analüüsides 19 demokraatlikku riiki perioodidel 1960. ja 1970. aastatel. Tema analüüsi tulemusena mõjutavad valimisosalust positiivselt mitmemandaadilised valimisringkonnad, mitmeparteisüsteem, ühekojaline parlament ja valimisseadused mis muudavad osalemise kohustuslikuks. Kuid ainult institutsionaalsete muutujate uurimisele keskenduda poleks õige ning seda just eelkõige uuringu seletusvõimet silmas pidades. Blais (2006: 112) leidis, et võttes kasutusele lisaks institutsionaalsetele muutujatele ka sotsiaalmajanduslikud faktorid saavutatakse valimisosaluse varieerumist uurides oluliselt parem seletusvõime. Gray ja Caul (2000: 1092) toetavad samuti sarnast muutujate valiku laiendamist, kuna ainult institutsionaalsed muutujad ei ole võimelised seletama muudatusi valimisosaluses, mis

on toimunud pärast Teist maailmasõda - olukord, kus keskmine osalusprotsent on kõikjal langenud, kuid valimisosalust mõjutavad institutsioonid on säilinud põhimõtteliselt muutumatutena. Järelkult tuleb analüüsi lisada kas täiendavaid muutujaid, mis antud vastuolu lahendavad või kasutada teistsugust uurimismetoodikat. Viimasest tulenevalt on antud uurimuses sõltuva muutuja varieerumise uurimiseks kasutatud ka lisaks institutsionaalsetele muutujatele erinevaid sotsiaalmajanduslikke ning poliitilisi faktoreid.

1.1. Valimisosalus kui ratsionaalne otsus

Enne valimisosalust mõjutavate faktorite analüüsi on otstarbekas lahti mõtestada valimisotsuse olemus ning seda teostatakse enamasti kasutades ratsionaalse valiku teooria lähenemist. Otsus valimistel osaleda ei erine oma olemuselt teist tüüpi otsustest - valimistel osaletakse, kui selle kasud kaaluvad üles sellega kaasnevad kulud (Merrifield 1993: 658). Struthers&Young (1989: 4) on oma analüüsis edasi arendanud varasemaid Downs'i poolt väljapakutud otsustusprotsessi kasulikkuse mudeleid ning välja jõudnud järgmise seaduspärasuseni:

$$R = B * P + D - C$$

Antud mudelis tähistab R valimistel osalemise kasulikkust, mille positiivse väärtuse korral peaks inimene valimistel osalema. B tähistab investeeringu kasulikkust ehk siis seda kasu, mis valija saab, kui tema valitud esindaja pääseb võimule. P tähistab tõenäosust, et üksikisiku hääl muudab valimiste tulemust. D tähistab osalemisega seotud tulusid ja C valimistel osalemisega seonduvaid kulutusi.

Eelnev mudel iseloomustab ratsionaalse valiku teooria seletust valimisosalusele suhtes - valija otsustab valimistel osaleda, kui osalemise tulud kaaluvad üles osalemise kulud. Osalemise tulud on üldiselt väga väikesed, kui arvestada et üksiku valija puhul on tegemist ühe häälega miljonitest ning asjaolu, kas üks või teine üksikisik valimistel otsustab osaleda või mitte mainimist väärivat muudatust endaga kaasa ei too (Matusaka ja Palda 1999: 432). Seega ei too ühe inimese hääletamisel osalemine kaasa ka märkimisväärset positiivset ega negatiivset mõju sellele inimesele, mistõttu peaksid teoreetiliselt enamasti osalemise kulud üles kaaluma selle tulud. Ratsionaalse valiku teooria loogika toimib juhtudel, kus valimisosalust analüüsitakse üksikisiku seisukohast.

Seda saab kasutada justkui põhjendust või seletust, miks teatud asjaolude ilmnemisel inimene otsustab valida minna või mitte. Sellest tulenevalt on ratsionaalse valiku teooria seletus valimisosalusele oluline eelteadmine erinevate valimisosalust mõjutavate faktorite uurimisel.

1.2. Seniste uuringute tulemused

Valimisosalus

Antud uuringu sõltuvaks muutujaks on valimisosalus – parlamendi (alamkoja) valimistel osalenud valimisealise elanikkonna osakaal mõõdetuna protsentides. Antud valimisosaluse muutuja definitsioon on üldlevinud ja tunnustatud (Geys 2006: 638). Samas mõjutab siinkohal oluliselt sõltumatut muutujat asjaolu, kuidas defineeritakse elanikkond. Võimalik on võrrelda näiteks valimas käinud inimeste hulka ja kogu riigi elanikkonda või ka valimas käinute arvu ja valijaks registreerunute hulka. Mõlemal definitsioonil on oma tugevused ja nõrkused. Kõige enam defineeritakse varasemate uuringute põhjal valimisosalust kui valimas käinud isikute ning registreeritud valijaskonna suhet (Geys 2006: 639; Stockemer ja Calca 2012: 8). Samas võib teatud riikide puhul antud definitsioon kaasa tuua teatud ebatäpsust ning sellega tuleb arvestada. Registreeritud valijaskonna kasutamine võimaldab elanikkonnast välja jätta selle osa valimisealisest elanikkonnast, kellel ei ole õigust valimistel osaleda, kuna neil puudub näiteks kodakondsus. See on matemaatiliselt korrektne, kuna valimisõigust mitteomavate isikute lisamine alandaks kunstlikult valimisosaluse määra - sellisele definitsioonile oleks teatav negatiivne mõju valimisosalusele juba sissekirjutatud. Vaadeldes elanikkonna definitsiooni olemust oleks jällegi sisuliselt korrektne vaadelda elanikkonnana kogu valimisealist elanikkonda. Viimane variant on kõiki kaasav ning võimaldab arvestada ka selle osaga elanikkonnast, kes ennast valimistele ei ole registreerinud - näiteks liialt keerukate protseduurireeglite tõttu (Blais jt 2003: 3). Antud argumentatsioonist tulenevalt ei eksisteeri ühte ja õiget võimalust elanikkonna defineerimiseks.

Nagu eelnevalt mainitud on valimisosaluse teemal läbi viidud väga mitmeid uuringuid ning samuti on valimistel osalemise tõlgendamiseks kasutatud muutujate valik märkimisväärne. Muutujad varieeruvad ühest küljest nii uurimistasandi poolest kui ka valdkondlikus võtmes. Viimast liigendatakse eelkõige järgmisteks muutujate

komplektideks: institutsionaalsed, sotsiaalmajanduslikud ja poliitilised. Minu analüüsi uurimistasandiks on riigi tasand, kuid valdkondlikus mõttes kavatsen valimisosalust mõjutavate muutujatena analüüsida kõigi kolme eelpoolmainitud valdkonna mõjureid.

1.2.1. Institutsionaalsed muutujad

Valimisosalust mõjutavad institutsionaalsed muutujad on üldjoontes väga stabiilsed ja seetõttu ka väga hästi erinevate analüüsides läbiviimisel kasutatavad. Tänu nende püsivusele on suure tõenäosusega nende mõju ka konstantne ja selgesuunaline ning seetõttu vähem mõjutatav erinevatest "päevapoliitilistest" sündmustest. Antud muutujate komplekti analüüsides keskendun eelkõige muutujatele nagu valimiste kohustuslikkus, valimissüsteem, parlamendi kodade arv, riigisüsteem, valimisosalust lihtsustavad mehhanismid ning valimisiga.

1.2.1.1. Valimiste kohustuslikkus

Ühe tugevaima valimisosalust mõjutava muutujana võib eelnevate uuringute tulemusena välja tuua valimiste kohustuslikkuse (Franklin 2004, Blais jt 2003, 2006, 2011; Roussias 2010; Jackman 1987; Carlin ja Love 2013; Louth ja Hill 2004, 2005; Singh 2010). Riigid, kus elanikkond on kohustatud valimas käima, naudivad ka kõige kõrgemaid valimisosaluse näitajaid olles riikidest, kus valimised ei ole kohustuslikud keskmiselt 12-13% kõrgemad (Blais jt 2003: 8; Stomecker ja Calca 2012: 14). Antud muutuja toimimispritsiibi seletamisel on kõige otstarbekam kasutada ratsionaalse valiku mudelit. Nagu eelnevalt kirjeldatud võimaldab antud mudel väga hästi põhjendada enamike valimisosalust mõjutavate muutujate toimemehhanismi ning erandiks ei ole ka valimiste kohustuslikkus. Kui valimistel mitteosalemisega kaasneb valijale mingisugune karistus või trahv, siis kasvab viimase jaoks märkimisväärselt valimas mitteosalemise kulu, mis omakorda tähendab, et valimistel osalemine muutub valija jaoks vähemkulukaks ja seetõttu otsustatakse osaleda. Antud põhjuslik seos on väga otsene ja selgesuunaline, kuid toimib enamasti siiski juhtudel, kus valija käitumist monitooritakse ning eksisteerib ka reaalne kontroll- ja karistusmehhanism mitteosalejate vastutusele võtmiseks (Blais jt 2003: 8). Samas leiab Roussias (2010: 21), et pole märkimisväärselt vahet, kas mitteosalemine toob endaga kaasa karistuse või mitte - rahva osalus valimistel on olenemata karistustest kõrgem, kuna inimesed soovivad alateadlikult seaduseid järgida. Blais jt (2003: 9-10) vaidlevad natukene antud seaduspärasusele

vastu ning leiavad, et karistusmehhanismidega kohustuslikud valimised küll kergitavad osalust, kuid karistusmehhanismide puudumisel võib valimisosalus isegi mõnevõrra langeda. Tegemist võib olla konkreetse uuringu omapäraga kuid võimalik, et valimiste kohustuslikuks muutmine ja osalemise pealesurumine tekitab valijaskonnas trotsi riigivõimu osas ning selgete karistuste puududes hoopis protesteeritakse kohustuslike valimiste vastu ja protesti teostatakse oma mitteosalemisega. Geys (2006) on oma uuringus analüüsinud väga suurt hulka valimisosalust käsitlevaid uuringuid ning viimast mõjutavaid faktoreid. Tema uuringu kokkuvõttes on ka just valimiste kohustuslikkus muutuja, mille positiivne mõju valimisosalusele on kõige tugevam ja ka kõige selgem - antud muutuja kohta eksisteerib kõige vähem vastuoluliste tulemusteni jõudnud uuringuid (Geys 2006: 651). Kokkuvõtlikult võib väita, et valimiste kohustuslikkuse mõju valimisosalusele on oma olemuselt väga loogiline ja triviaalne.

1.2.1.2. Valimissüsteem

Asjaolu, missuguse süsteemi abil reaalselt antud hääled kohtadeks parlamendis teisendatakse omab eelnevate uurimuste tulemusena samuti märkimisväärset mõju valimisosalusele (Blais jt 2003; Blais jt 2011; Birch 2010; Karp ja Banducci 2010; Roussias 2010: 21; Powell 1982; Jackman 1987; Bowler jt 2001). Üldlevinud on leid, et proportsionaalse valimissüsteemiga riikides, kus antud häälte osakaalud on samaväärsed reaalselt jagatud parlamendikohtadega, tunduvad valimised hääletajatele ausamad ja seetõttu osaletakse valimistel aktiivsemalt (Stockemer ja Calca 2012: 5).

Majoritaarsetes süsteemides, kus väikestel erakondadel on keeruline võimule pääseda, tunnetavad ka need samad väiksemate erakondade valijad oma hääle ebaolulisust ja jätavad valimistel osalemata. Blais ja Aarts (2006: 184) on samuti leidnud, et proportsionaalsete süsteemide puhul on valimisvõitlus piirkondades üldiselt tasavägisem, mis omakorda mobiliseerib poliitilist eliiti rohkem häälte nimel pingutama. Rohkemate ressursside kasutamine valijaskonna mobiliseerimiseks toob omakorda kaasa kõrgema osalusportsendi. Kuna proportsionaalse valimissüsteemi puhul on ka väiksematel erakondadel ning ideoloogiate kandjatel võimalus valituks osutada, siis soodustavad ka ülejäänud erakonnad oma nimekirjades nn vähem dominantsete gruppide, nagu näiteks naised, etnilised vähemused ja noored, esindajate kandideerimist (Stockemer ja Calca 2012: 5). Nähes võimalust enda paremaks ja õiglasemaks esindatuseks toob jällegi nende samade gruppide esindajad

valimisjaoskondadesse. Bowler jt (2001) analüüsisid valimisosaluse varieerumist Ameerika Ühendriikide erinevates osariikides ja jõudsid tulemuseni, et osariikides, milles on semi-proportsionaalne süsteem on ka kõrgem valimisosalus ning see on märkimisväärse kaaluga tulemus. Nimelt on enamikes Ameerika Ühendriikide osariikides kasutusel majoritaarne valimissüsteem ja mõningates vähestes semi-proportsionaalne süsteem ning viimastes on proportsionaalne element lisatud alles lähiminevikus. Käesolev juhtum pakub seetõttu võimaluse ühest küljest võrrelda osaluse muutumist osariikides aja jooksul ja ka osariikide vahel – ning seda situatsioonis, kus valdav hulk ülejäänud osalust mõjutavatest faktoritest on põhimõtteliselt jäänud samaväärseteks. Seetõttu võib üpriski kindlalt väita, et nende valimi puhul omab just proportsionaalne element valimissüsteemis positiivset mõju valimisosaluse muutusele. Kuna majoritaarne süsteem paistab valijatele oma hääle „raiskamise“ (kõik hääled, mis ei läinud võitvale kandidaadile on ebaolulised) tõttu ebaõiglasem, siis vähendab selline ebaõiglane hääle kohtadeks teisendamise viis ka valijaskonna usaldust poliitilise süsteemi, selle efektiivsusesse ja legitiimsusesse ning toob omakorda kaasa valimisosaluse languse (Banducci ja Karp 2009: 110). Samas ei ole valimissüsteemi mõju absoluutselt ühene ja selgesuunaline. Võrreldes proportsionaalse valimissüsteemiga on majoritaarne süsteem küll vähem aus, kuid samas oluliselt selgem ja läbipaistvam - rohkem hääli saanud kandidaat osutub valituks (Geys 2006: 651). Samuti ei ole enamasti majoritaarse valimissüsteemi puhul vajadust moodustada koalitsioonivalitsusi, kuna antud süsteem soodustab tulemust, kus valimised võitev jõud suudab iseseisvalt võimu haarata ja valitsuse moodustada (Stomecker ja Calca 2012: 6). Samas väljenduvad antud majoritaarse valimissüsteemi positiivsed valimisosalust tõstvad omadused selgelt ainult puhtalt majoritaarsete valimissüsteemide puhul. Viimased eksisteerib Euroopas aga vähe ning enamustel juhtudel on tegemist hoopis segasüsteemidega, kus osa kohtadest jaotatakse vastavalt proportsionaalsele süsteemile ja osa vastavalt majoritaarsele süsteemile. Sellest tulenevalt eksisteerib valimissüsteemide mõju osalusele uurides pigem tõekspidamine, et mida proportsionaalsem on süsteem, seda kõrgem on osalus (Blais ja Dobrzynska 1998: 246). Samas leidub ka viimasele tõekspidamisele vastanduvalid uurimistulemusi. Näiteks jõudsid Hollander ja Williamson (2009) tulemuseni, et segasüsteemides on valimisosalus madalam kui majoritaarsetes süsteemides ja seda just eelnevalt mainitud

majoritaarsete süsteemide eeliste tõttu. Samuti on proportsionaalse valimissüsteemi positiivset mõju osalusele uurides jõutud ka tõdemuseni, et proportsionaalse valimissüsteemiga käsikäes käivad tihti ka teised osalust positiivselt mõjutavad faktorid, näiteks osalust lihtsustavad mehhanismid ning sellest tulenevalt võib olla ebaselge, missugune muutuja siis osalust tegelikult mõjutab (Karp ja Banducci 2010: 364-365). Jackman ja Miller (1995) jällegi leidsid, et mitmeparteisüsteem, mida tihti seostatakse proportsionaalse valimissüsteemiga, võib valimisosalust isegi pärssivalt mõjutada. Blais ja Dobrynska (1998: 251) jõudsid tulemuseni, et kuigi proportsionaalsel valimissüsteemil on kokkuvõttel pigem osalust tõstev mõju, siis on see mõju juhtumite võrdluses tihti erinev ning mõningatel näidetest isegi vastupidine. Viimast leidu kinnitab ka Vowles (2010) Uus-Meremaa näitel läbiviidud uuring. Roussias (2010) leiab oma uurimuse tulemusena, et proportsionaalsete valimissüsteemide positiivne mõju valimisosalusele on aja jooksul vähenemas. Uurides mitmeid järjestikuseid valimisi leidis ta, et enamikes riikides, kus osalus on märkimisväärselt aja jooksul vähenenud, on paigas proportsionaalne valimissüsteem (Roussias 2010: 28).

Kuigi eksisteerib mitmeid vastuolulisi uurimistulemusi leidis Geys (2006: 651) oma koonduringu tulemusena, et valimissüsteem on üks kõige paremini valimisosaluse muutumist seletavatest faktoritest. 70% antud muutujat käsitletud uuringutest on jõudnud tulemuseni, et sel on positiivne mõju osalusele ja see on märkimisväärne näitaja, kuid jätab siiski ruumi alternatiivsetele tõlgendustele. Ligi kolmandik antud faktori mõju analüüsinud uuringutest on avastanud kas mõju puudumise või harvematel juhtudel isegi vastupidise mõju. Eelpool mainitud põhjenduste valguses ei ole antud muutuja mõjusuund alati ühene ning sellest tulenevalt on valimissüsteemi mõju analüüsimisel põhjendatud kasutada uurimismeetodit, mis võimaldab muutujal samaaegselt nii positiivset kui negatiivset mõju avaldada.

1.2.1.3. Konkureerivad institutsioonid

Parlamendid kodade arv

Üks faktor, mis valimisosalust eelnevate uuringute tulemusena märkimisväärselt mõjutab on parlamendi kodade arv. Uuringud on näidanud, et riikides kus seadusandlikul võimul on vaid üks koda, on valimisosalus kõrgem (Blais ja Dobrynska 1998; Blais 2006; Blais jt 2011; Roussias 2010; Jackman 1987). Selle põhjenduseks on

asjaolu, et kahe kojaga parlamentides jagavad viimased üldjuhul võimu ning seeläbi väheneb mõlema koja võimu ulatus ja seetõttu ka olulisus. See omakorda toob kaasa valimisosaluse languse, kuna valija tajub valitava institutsiooni olulisuse langust, mistõttu kahaneb valimistel osalemise tulu. Carlin ja Love (2013) küll tõdesid, et parlamendi kodade arvul puudub mainimist vääriv korrelatsioon valimisosalusega, kuid kahekojalise parlamendi positiivset mõju valimisosalusele pole senini täheldatud.

Riigisüsteem

Muutuja, mis sarnaselt parlamendi kodade arvuga valimisosalust mõjutab on riigisüsteem – presidentaalne või parlamentaarne süsteem. Nagu ka mitme parlamendikoja puhul tähendab tugev presidendivõim täiendavat võimu jaotumist erinevate institutsioonide vahel, mis omakorda vähendab iga institutsiooni olulisust ja toob seega kaasa ka rahva motivatsiooni languste viimase valimistel osaleda (Roussias 2010: 18). Poliitilise süsteemi struktuur (kas tegemist on ühekojalise või mitmekojalise parlamendiga või kas tegemist on parlamentaarse või presidentaalse süsteemiga) omab mõju valimiste olulisusele ja seeläbi ka parlamendi alamkoja valimisosalusele (Blais ja Dobrzynska 1998: 246). Kui toimuvad eraldi parlamendi- ja presidendivalimised, siis lisaks valijate valimisosaluse kulu tõusule, kuna valimas tuleb käia mitu korda, langeb poliitilise eliidi mobiliseerimise võimekus (Stockemer ja Calca 2012: 4). Lihtsalt ressursid, mille abil poliitilist mobilisatsiooni läbi viia tuleb mitmete valimiste vahel jagada ning langev mobilisatsioonivõime toob endaga teoreetiliselt kaasa ka madalama osalusportsendi. Tavits (2009) leidis, et presidentialismi mõju valimisosalusele võib käsitleda kui kahepoolset mõõka, kus ühest küljest toimib eelnevalt mainitud "konkurents" institutsioonide vahel, kuid teisest küljest võimaldab täiendav võimuinstitutsioon rahval enam riigi valitsemises kaasa rääkida. Täiendavad valimised tähendavad täiendavat võimalust demokraatlikku praktikat rakendada nii hääletamas käimise protseduurilisest aspektist kui ka valijaskonna harimise võtmes - rahvas peab ennast paremini informeerima ning selle tulemuseks olev harituse ja teadmiste kasv tõstab ka elanikkonna aktiivsust üldiselt (Tavits 2009: 42). Sellest tulenevalt ei saa selgesuunaliselt eeldada, et tugev presidendivõim alati parlamendi valimisosalust negatiivselt mõjutaks.

Eeltoodust tulenevalt võib oletada, et erinevad parlamendi alamkojaga mõjuvõimu osas „konkureerivad“ institutsioonid on olulised faktorid alamkoja valimisosaluse varieerumise seletamisel.

1.2.1.4. Valimisosalust lihtsustavad tegurid

Mitmed eelnevad uuringud on näidanud, et valimisosaluse määr on kõrgem, kui valimised toimuvad nädalavahetusel või kui valimispäev antakse inimestele vabaks (Blais 2006: 115). Antud seose loogika peitub selles, et vabal päeval on inimestel rohkem aega, et külastada valimisjaoskondi mida nad tööpäevadel hõivatuse tõttu võib-olla teha ei saaks. Valimistel osalemisega seotud ajakulu on võimalik lahendada ka erinevaid valimismeetodeid kasutusele võttes - posti teel valimised, eelvalimised, e-valimised (Blais 2006: 115-116). Viimaste mehhanismide olulisust valimisosaluse seletamisel on kinnitanud ka mitmed eelnevalt läbiviidud uuringud (Blais jt 2003; Blais 2006; Geys 2006; Powell 1982). Vastupidiselt võib valimisosalust pärssivana mõjuda näiteks liialt kehv valimisjaoskondade paiknemine ja ka liialt keerukad registreerimisprotseduurid, mistõttu inimesed loobuvad sootuks valimistel osalemast. Mitmed uuringud on omakorda leidnud, et valijate registreerimisprotseduurid ei oma mainimisväärt mõju valimisosalusele (Blais jt 2003: 11). Ka teiste osalust soodustavate mehhanismide olulisus valimisosaluse selgitamisel on erinevate uurimuste baasil saanud tagasilööke. Näiteks on Franklin (1999) leidnud, et vaba valimispäev soodustab osalust, kuid Blais jt (2003) järeltavad oma uuringu põhjal, et see ei oma mainimist vääri seletusvõimet.

1.2.1.5. Valimisiga

Täiendavalt on leitud, et ka vanus millest alates kodanikud saavad õiguste valima minna on märkimisväärse olulisusega valimisosaluse seletamisel (Blais jt 2003: 2; Blais ja Dobrzynska 1998: 250; Gray ja Caul 2000: 1100; Franklin 2004: 213). Riikides, milles on valimisiga madalam on tõenäolist nende valimisealiste elanike hulk suurem, kes on ebaküpsed ja poliitika osas ükskõiksed. Sellest tulenevalt osaletakse ka valimistel vähem ning suurema tõenäosusega on ka valimisosalus nendes riikides madalam.

1.2.2. Sotsiaalmajanduslikud muutujad

Riigi majandusliku arengu ja sotsiaalsete struktuuride vahel eksisteerib üldiselt otsene seos - mida arenenum on riik, seda suuremad on ka selle elanikkonna sissetulekud ja seega võimalused paremale haridusele ja mitmekülgsemale informatsiooni levikule (Blais jt 2003: 4; Yoshita 2009: 193). Täiendavalt muundab riigi majanduslik areng ühiskonna erinevate gruppide vahelisi suhteid ja loob seeläbi mitmekesisemad huvid (Blais jt 2003: 4). Kõik see tõstab kodanike kaasatust poliitikasse ja seeläbi stimuleerib osalust. Täiendavalt avaldab riigi majanduslik olukord mõju elanikkonna poliitilisele aktiivsusele seeläbi, et osalusotsust langetades analüüsib valija iseenda ja riigi majandusliku situatsiooni. Majanduslike tagasilöökide tulemusena võib rahvas valimistel osalemisest hoiduda, kuid samas võib see ka rahvast vastupidiselt aktiveeruda näiteks võimulolijate karistamiseks. Antud muutujate komplekti analüüsid keskendund eelkõige muutujatele nagu riigi SKP per capita tase, rahvastik, ametiühingutesse kuulumine ning tööpuudus.

1.2.2.1. SKP per capita

Sotsiaalmajanduslikke riigi tasandi muutujaid, mis mõjutavad valimisosalust, on varasemates uuringutes analüüsitud palju. Kõige üldlevinumaks võib antud muutujate komplektist lugeda eeldatavasti riigi SKP per capita näitajat (Blais 2006: 117; Blais ja Dobrzynska 1998: 243). Majanduslikult paremas arengujärgus olevas riigis on valijal rohkem aega tegeleda poliitikaga, seeläbi ollakse paremini informeeritud ja seetõttu valitsevad ka paremad eeldused valimistel osalemiseks (Nevitte jt 2009: 100). Vastupidiselt eelnevalt mainitud mõjusuunale leidsid näiteks Carlin ja Love (2013), et riigi SKP per capita ja osaluse vahel eksisteerib väike, kuid statistiliselt oluline negatiivne seos. Antud leiu põhjendusena võib välja tuua valijate rahulolu riigi poliitikaga, mistõttu ei soovita muudatusi ja otsustatakse osalemisest hoiduda. Lisaks on läbiviidud mitmeid uuringuid, mis seost SKP per capita ja valimisosaluse vahel tuvastada ei suutnud (Stomecker ja Calca 2012; Hollander ja Williamson 2009). Seetõttu on riigi SKP per capita puhul taaskord tegemist muutujaga, mille kohta kehtib üldjoontes tõdemus, et viimane küll mõjutab valimisosaluse protsenti, kuid erinevad uuringuid on jõudnud vasturääkivate tulemusteni muutuja mõjusuuna osas.

1.2.2.2. Rahvastik

Valimisosaluse mõjurite analüüsid on täiendavalt hulgaliselt keskendunud erinevatele rahvastiku koosseisu ja paiknemisega seotud muutujatele nagu näiteks elanikkonna suurus, elanikkonna asustustihedus, elanikkonna stabiilsus ja elanikkonna homogeensus. Geys (2006: 642) analüüsi tulemusena on nendest näitajatest kõige parema seletusvõimega muutuja elanikkonna suurus, mille olulisust on ka mitmed teised uuringud tõdenud (Stomecker ja Calca 2012; Birch 2010; Carlin ja Love 2013; Blais 2006). Blais ja Dobrzynska (1998: 244) leidsid, et antud seos on logaritmilise iseloomuga, mis tähendab et valimisosaluse varieerumise osas eksisteerib märkimisväärne erinevus väga väikeste riikide ja kõigi ülejäänute vahel. Antud muutuja olulisusele on ka väga tugev teoreetiline põhjendus. Ratsionaalse valija jaoks on valijaskonna koguhulk otsuse langetamisel ülimalt oluline näitaja, kuivõrd väiksema valijate hulga puhul üksiku hääle kaal kasvab, mistõttu muutub tõenäolisemaks, et just tema hääl muutub otsustavaks. Seda kõike arvesse võttes muutub valimistel osalemine kasumlikumaks, mistõttu otsustatakse osaleda. Väiksema elanikkonna puhul on ka poliitilisel eliidil kergem valijaskonda mobiliseerida, mis omakorda suurendab võimalust, et väikeriikides on valimisosalus kõrgem (Blais 2006: 117). Lisaks valija hääle kaalu kasvule ning eliidi mobiliseerimisvõimekusele on väiksematel kogukondades ka liikmetevahelised suhted oluliselt lähedasemad ja otsesemad (Blais jt 2003: 4). See omakorda stimuleerib valimisosaluse arengut, kuna tugevad sotsiaalsed struktuurid võimaldavad paremat infoliikumist, tagavad rangema kontrollmehhanismi ühiskonna liikmete vahel, mis omakorda motiveerib inimest valimistel osalema. Elanikkonna suuruse mõju valimisosalusele on eelnevate uuringute põhjal selge ja ühesuunaline.

Elanikkonna asustustihedus, homogeensus ja stabiilsus on Geys (2006: 643-646) järgi valimisosaluse varieeruvust analüüsidest küllaltki kaheldava seletusvõimega. Vaadeldes näiteks elanikkonna asustustihedust, siis võib ühest küljest teoreetiliselt argumenteerida, et tihedama asustusega piirkondades on poliitikutel lihtsam ja "odavam" läbi viia poliitilist mobiliseerimist, elanikel on rohkem võimalusi ja kanaleid suhtlemiseks ja seeläbi ka poliitiliste sõnumite edasikandumiseks (Blais jt 2003: 4; Kirchgässner ja Himmern 1997: 10). Nendest argumentidest tulenevalt võiks eeldada, et kõrgema asustustihedusega piirkonnad on ka poliitiliselt aktiivsemad ja seetõttu osalevad

valimistel innukamalt. Samas on mõningad uuringud leidnud, et linnalistes piirkondades on nõrgenenud inimestevahelised sotsiaalsed sidemed ja struktuurid (Geys 2006: 643). Sellistes individualistlikes kogukondades on sellest tulenevalt vähenenud ka sotsiaalne surve valimistel osaleda, mistõttu võiks jällegi omakorda eeldada, et urbaniseerunud piirkondades on valimisosalus madalam, kui hajaasustusega piirkondades, kus inimestevahelised suhted on kogukondlikumad ja seega eksisteerib ka tugevam kontrollmehhanism. Rahvastiku homogeensust uurides ei ole üldjoontes märkimisväärset seost valimisosalusega leitud ja seda nii rahvastiku etnilist koosseisu kui ka näiteks vara jaotumist arvestades (Geys 2006: 645). Elanikkonna stabiilsus on muutuja, mille puhul on mõju suund üsnagi selge ja ühene (Geys 2006: 644). Stabiilne elanikkond kasvatab elanikkonna ühist identifitseerimist, solidaarsust ja seeläbi tõstab sotsiaalset survet valima minna. Täiendavalt on inimesed, kes pikalt ühes piirkonnas elavad ka teadlikumad kohalikest oludest ning ka nende vastutustunne kohaliku elu käekäigu üle on suurem, kui inimestel, kes planeerivad näiteks mujale elama kolida.

1.2.2.3. Ametiühingutesse kuulumine

Täiendav sotsiaalmajanduslik faktor, mis riigi valimisosalust eelnevalt läbiviidud uuringute põhjal mõjutab on inimeste kuulumine erinevatesse ühiskondlikku või poliitilist ambitsiooni omavatesse ühingutesse (Carlin ja Love 2013; Birch 2010; Radcliff ja Davis 2000; Powell 1982). Inimeste kuulumine ühingutesse suurendab ühiskonna sotsiaalsete struktuuride tugevust ning tugevate inimestevaheliste sidemete olemasolu omakorda kasvatab ühiskonna survet ja kontrollmehhanismi üksikisiku osas, mis tõstab omakorda tõenäosust, et ühingusse kuuluvad isikud lähevad valima (Merrifield 1993: 659). Ka ajalooliselt on just ametiühingutesse või parteidesse kuulumine olnud oluline näitaja valimisosaluse seletamisel (Gray ja Caul 2000: 1092). Ametiühingutel on olnud märkimisväärne roll lisaks eelnevalt mainitud kontrollmehhanismile ka valijate mobiliseerimisel ning informatsiooni paremal liikumisel ja liikmete harimisel (Flavin ja Radcliff 2011: 634). Kuna ametiühingud koondavad enamasti klasse, kelle esindajad on keskmise või madalama sissetulekuga, siis toimib antud positiivne efekt ka enamasti just antud klassi puhul, kes on ka osaluse mõistes traditsiooniliselt alati passiivsem olnud (Flavin ja Radcliff 2011: 640). Flavin ja Radcliff (2011) uurimistulemused kinnitavad, et ametiühingutesse kuulumisel on ka „spillover“ efekt kogu ühiskonnale, mistõttu ei suurene osalus pelgalt vaid liikmete

seas. Gray ja Caul (2000: 1092) on oma analüüsi tulemusena püstitanud lausa väite, et just ametiühingutesse kuulumise vähenemine Teise maailmasõja järgsel ajal ongi kõige tugevam mõjur, mis valimisosaluse languse on põhjustanud. Ametiühingutesse kuulumise vähenemine on muutnud mitmed valijad ükskõikseks, väheinformeerituks ja poliitiliselt passiivseks, mis omakorda on kaasa toonud valimisosaluse languse (Gray ja Caul 2000: 1100). Senised valimisosaluse uuringud ametiühingutesse kuulumise negatiivset mõju avastanud ei ole ning see ei ole ka üllatav muutuja mõju sisu analüüsid. Samas võib spekuloida, et rohke liikmeskonnaga ametiühingud kujutavad endast arvestatavat partnerit keskvalitsusele, kelle arvamusega peavad viimased arvestama. Sellisest loogikast tulenevalt justkui väheneks valimiste suhteline olulisus, kuna ametiühingutesse kuulumise tulemusena kasutab rahvas teistsuguseid kanaleid oma võimu teostamiseks. Seetõttu võib argumenteerida, et teatud juhtudel võib kõrge ametiühingutesse kuulumine osalust pärssivat mõju omada, kuigi senised empiirilised leiud seda kinnitanud pole.

1.2.2.4. Tööpuudus

Vähemates uuringutes on valimisaktiivsuse seletamiseks kasutatud ka muutujat töötuse määr (Kirchgässner ja Himmern 1997: 11). Valimisosalus peaks olema väiksem riikides, kus on kõrgem töötuse määr, kuna töötuid inimesi on keerulisem mobiliseerida, kuna nende puhul puudub üks oluline infoliikumise kanal, mis on seotud nende töökohaga. Samas on antud muutuja seost valimisosaluse varieerumisega seni väga vähe uuritud, mistõttu puudub selge arusaam ka selle mõju kohta.

1.2.3. Poliitilised muutujad

Kui institutsionaalsed ja sotsiaalmajanduslikud muutujad on riikide puhul üldiselt võrdlemisi stabiilsed ja muutuvad ajas küllaltki marginaalselt, siis poliitilised muutujad on väga dünaamilised. Kombineerides omavahel võrdlemisi stabiilseid mõjureid dünaamiliste muutujatega võimaldab arvestada ka "päevapoliitiliste" nähtustega ning seeläbi leida alternatiivseid seletusi valimisosaluse varieerumisele riigiti. Kõige levinumad poliitilised muutujad, mida varasemad uuringud on analüüsinud on valimiste võitluslikkus ja poliitiline killustatus.

1.2.3.1. Valimiste võitluslikkus

Valimiste võitluslikkust (või tasavägisust) on varasemate uurimuste põhjal nimetatud üheks oluliseimaks muutujaks, mis valimisosalust mõjutab ning seda on ka mitmed uuringud tõestanud (Cox 1988; Blais 2006; Fauvelle-Aymar ja Francois 2006; Roussias 2010). Antud muutuja teoreetiline olulisus tuleneb samuti valija ratsionaalse käitumise printsiibist nagu mitmete teiste muutujate puhul. Mida tasavägisem on valimisvõitlus, seda tõenäolisem on, et ühe hääle kaal lõpliku valimistulemuse välja selgitamisel kasvab. See omakorda viib ratsionaalsed valijad tõenäolisemalt valimisjaoskondadesse. Arvestades eeltoodut on ka antud muutuja mõjumissuund esmapilgul küllaltki selge - mida tasavägisem on valimisvõitlus (näiteks kahe populaarseima erakonna vahel), seda tõenäolisemalt lähevad inimesed valima ja seda tunnetuslikul eeldusel, et nende häälel on kaalu. Valimiste tasavägisuse teine positiivne aspekt, mis valimisosalust tõstab, on poliitilise eliidi suurem tähelepanu ning tahe valijaid tasavägiste valimiste puhul mobiliseerida (Kirchgässner ja Himmern 1997: 9; Cox 1988: 768). Ehk lisaks valijatele, kes tunnetavad, et nende häälel on kaalu, tunnetab ka poliitiline eliit, et tasavägiste valimiste puhul iga hääl loeb, mistõttu on ratsionaalne kulutada rohkem ressursse ja tegeleda aktiivselt valijate mobiliseerimisega. Ka viimastel aastatel läbiviidud juhtumianalüüsid kinnitavad valimiste võitluslikkuse positiivset mõju osalusele. Meiyin jt (2011) viisid läbi uuringu Taiwani ning Simonovits (2012) Ungari parlamendi valimiste kohta ja jõudsid järelduseni, et tasavägisem valimisvõitlus toob rohkem valijaid valimisjaoskondadesse ning antud mõju on märkimisväärselt tugev. Samas ei ole valimiste võitluslikkuse mõju osalusele alati sirgjooneline. Kirchgässner ja Himmern (1997: 19) leidsid, et valimiste võitluslikkus omab elanikkonda mobiliseerivat mõju ainult sellistel juhtudel, kui valimistele eelnenud perioodil ei ole poliitilisel maastikul toimunud märkimisväärsed muudatusi, kuna viimaste olemasolu korral ei ole võimalik valijatel luua selgeid eeldusi valimistulemuste osas. Kui puuduvad eeldused valimistulemuste osas, siis on ka raskem hinnata, kas valimised on tasavägised ja kas sellest tulenevalt on üksiku hääle kaal kasvanud või mitte. Samuti ei võimalda märkimisväärselt muutunud poliitiline maastik ka eliidil olukorda adekvaatselt hinnata ning elanikkonda mobiliseerida. Kuncze (2001) uuris valimisosaluse muutumist USA erinevatel valimistel perioodil 1986-1998 ja leidis, et asjaolu, kas valimised on tasavägised või mitte ei oma mitte mingisugust mõju valimisosalusele. Ka Stomecker ja

Calca (2012) leidsid, et valimiste tasavägisusel ei ole positiivselt mobiliseerivat efekti ning valimisosalus antud muutuja mõjuna ei muutu. Vastupidiselt enamikele uuringutele leidsid Kirchgässner ja Himmern (1997: 19), et üksikutel valimistel on valimiste tasavägisusel pigem negatiivne mõju osalusele, kuna tasavägine valimisvõitlus tähendab ebakindlust ja see omakorda hoiab inimesi valimiskastidest eemal. Lisaks ebakindlusele on tasavägiste valimisvõitluste tulemuseks tihti koalitsioonivalitsused, millel on veel täiendav, valijate seisukohalt taunitav tulemus - üksiku valitava poliitilise jõu prioriteetid hajuvad (Blais 2006: 118). See võib omakorda valijad tõrksaks muuta, kuna sisuliselt pole vahet keda valitakse, sest võim haaratakse niikuinii mitme erakonna poolt. Valimiste tasavägisuse kergelt negatiivset mõju osalusele on oma uuringutes tõdenud ka näiteks Birch (2010) ning Hollander ja Williamson (2009). Täiendavalt leidis Geys (2006: 646) eelnevalt läbiviidud uuringuid analüüsides, et vaid 50-60% viimastest uuringutest on suutnud tõestada valimiste võitluslikkuse olulisust osaluse seletamisel. Kusjuures märkimisväärset osa tema poolt analüüsitud uuringutest ei omanud valimiste võitluslikkus olulist mõju või omas negatiivset mõju osalusele.

Täiendavalt tuleb märkida, et valimiste võitluslikkuse mõju valimisosalusele on mõnevõrra seotud ka valimissüsteemiga. Loogiliselt võetuna omab valimiste tasavägisus valijaskonnas tugevamat mobiliseerivat mõju pigem proportsionaalse valimissüsteemiga riikides kuna nendes riikides on realselt antud häälte hulk proportsionaalselt tasakaalus lõplike kohtade jaotumisega seadusandlikus kogus (Kirchgässner ja Himmern 1997: 3). Majoritaarsetes süsteemides on tasavägine valimisvõitlus ühes jaoskonnas kindlasti mobiliseeriva mõjuga elanikkonnale, kuid ühe jaoskonna sisene tasavägisus ei väljendu üleriigilises valimistulemuses - vähemalt mitte niivõrd otseselt kui proportsionaalse süsteemi puhul. Sellest tulenevalt ei ole valimiste võitluslikkusel majoritaarsetes süsteemides nii tugevat mõju valimisosalusele, kui proportsionaalsetes.

1.2.3.2. Poliitiline killustatus

Üheks võimaluseks poliitilise killustatuse vaatlemiseks on seda teha valimistel osalevate erakondade hulga kaudu. Teoreetiliselt on mitmete valimistel osalevate erakondade valimistel nii positiivne kui ka negatiivne mõju valimisosalusele. Kahtlemata pakub suurem hulk erakondasid suuremat hulka valikuvõimalusi valijatele. Valijal on

tõenäolisem leida erakond, mis vastab kõige paremini tema nägemustele ja seetõttu kasvab valija motivatsioon osaleda. Suurem hulk valimistel osalevaid erakondi tähendab ka suuremat mobiliseerimisvõimet ühiskonnas tervikuna. Rohkem erakondi tähendab ka rohkem erakondade liikmeid, mis omakorda tähendab rohkem poliitilisi aktiviste ja see viib suurema mobiliseerimiseni (Blais 2006: 118, Banducci ja Karp 2009: 111). Teisest küljest suurendab valimistel osalevate erakondade hulga kasv ka tõenäosust, et valimiste tulemusena on vajalik moodustada erinevaid koalitsioone, kuna ükski poliitiline rühm ei saavuta piisavat osakaalu, et iseseisvalt riiki juhtida (Blais 2006: 118). Koalitsioon omakorda tähendab erakondade vaadete ühildamist ja kompromisse. Selle tulemusena kaotavad üksikud võimukoalitsiooni liikmed oma selge olemuse, millega valija ennast oma valiku tegemisel identifitseeris. Nagu juba eelnevas lõigus kirjeldatud pole valija jaoks sellises situatsioonis vahet, keda valitakse, kuna võimu haarab tõenäoliselt siiski koalitsioon, mille puhul on ebamäärane, kelle vaateid esindatakse ja kes siis tegelikult riiki juhib - valitud poliitikud või parteikontorid? Selline asjade kulg vähendab valija motivatsiooni valimistel osaleda (Blais ja Dobrzynska 1998: 249). Täiendavalt eksisteerib ka mitmed uuringud, mis on jäänud raskustesse poliitilise killustatuse ja valimisosaluse vahelise seose tõestamisel (Roussias 2010; Blais jt 2011; Carlin ja Love 2013). Geys (2006: 646) leidis, et 33% varasemates uuringutes on parteide tingarv omanud positiivset mõju valimisosalusele. Seejuures negatiivset mõju tõdenud uuringute hulk on isegi suurem, kui püstitatud hüpoteesi kinnitada suutnud uuringute arv. Kõigest eelnevast tulenevalt on poliitilise killustatuse muutuja kasutamine valimisosaluse varieerumise seletamisel küll mõnevõrra ebaselge, kuid esmapilgul põhjendatud.

Eeltoodust tulenevalt on selge, et valimisosalust mõjutavaid faktoreid on nii viimaste olulisust kui mõju suunda silmas pidades väga mitmesuguseid ja erinevaid. Mõningate toimumehhanism on võrdlemisi selge, kuid mitmete osas eksisteerib põhjendatud vajadus täiendavaks analüüsiks. Antud uurimistöös kasutatavate muutujate identifitseerimist vaadeldakse töö kolmandas peatükis, kuid järgnevalt käsitletakse käesolevas uuringus kasutatavat uurimismetoodikat ning viimasega kaasnevaid võimalusi eelnevalt nimetatud muutujate täiendavaks analüüsimiseks.

2. Uurimismetoodika

Viimastel aastatel on järjest suurenev hulk sotsiaalteadlasi, muuhulgas ka poliitilise analüüsi valdkonnas, hakanud uuringute läbiviimiseks kasutama kombineeritud uurimismeetodeid (Rihoix 2006: 680). Põhjus, miks omavahel kombineerida kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid meetodeid või näiteks viia läbi juhtumianalüüside võrdlusi on väga selge, kuigi mõneti vastuoluline. Ühest küljest soovitakse koguda sügavuti andmeid ja teadmisi juhtumite kohta, kuid teises küljest saavutada võrdlusanalüüse teostades ka teatud üldistusvõime (*Ibid.*). Antud trend on tervitatav, kuna võimaldab uurijatel kasutada mõlema „maailma“ – juhtumipõhiste ja muutujapõhiste uuringute – tugevusi, minimeerides omakorda viimaste nõrkusi.

Kahte äärmust ühendava tehnika kasutamine on sotsiaalteadustes tervitatav ja seda eriti valdkondades, mis tegelevad riikidevaheliste uuringute läbiviimisega (Rihoix 2006: 681). Viimaste puhul on võimalike juhtumite hulk väga selgelt määratletud ja selle muutumine üldiselt ebatõenäoline. Analüüsiobjektiks olevate juhtumite hulk on lisaks fikseeritusele veel ka võrdlemisi piiratud ja väike, mistõttu on enamike riike võrdlevate uuringute valimid väikese või keskmise suurusega. Valimi väiksusest tulenevalt oleks põhjendatud ja eelistatav läbi viia süvitsi analüüse, kuivõrd viimased võimaldavad põhjalikumalt uurida huvipakkuva põhjusliku seose olemust. Teisest küljest loob uuritavate juhtumite vähene hulk omakorda hea eelduse selleks, et valimis oleks märkimisväärne hulk kõigist võimalikest juhtumitest esindatud, mis omakorda võimaldab uurimistulemusi ka üldistada. Antud põhjendustest tulenevalt lõikavad just makro tasandil läbiviidavad uuringud enim kasu kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete meetodite ühendamisest.

2.1. QCA

Üheks meetodiks, mis omavahel kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed meetodid ühendab on kvalitatiivne võrdlev analüüs (QCA). Ka antud uuringus kasutan sõltuva ja sõltumatute muutujate vahelise seose välja selgitamiseks QCA meetodit, täpsemalt crisp-set QCA. QCA tehnikat tutvustas esmakordselt Ragin 1987. aastal ning selle eesmärgiks on sõltumatute ja sõltuva muutuja vaheliste põhjuslike seoses analüüsimine. Meetod on võimeline ühendama nii juhtumipõhiste, kui ka muutujapõhiste meetodite head küljed

võimaldades ühest küljest analüüsida keskmise suurusega valimeid, säilitades samas üksiku juhtumine holistlik käsitlus (Ragin jt 2009: 6). See rajaneb kahel põhiteesil, milleks on: 1) põhjuslikud kombinatsioonid – üksikute muutujate mõju võib sõltuda teiste muutujate esinemisest või mitteesinemisest 2) võrdtulemuslikkus (*equifinality*) – ühe ja sama tulemuseni võib viia mitu erinevat põhjuslikku „teed“ (Krook 2010: 887). QCA on selles osas võrdlemisi paindlik meetod, kuna jätab võimalusi mitmeteks erinevateks tõlgendusteks ja seletusteks.

Nagu eelnevalt mainitud koondab QCA meetod endas juhtumipõhiste ja muutujapõhiste analüüsides tugevaid külgi, kaldudes siiski juhtumite holistliku lähenemiste tõttu natukene rohkem juhtumipõhiste meetodite poole. Selle tehnika abil analüüsitakse konkreetset juhtumit ühe tervikuna, kus juhtumi erinevad osad, näiteks sõltumatud muutujad, ei oma eraldiseisvalt erilist kaalu vaid oluline on nende koostoimimine, nende koondmõju (Ragin jt 2009: 6). Ükski juhtum ei ole anonüümne vaid kindel ja teadvustatud tervik ning sellega tuleb terve uurimuse käigus arvestada (Rihoix 2006: 682). Sellest tulenevalt on QCA puhul tegemist vägagi juhtumitundliku meetodiga, mis statistiliste analüüsides vaatenurgast on küll nõrkus, kuid juhtumipõhiste analüütikute hinnangul oluline tugevus (*Ibid.*). Üheks omaduseks, mis võimaldab QCA kvantitatiivsete uurimismeetodite hulka paigutada on selle võimekus viia läbi uuringuid keskmise suurusega valimitega (*Ibid.*). See on ülimalt oluline omadus ja võimaldab uurimistulemuste põhjal teha ka üldistusi. Täiendavalt tuleb QCA meetodi puhul muutujad teoreetilistest käsitlustest tuletada, mis on taaskord omadus, mis paigutab QCA pigem muutujapõhiste meetodite hulka (Ragin jt 2009: 6). Kuna QCA kasutab uurimisprotsessis Boole'i algebrat, mis sunnib kõik juhtumid numbriliselt muutujate lõikes määratlema, on viimase puhul tegemist ka meetodiga, mille põhjal valmivat uuringut on võimalik korrata ja seega kinnitada või falsifitseerida (Rihoix 2006: 682).

QCA meetodil on mitmeid tugevaid külgi, mis võimaldavad uurimisobjekti analüüsimist viisidel ja nurkadest, mida tavalisi kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid meetodeid kasutades võimalik poleks. QCA meetodi esimene eelis seisneb selles, et see võimaldab analüüsida erinevaid „teesid“, mis viivad samade tulemusteni (Ragin jt 2009: 8). Antud omadus rajaneb eelnevalt mainitud põhimõttel, et ühe ja sama tulemuseni võib viia mitu erinevat teed ehk sõltuva muutuja varieerumist võivad seletada mitu

erinevat sõltumatute muutujate kombinatsiooni. Tihti kasutatakse demokratiseerumise näidet iseloomustamiseks antud meetodit. Ei eksisteeri ühte kindlat teed, mis viib demokraatiani ja sobib kõigile vaid eksisteerivad erinevad moodused, mis on kõik samaväärselt olulised. Ühe riigi puhul ei taga ainult ühe või teise muutuja esinemine demokratiseerumist vaid näiteks nelja erineva muutuja koosmõju. Teise demokratiseerumise juhtumi puhul tagab eduka protsessi näiteks kolme kindla muutuja esinemine ning kahe muutuja mitteesinemine. Samas on mõlemad näited võrdselt olulised. Minu uurimus püüab leida erinevaid teesid kõrge valimisosaluseni. Seni on hulgaliselt kirjeldatud, nagu eelnevas peatükis analüüsitud, kuidas üks või teine üksik muutuja mõjutab valimisosalust, kuid erinevaid juhtumeid ühendavat terviklikku koondpilti veel koostatud ei ole. QCA teine tugevus seisneb antud uurimismeetodi mitmekülgses kasutusvõimaluses. Näiteks võimaldab antud tehnika ülevaatlikult koondada uuritud andmestikku. Analüüsi käigus koostatavad tõe tabelid (*truth table*), kujutavad endast ülimalt kasulikku tööriista andmestiku uurimisel. Tõe tabelite abil on hõlpsasti võimalik avastada vastuolusid andmestikus, mis lubab süvitsi juhtumite analüüsimisega tegeleda (Rihoix 2006: 683). Tõe tabelite koostamisest käsitletakse üksikasjalikumalt antud peatüki teises pooles. Täiendavalt on QCA abil võimalik vägagi edukalt testida erinevaid teooriaid, oletusi või ka näiteks uurija enda ideid ja oletusi, mida senised uuringud käsitleanud ei ole (Rihoix 2006: 684). Ka antud uurimistöö üheks eelduseks on oletus, et senised kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete uurimismeetodite abil saadud tulemused valimisosalust mõjutavate faktorite kohta ei ole suutnud mainitud põhjusliku seose sisulist olemust täielikult avada. QCA kui tehnika on väga kasulik tööriist ka uute hüpoteeside püstitamisel (*Ibid.*). Uurimistulemusena moodustunud muutujate kombinatsioonid võivad esile tuua seni vähekäsitletud seaduspärasusi, mis vajavad täiendavaid selgitusi ning uurimistööd. Meetod võimaldab lisaks testimisele ka uurijal tulemusi teatud määral selgitada ja täpsustada ning see on samuti antud tehnika märkimisväärne voorus. Analüüsi läbiviija peab uurimuse käigus korduvalt erinevaid uurimiskäiku puudutavaid otsuseid vastu võtma ja neid ka teoreetiliselt ja empiirilisi leide silmas pidades põhjendama (*Ibid.*). Täpselt mis laadi otsustusprotsesse QCA uuringu läbiviimine uurijalt eeldab vaatleme käesoleva peatüki teises osas.

Tulenevalt asjaolust, et mitmed eelnevalt läbiviidud, valimisosaluse varieerumist analüüsivad uuringud on muutujate mõju osas jõudnud vastuoluliste tulemusteni on

põhjustatud läbi viia sama põhjuslikku seost analüüsiv QCA metoodikat kasutav uuring. Viimase tulemus selgitaks ühest küljest paremini erinevate muutujate koosmõju valimisosaluse varieerumise seletamisel. Teisest küljest, tänu juhtumite holistlikule käsitlemisele, võimaldaks uuring analüüsida erinevate muutujate vastandlike väärtuste mõju valimisosalusele. Kahtlemata on mitmete juhtumite puhul osalust mõjutavad sõltumatud muutujad vastupidiste väärtustega, kuid tulemuseks on siiski näiteks kõrge valimisosalus. Tihti statistilised uurimismeetodid antud põhjusliku seose olemuseni ei jõua, kuivõrd viimaste puhul iseloomustab seost vaid mingisugune keskmine väärtus. Samas võib just mainitud sõltumatute muutujate positiivse või negatiivse väärtuse kombinatsioon teatud teiste muutujatega olla uuritava põhjusliku seose põhiolemuseks. Eelnevast tulenevalt annab valimisosalust mõjutavate tegurite analüüsimine QCA metoodika abil täiendava perspektiivi antud põhjusliku seose olemusse, mida ainult kvantitatiivsete meetodite kasutamine ei võimaldaks. Kuna QCA tehnikat kasutades on võimalik läbi viia analüüsi keskmise suurusega valimite puhul, nagu seda ka käesolev uuring teeb, võimaldab selle meetodi kasutamine teha ka teatud tasemeni üldistusi kõigi eksisteerivate juhtumite kohta. Lisaks on tegemist formaliseeritud uuringiga, mis on teiste samalaadsete uuringutega võrreldav, korratav ja seetõttu ka falsifitseeritav, mida mitmete juhtumipõhiste analüüside kohta väita ei saa (Rihoux 2006: 681). Viimased on tihti läbiviidud võrdlemisi individuaalselt ja kindlaid formaalseid aspekte arvestamata, mistõttu on erinevate juhtumianalüüside omavaheline võrdlemine raskendatud. Täiendavalt viib juhtumianalüüside puhul uurija läbi rida otsuseid tõendite hindamisel, mida lugejatele edasi ei anta. Samas lisab võrdleva meetodi kasutamine põhjusliku seose analüüsimisel ülimalt kasuliku aspekti ja võimaldab kindlaks teha seni vähem tähelepanu pälvinud seaduspärasusi.

Arvestades eeltoodut ja asjaolu, et valimisosalus on üks enim tähelepanu leidnud uurimisobjekt poliitikateadustes, ei ole antud uurimistöö eesmärgiks otseselt mingisuguseid hüpoteese testida või seniseid leide ümberlükata vaid eeldatavasti võimaldab QCA kasutamine natukene selgitada ja korrastada seniseid valimisosaluse põhjuseid analüüsinud uurimistulemusi.

2.2. Uuringu läbiviimise protseduurid QCA meetodite puhul

Kuigi QCA meetod tähistas hiljuti juba oma 25. tähtpäeva, siis on meetod just viimastel aastatel läbi tegemas tohutut arengut. Oluliselt on kasvanud läbiviidud uuringute hulk ning ka valdkondade spekter, mille uurimiseks meetodit kasutatakse (Rihoix ja Marx 2013: 170). Tulenevalt meetodi kasutatavuse kasvust on ka tehnika ise läbi tegemas märkimisväärseid arenguid, mis ei ole ainult tehnilist laadi (näiteks analüüsimiseks kasutatava tarkvara areng) vaid edasi arenevad ka uuringu mudelid, meetodisse integreeritakse ajalist dimensiooni ning samuti koostatakse näitlikke juhendmaterjale ja parimate praktikate kogumikke meetodi kasutamisest (*Ibid.*). Kõik see näitab trendi, et QCA on järjest enam muutumas peavoolu uurimismeetodiks. QCA evolutsiooni analüüsid ei saa mainimata jätta meetodi edasiarengut erinevateks uurimistehnikateks. Lisaks kõige esimesele csQCA on aja jooksul viimasest edasi arendatud ka mvQCA ja fsQCA. Põgusa tutvustusena võib öelda, et csQCA (*crisp set*) puhul võivad muutujad omada kalibreerimise järgselt väärtuseid kas 0 (ei esine) või 1 (esineb) ning mvQCA (*multi value*) puhul on lubatud ka ühe muutuja esinemine ja mitteesinemine üheaegselt. FsQCA (*fuzzy set*) erinevus viimase kahe tehnikaga võrreldes seisneb selles, et fsQCA lubab kodeeritud muutujatel omada ka osalisi väärtuseid (Rihoix ja Marx 2013: 168-169). Ehk uurija ei ole kohustatud muutujat mustvalgelt dihotomeerima vaid arvuliselt mõõdetavad muutujad on võimalik kodeerida proportsionaalselt vastavalt nende väärtusele.

Oma uurimuses kasutan csQCA meetodit, mis põhineb Boole'i algebral, mis kasutab andmete liigendamiseks binaarsete tunnustega opereerimise algebrat - kas muutuja esineb (1) või ei esine (0). Kõik sõltumatud muutujad ning ka tulemuseks olev sõltuv muutuja tuleb vastavalt nendele omistatud väärtustele kodeerida, kas eksisteerivateks või mitteeksisteerivateks. See tähendab, et kõigist analüüsitavaatest muutujatest koostatakse tõe tabel, kus kõigile muutujatele omistatakse väärtusteks kas 0 või 1 ning mis on liigendatud juhtumite lõikes. Kodeerimine on üks võtmetähtsusega etappe QCA meetodit kasutava uuringu läbiviimisel. See on etapp, mis kõige suuremal määral eeldab uurija süvitsi teadmisi juhtumite kohta ning on protsess, milles analüüsi läbiviija peab langetama mitmeid, uuringu protsessi ja tulemust silmas pidades olulisi otsuseid (Rihoix 2006: 690). Algandmete kodeerimine väärtusteks 0 ja 1 peab toimuma läbinähtavalt

ning sisukate põhjenduste toel, näiteks teoreetilistele allikatele või empiirilistele leidudele tuginedes. Arvuliste andmete teisendamisel on otstarbekas kasutada uuritava andmestiku loogilisi vahemikke, mis eristavad selgelt omavahel muutuja eksisteerimise ja mitteeksisteerimise või ka andmestiku mediaan ja keskmist väärtust (Rihoix 2006: 690). Kuna tõe tabel koondab kõigi muutujate kodeeritud väärtused juhtumite lõikes luuakse sel moel hea visuaalne tööriist, mille abil joonistuvad välja juhtumite kohta käivad muutujate konfiguratsioonid (Rihoix 2006: 683). Igast juhtumist saab unikaalne muutujate kombinatsioon, mis iseloomustab põhjuslikku seost sõltumatute ja sõltuva muutuja vahel. Antud unikaalsus seisneb konkreetse kombinatsiooni seotuses konkreetse juhtumiga ja ei välista loomulikult tulemust, kus mitmel juhtumil on uuritava põhjusliku seose iseloomustamiseks samaväärne muutujate kombinatsioon.

Järgnev muutujate kombinatsioonide moodustamise ja töötlemise tehnika kirjeldus tugineb ulatuslikult Rihoix ja De Meur (2009: 33-35) tööle. Muutujate omavaheliste seoste kindlakstegemiseks kasutab Boole'i algebra kahte „tehet“: *Ja* ning *Või*. Näiteks: „Kui A Ja B esinevad, siis esineb ka C; kui X Või Y esinevad, siis ei esine Z.“ Sellise loogika abil juhtumeid analüüsides on võimalik koostada väga pikki muutujate omavahelisi seoseid iseloomustavaid kombinatsioone ehk „lauseid“. Lausete hulk on täpselt samaväärne juhtumite hulgaga, kuivõrd iga juhtumi kohta moodustub viimast iseloomustav muutujate kombinatsioon. Järgmise etapina grupeeritakse samasugused laused, kuna suure tõenäosusega ühtivad mitmete juhtumite puhul kõigi sõltumatute muutujate ja ka sõltuva muutuja väärtused. Tulemuseks on eeldatavasti juba juhtumite hulgast oluliselt väiksem arv lauseid. Järgmiseks tuleb vaadelda, et ei eksisteeriks üksteisele vastukäivaid kombinatsioone, mille puhul kõigi sõltumatute muutujate väärtused on samasugused, kuid sõltuva muutuja väärtus on erinev (Rihoix 2006: 683). Antud etapis on uurija korduvalt sunnitud juhtumeid üksikhaaval käsitlema ning vajadusel täiendavaid muutujaid lisama, mis võimaldaksid eksisteerivat vastuolulisust lahendada. Grupeerivate ja täienduste tulemusena loodud lauseid on seejärel omakorda võimalik Boole'i algebra tehnikat kasutades minimeerida – tehes kahest lausest ühe. Võtame näiteks kaks erinevat lauset: „Kui A, B ja C eksisteerivad, siis eksisteerib ka Z“ või „kui A ja B eksisteerivad ning C ei eksisteeri, siis eksisteerib Z“. Boole'i minimeerimine teeb mainitud kahest lausest ühe: „Kui A ja B eksisteerivad, siis eksisteerib ka Z“ - C ei ole oluline, kuna tema eksisteerimine ei oma tulemuse seisukohast tähtsust. Minimeerimise

eesmärgiks on jõuda välja lühima võimaliku valemieni, mis iseloomustaks sõltuva ja sõltumatute muutujate vahelist põhjuslikku seost (Rihoix 2006: 683). Viimane on ka uuringu eeldatavaks tulemuseks, mida on seejärel võimalik tõlgendada. (Rihoix ja De Meur 2009: 33-35)

3. Valim ja analüüsitavad muutujad

3.1. Valim

Uuringu esimeses faasis on vaatluse all kõik Euroopa riigid (Tabel 1, 52-53). Eesmärgiks on omavahel võrrelda kõiki euroopalikku kultuuri- ja majandusruumi kuuluvaid riike. Antud valim kujutab endast küllaltki laiapõhjalist riikide kogumit, mis koosneb mitmetest ühest küljest väga erineva, kuid teisest küljest väga sarnase taustaga riikidest. QCA meetodi puhul on sobiliku suuruse ja kooslusega valimi moodustamine üks võtmetähtsusega osasid. Üldistuste tegemiseks peab valim koosnema piisaval hulgal erisugustest juhtumitest, kuid samas ei ole mõistlik liialt erinevaid riike võrrelda vaid moodustada valim sarnast konteksti jagavatest juhtumitest (Rihoux 2006: 687). Sellest tulenevalt hõlmab antud uuringu valim endas pikajalise demokraatliku kogemusega lääneriike ning post-kommunistliku taustaga "noori" demokraatiaid. Viimased omakorda jagunevad demokraatia mõistes rohkem arenenud Baltikumiks ja demokraatlike põhimõtete juurutamisel raskustes olevaks grupiks, millesse kuuluvad näiteks Vene Föderatsioon, Valgevene ja Ukraina. Ka lääneriikide grupp ei ole kaugelki mitte homogeenne vaid koosneb ühest küljest anglo-saksi riikidest ning Vahemere äärsetest lõunariikidest, kel on kahtlemata oluliselt erinev demokraatlik kogemus ja pärand. Lisaks kuuluvad valimisse mingil määral ajalooliselt ida ja lääne vahel olevad Kesk-Euroopa riigid, lisaks omaette huvitava grupina Balkani riigid ning viimasena "euroopalikkuse" mõistes mittetraditsioonilised riigid nagu Türgi, Gruusia, Armeenia ja Aserbaidžaan. Viimaste kuulumine valimisse on vaieldav, kuid lähimineviku ja -tuleviku mõistes kindlasti põhjendatud, kuna nende kuulumine euroopalikku majandus- ja kultuuriruumi on muutumas järjest selgemaks. Seega moodustavad valimisi väga erineva iseloomuga riigid, kes diferentseeruvad üksteisest veel näiteks ka geograafilise suuruse ja rahvastiku hulga alusel. Vaadeldes ka sõltuva muutuja varieerumist on käesoleva valim väga laiapõhjaline, kus viimaste parlamendivalimiste kõige madalamaks osalusprotsendiks oli 41 ja kõige kõrgemaks 93¹.

---

¹ International Institute for Democracy and Electoral Assistance - <http://www.idea.int/vt/index.cfm> - 17.05.2013

Uuringu edenedes, pärast esmase juhtumite analüüsi läbiviimist, teostati teatavad vältimatud korrektuurid valimis. On täiesti triviaalne, et valimisosaluse varieerivust riikide vahel saab analüüsida vaid selliste juhtumite puhul, mille osas saab kindel olla, et nendes toimuvad valimised on vabad ja ausad. Selgitamaks välja valimisprotseduuride läbipaistvust riigis kasutati Freedom House 2012. aasta indeksit². Antud indeks liigendab riigid kas vabadeks, osaliselt vabadeks või mitte vabadeks. Viimasesse gruppi kuuluvate riikide Freedom House indeks on kõrgem kui 5,5 punkti ning need on jäetud valimist välja, kuna nende puhul toimub üpriski suure tõenäosusega valimistulemuste märkimisväärne võltsimine või valijate ning valimistel osalevate jõudude vabaduste piiramine, mistõttu ei ole võimalik valimisosalust adekvaatselt hinnata ja seeläbi ka teiste juhtumitega võrrelda. Sellest tulenevalt on valimist väljajäetud Vene Föderatsioon (5,5), Valgevene (6,5) ja Aserbaidžaan (5,5). Valimis olevate juhtumite süvitsi analüüsi käigus selgus täiendavalt põhjendatud vajadus kahe riigi valimist väljajätmiseks. Montenegro iseseisvus 2006. aastal ja antud riigis on senini toimunud kõigest kolmed üldvalimised. Sellest tulenevalt on tegemist väga põgusa demokraatliku kogemusega riigiga, milles pole jõudnud konsolideeruda demokraatlikud institutsioonid, mis valimisosalust mõjutavad. Juhtumite süvitsi analüüsi käigus selgus täiendavalt Šveitsi riigi erandlikkus valimisosalust mõjutava põhjusliku seose olemuses. Nimelt on Šveitsis parlamendi alamkoja valimised võrreldes teiste valimisse kuuluvate riikidega võrdlemisi vähemolulised, kuna need ei otsusta poliitilisi teemasid riigis (Franklin jt 2001: 10). Lisaks on kodanikel mitmeid täiendavaid võimalusi oma poliitilist osalust lisaks valimistel osalemisele praktiseerida. Keskmiselt neli korda aastas on igal Šveitsi kodanikul võimalus erinevatel referendumitel hääletada³. Täiendavad osalusvõimalused vähendavad ühest küljest märkimisväärselt parlamendivalimiste olulisust ning teisest küljest väsitavad niivõrd tihedalt toimuvad hääletusvõimalused valijaid. Mainimist väärib veel tõsiasi, et alates 1959. aastast, mil Šveitsis moodustati laiapõhjaline, kõiki nelja suuremat erakonda ühendav täidesaatev võimuorgan, minetasid üldvalimised suuresti oma olulisuse, kuivõrd nende nelja jõu esindatus jääb olenemata valimistulemustest alati samaväärseks ja on fikseeritud kindla valemi abil (Lijphart 2009: 49).

---

² Freedom in the World 2012 - <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2012-12.05.2013>

³ The Electoral Knowledge Network - http://aceproject.org/regions-en/countries-and-territories/CH/case-studies/esy_ch02/?searchterm=switzerland – 17.05.2013

Lõplikult kujunenud valimiga on enne empiirilise uuringu läbiviimist veel teostatud teatud korrektuurid. Läbi on viidud eraldiseisev uuring riikidega, mille rahvaarv on alla 500 000 elaniku. Antud juhtumite puhul on tegemist liialt väikeste kogukondadega, mis on võrreldavad keskmise suurusega linnadega, mistõttu on nende valimisosaluse varieerumise võrdlemine teiste valimisse kuuluvate riikidega moonutatud. Blais ja Dobrzynska (1998: 244) leidsid täiendavalt, et antud seos rahvaarvu ja valimisosaluse vahel on logaritmilise iseloomuga, mis tähendab et valimisosaluse varieerumise osas eksisteerib märkimisväärne erinevus väga väikeste ja kõigi ülejäänud riikide vahel. Sellest tulenevalt on põhjendatud niivõrd väikeste riikidega iseseisva analüüsi läbiviimine. Kolmanda läbiviidud empiirilise uuringu puhul on esialgset valimit samuti kitsendatud ning seda tulenevalt täiendavalt analüüsitud muutuja kohta käiva informatsiooni kättesaadavusest. Nimelt on muutuja ametiühingutesse kuulumine väärtused teada vaid 24 riigi kohta 36st, mistõttu ka vajadus eraldiseisva uuringu läbiviimiseks ning seda eelkõige seetõttu, et eelnevate uuringute tulemusena mõjutab antud muutuja valimisosalust väga oluliselt.

3.2. Analüüsitavad muutujad ja nende mõõtmine

Nagu juba valimi formeerimise kirjelduses oli näha, et QCA meetodi puhul valimi moodustamine mitmeetapiline protsess, kus juhtumite süvitsi analüüsi käigus võib valimi koosseis muutuda. Sarnane on olukord ka analüüsitavate muutujate valimisel, kus erinevates uuringu etappides võib tekkida vajadus teatud muutujaid välja jätta või teatud muutujaid lisada (Berg-Schlosser ja De Meur 2009: 24). Sellest tulenevalt on vajalik põhjalikult analüüsida kõiki sõltuvat muutujat potentsiaalselt mõjutavaid faktoreid.

Käesolevas alapeatükis identifitseeritakse muutujad, mida hakatakse analüüsima töö viimases osas läbiviidavas uuringus. Muutujate valiku esmaseks ajendiks on töö esimeses peatükis analüüsitud eelnevate uuringute tulemused, mida käesolevas seksioonis enam põhjalikult ei korrata. Pigem teostatakse alljärgnevalt täiendav analüüs mainitud muutujate sobivuse osas, mis puudutab juhtumite väärtuste jaotumist, variatsiooni valimis ja muid analüüsimeetodi eripärast tulenevaid aspekte. Muutujate selektsioon on juba eelnevalt korduvalt mainitud põhjustel oluline osa QCA meetodit kasutavate uuringute puhul, mistõttu tuleb valikuid selgelt ja adekvaatselt põhjendada.

Analüüsitavate muutujate hulga kitsendamine on vajalik mitmel põhjusel. Sisulise põhjusena võib välja tuua seletuse, et otstarbekas on analüüsida vaid sõltumatut muutujat kõige olulisemalt mõjutavaid muutujaid, et töö lõpptulemus oleks tugeva seletusvõimega. Pigem tehnilise põhjendusena ei ole QCA meetodi puhul eriti levinud uuringus rohkem kui 5-6 sõltumatu muutuja kasutamine (Rihoix ja De Meur 2009: 59). Näiteks kuue analüüsitava muutuja (lisatud on ka sõltuv muutuja) korral tekib võimalikke unikaalseid muutujate kombinatsioone 2^6 ehk 64. Seitsme muutuja puhul on antud number juba 128. Liiga suur hulk võimalikke kombinatsioone muudab tulemused ühest küljest ülikeerukaks, mis omakorda raskendab viimaste adekvaatset tõlgendamist. Teisest küljest jääb liiga suure võimalike kombinatsioonide hulga puhul konkreetse uuringu käigus vaadeldavate juhtumite hulk liialt väikseks, mis omakorda nõrgendab uuringut. Läbiviidav uuring on tugevam, kui omavahel reaalselt vaadeldud juhtumite hulk ning võimalike tekkivate kombinatsioonide hulk on võimalikult samaväärsed (Rihoix ja De Meur 2009: 59). Lisaks püüdsin analüüsitavate muutujate valikuprotsessis arvestada asjaoluga, et kaasatud oleks vähemasti üks muutuja igast valdkondlikust komplektist (institutsionaalne, sotsiaalmajanduslik ja poliitiline).

3.2.1. Valimisosalus

Sõltuv muutuja *valimisosalus* – parlamendi (alamkoja) valimistel osalenud valimisealise elanikkonna osakaal mõõdetuna protsentides. Kõige enam defineeritakse varasemate uuringute põhjal valimisosalust kui valimas käinud isikute ning registreeritud valijaskonna suhet (Geys 2006: 639; Stockemer ja Calca 2012: 8). Ka käesolevas uurimuses kasutan sõltuva muutuja kirjeldamiseks analoogset definitsiooni. Omavahel on võrreldud vaid kõigi juhtumite viimaste parlamendi alamkoja valimiste tulemusi, mis kõik langevad perioodile 2008-2012. Valimisosaluse määratlemiseks on kasutatud *International Institute for Democracy and Electoral Assistance* (IDEA) andmebaasi⁴. Viimast on kontrollitud *Parties and Elections in Europe* andmebaasi⁵ abil.

---

⁴ International Institute for Democracy and Electoral Assistance - <http://www.idea.int/vt/index.cfm> - 17.05.2013

⁵ Parties and Elections in Europe - <http://www.parties-and-elections.eu/index.html> - 17.05.2013

3.2.2. Valimissüsteem

Asjaolu, missuguse süsteemi abil antud hääled reaalselt kohtadeks parlamendis teisendatakse omab juba esimeses peatükis (pt 1.2.1.2.) väljatoodud põhjustel märkimisväärset mõju valimisosalusele. Domineeriv on leid, et proportsionaalse valimissüsteemiga riikides on valimisosalus üldjuhul kõrgem. Samas on proportsionaalsel valimissüsteemil ka mitmeid osalust potentsiaalselt negatiivselt mõjutavaid omadusi. Üheks olulisemaks on hajunud otsustusvõime ja vastutusega koalitsioonivalitsused, kuid tihti on antud süsteem ka keerulisem, kui näiteks majoritaarsed süsteemid. Need omadused võivad osalusportsente negatiivselt mõjutada. Tulenevalt antud faktori olulisusest ja eelnevalt mainitud vasturääkivustest on põhjendatud valimissüsteemi muutuja mõju valimisosalusele uurida kasutades QCA meetodit, mis lubab üheaegselt vaadelda muutuja eksisteerimist ja mitteeksisteerimist. Riigi valimissüsteemi määratlemiseks on kasutatud *Inter-Parliamentary Union (IPU) PARLINE* andmebaasi⁶.

3.2.3. Valimiste kohustuslikkus

Geys (2006) analüüsis väga suurt hulka valimisosalust käsitlevaid uuringuid ning viimast mõjutavaid faktoreid. Tema uuringu kokkuvõttes on just valimiste kohustuslikkus muutuja, mille positiivne mõju valimisosalusele on kõige tugevam ja ka kõige selgem (Geys 2006: 651). Antud muutuja mõju valimisosalusele on sisuliselt triviaalne ja sarnaste tulemusteni on jõudnud ka valdav enamus kohustuslikkuse mõju valimisosalusele analüüsinud uuringutest (Franklin 2004, Blais jt 2003, 2006, 2011; Roussias 2010; Jackman 1987; Carlin ja Love 2013; Louth ja Hill 2004, 2005; Singh 2010). Just antud muutuja tugevat mõju osalusele avesse võttes on selle kasutamine ka käesoleva töö raames läbiviidavas uuringus põhjendatud. Valimiste kohustuslikkuse määratlemiseks on kasutatud *International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA)* andmebaasi⁷ ning viimase tulemusi on kontrollitud *Inter-Parliamentary Union (IPU) PARLINE* andmebaasi⁸ abil. Kuigi muutujate kodeerimine tuleb vaatluse alla järgnevas peatükis on antud mõjuri puhul tegemist väga selgelt

---

⁶ Inter-Parliamentary Union PARLINE - <http://www.ipu.org/parline/parlinesearch.asp> - 17.05.2013

⁷ International Institute for Democracy and Electoral Assistance - <http://www.idea.int/vt/index.cfm> - 17.05.2013

⁸ Inter-Parliamentary Union PARLINE - <http://www.ipu.org/parline/parlinesearch.asp> - 17.05.2013

binaarse muutujaga, mistõttu võib juba siinkohal fikseerida, et juhtumid, milles kehtivad valimisi kohustuslikuks muutvad seadusaktid on kodeeritud 1 ja kõik ülejäänud 0.

3.2.4. Konkureerivad institutsioonid (Parlamendi kodade arv/Riigisüsteem)

Faktor, mille olulisust valimisosaluse mõjutamisel esimeses peatükis (pt 1.2.1.3.) täheldati on võimumonopoli nimel konkureerivate institutsioonide olemasolu. Siinkohal on antud uuringu valguses vaadeldud konkureerivate institutsioonidena parlamendi ülemkoda ja presidenti. Nii kahe kojaga parlamentides kui ka tugeva presidendi institutsiooniga riikides jagavad viimased üldjuhul võimu parlamendi alamkojaga ning seeläbi väheneb kõigi osapoolte võimu ulatus ja seetõttu ka olulisus. Parlamendi alamkoja olulisus on aga otseses seoses valijate osalusaktiivsusega. Kuivõrd teoreetilises osas käsitletud uuringute valguses on nii parlamendi kojalisuse kui riigisüsteemi mõju valimisosalusele samaväärse sisuga ehk muutujate mõju põhjuseid on suuresti samad, on mõistlik antud muutujaid vaadelda koondatult. Mainitud mõjurite ühismõju analüüsid jõudsid ka näiteks Blais ja Dobrzynska (1998: 246) tulemuseni, et viimaste koondmõjul väheneb osalusprotsent valimistel keskmiselt 6 punkti võrra. QCA meetod võimaldab lihtsasti eelnevalt kirjeldatud muutujate liitmist teostada ja seeläbi antud muutujate mõju koondatuna analüüsida. Teoreetilistest kaalutlustest lähtuvalt võime eeldada, et kui eksisteerib vähemasti üks kahest võimalikust konkureerivast institutsioonist, siis see on piisav valimisosaluse negatiivseks mõjutamiseks. Kahe nimetatud osa eraldiseisev analüüsimine omaks eeldatavalt oluliselt nõrgemat seletusvõimet valimisosaluse varieerumise põhjendamisel, mistõttu on nende kombineeritud kujul kasutamine õigustatud. Koondmuutuja määratlemiseks olen kasutanud *Inter-Parliamentary Union (IPU) PARLINE* andmebaasi⁹ parlamendi kodade arvu välja selgitamiseks ning Maailmapanga poliitiliste institutsioonide andmebaasi (DPI2012)¹⁰ riigi valitsemissüsteemi määratlemiseks.

3.2.5. Valimisosalust lihtsustavad tegurid

Mitmed eelnevad uuringud on näidanud, et valimisosaluse määr on kõrgem, kui valijatele muudetakse valimistel osalemine lihtsamaks ehk pakutakse erinevaid

⁹ Inter-Parliamentary Union PARLINE - <http://www.ipu.org/parline/parlinesearch.asp> - 17.05.2013

¹⁰ Database of Political Institutions -

<http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/0,,contentMDK:20649465~pagePK:64214825~piPK:64214943~theSitePK:469382,00.html> - 12.05.2013

valimismeetodeid (posti teel valimised, eelvalimised, e-valimised) või korraldatakse valimised vabal päeval (Blais jt 2003; Blais 2006; Geys 2006; Powell 1982; Franklin 1999). Viimaste meetmetega vähendatakse valimistega kaasnevat ajakulu ja soodustatakse seeläbi valimistel osalemist. Siiski võib esimeses peatükis (pt 1.2.1.4.) teostatud analüüsi tulemusena väita, et ükski eelnevalt mainitud valimisi lihtsustavatest mehhanismidest üksikuna märkimisväärset mõju valimisosalusele siiski ei oma. Samas oleks eelnevatele uuringutele tuginedes põhjendatud kasutada antud uuringus viimastest koostatud koondmuutujat. Kuid nagu uurimismeetodit analüüsivas osas selgus, ei ole sarnase koondmuutuja kasutamine csQCA puhul tehniliselt adekvaatne. Nimelt omavad csQCA puhul muutujad kas väärtuse 1 või 0. Näiteks neljast komponendist koosneva koondmuutuja kodeerimine oleks seetõttu liialt kunstlik, sest eeldaks erinevate komponentide olulisuse välja selgitamist, mis on väga keeruline ja kõrge veaohuga, mistõttu pole käesoleval hetkel muutuja, mis iseloomustab valimisosalust lihtsustavaid tegureid, kasutamine otstarbekas. Täiendavalt toimuvad peaaegu eranditult kõigis Euroopa riikides valimised nädalavahetustel, mistõttu puudub ka vähemasti antud mõjuri osas valimis varieeruvus.

3.2.6. Valimisiga

Riikides, milles on valimisiga madalam on tõenäolist nende valimisealiste elanike hulk suurem, kes on ebaküpsed ja poliitika osas ükskõiksed. Sellest tulenevalt osaletakse ka valimistel vähem ning suurema tõenäosusega on ka valimisosalus nendes riikides madalam. Kahjuks ei eksisteeri käesoleva uuringu valimi puhul antud muutuja osas taaskord varieeruvust, mistõttu ei ole muutuja kasutamine käesolevas uuringus võimalik. Ainus riik, milles valimisiga ei ole 18 on Austria.

3.2.7. SKP per capita

SKP per capita näitaja on eelnevate uuringute tulemusena omanud positiivset mõju valimisosalusele (Blais 2006; Blais ja Dobrzynska 1998). Majanduslikult paremas arengujärgus olevas riigis on valijal rohkem aega tegeleda poliitikaga, seeläbi ollakse paremini informeeritud ja seetõttu valitsevad ka paremad eeldused valimistel osalemiseks. Eelnevalt läbiviidud uuringud on osaliselt jõudnud ka vastupidiste tulemusteni, kuid nendel juhtudel on antud seose põhjendamine keeruline. Võimalik, et SKP per capita tase eraldiseisvana ei põhjustagi osaluse langust vaid see toimub teatud

mõjuritega koosmõjus. Sellest ja eelnevalt läbiviidud uuringute vastuolulistest leidudest tulenevalt on põhjendatud SKP per capita mõjuri täpsem analüüs kvalitatiivset võrdlevat analüüsimetodit kasutades. Muutuja määratlemiseks on kasutatud Maailmapanga¹¹ ja ÜRO¹² andmebaase 2010. aasta kohta.

3.2.8. Rahvastik

Nagu käesoleva uurimistöe esimeses peatükis (pt 1.2.2.2.) selgus on valimisosaluse mõjurite analüüsides keskendunud ka erinevatele rahvastiku koosseisu ja paiknemisega seotud muutujatele nagu näiteks elanikkonna suurus, elanikkonna asustustihedus, elanikkonna stabiilsus ja elanikkonna homogeensus. Geys (2006: 642) analüüsi tulemusena on nendest näitajatest kõige parema seletusvõimega muutuja elanikkonna suurus. Väiksemas kogukonnas kasvab üksiku hääle osatähtsus ning väiksematel kogukondadel on liikmetevahelised suhted oluliselt lähedasemad ja sotsiaalsete struktuuride tugevuse tõttu on ka poliitilisel eliidil lihtsam valijaskonda mobiliseerida. Nagu juba antud uurimuse valimi kirjelduses näha otsustasin antud põhjustele tuginedes kasutada elanikkonna suurust valimi täiendavaks diferentseerimiseks. Täiendavalt leidsid Blais ja Dobrzynska (1998: 244), et elanikkonna suuruse ja valimisosaluse vaheline seos on logaritmiline, mistõttu eristuvadki omavahel väga selgelt väga väikesed riigid ja kõik ülejäänud. Juhul kui pole märgitud vastupidist, on elanikkonna suuruse määratlemiseks kasutatud Britannica entsüklopeediat¹³.

Elanikkonna asustustihedus, homogeensus ja stabiilsus on eelnevate uuringute järgi valimisosaluse varieeruvust analüüsides küllaltki kaheldava seletusvõimega (Geys 2006: 643-646), mistõttu puudub vajadus antud muutujaid käesolevas uuringus detailsemalt analüüsida. Kuigi Geys (2006: 644) tõdes, et elanikkonna stabiilsus omab märkimisväärset mõju valimisosalusele, siis riikidevahelise uurimise koostamiseks võib antud muutuja kasutamine raskeks osutada. Elanikkonna liikumine toimub üldjuhul

---

¹¹United Nations Statistics Division (National Accounts Estimates of Main Aggregates)-
<http://data.un.org/Data.aspx?q=gdp+per+capita&d=SNAAMA&f=grID%3a101%3bcurrID%3aUSD%3bpcFlag%3a1> - 17.05.2013

¹² The World Bank nationals accounts data - <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> - 17.05.2013

¹³ Encyclopædia Britannica - <http://www.britannica.com/> - 17.05.2013

allpool riigi tasandit ehk inimesed muudavad elukohta pigem ühe riigi sees, kui ühest riigist teise liikudes. Sellest tulenevalt ei eksisteeriks eeldatavasti väga suurt elanikkonna mobiilsusega seotud varieeruvust valimis olevates riikides. Sarnane on olukord riigi asustustihedusega, mis on samuti kasulikum riigi sisesteks uurimusteks kuna riikidevahelisi võrdlusi tehes eristuksid üksteisest eeldatavasti linnriigid ja ülejäänud riigid, kuid vägagi sarnastel alustel diferentseerumine on käesolevas uurimuses läbiviidud juba elanikkonna suuruse alusel.

3.2.9. Ametiühingutesse kuulumine

Ametiühingutesse kuulumise määra positiivset mõju valimisosalusele on mitmed varasemad uuringud konstateerinud (Carlin ja Love 2013; Birch 2010; Radcliff ja Davis 2000; Powell 1982). Ametiühingutel on olnud märkimisväärne roll valijate mobiliseerimisel ning informatsiooni paremal liikumisel ja liikmete harimisel (Flavin ja Radcliff 2011: 634). Ametiühingutesse kuulumise negatiivset mõju valimisosalusele senised empiirilised uuringud avastanud ei ole. Samas võib spekuloida, et tugevad ametiühingud on iseseisvalt võimelised keskvalitsust poliitiliste otsuste langetamisel mõjutama. Sel viisil praktiseerib rahvas oma kõrgeimat võimu teisi kanaleid kasutades, kui pelgalt valimistel osaledes. Seetõttu võib oletada, et teatud tingimuste kokkulangemisel võib kõrge ametiühingutesse kuulumise määr hoopis osalust pärssivat mõju omada. Eeltoodust tulenevalt eksisteerib põhjendatud huvi antud muutuja mõju valimisosalusele QCA meetodit kasutades uurida. Kuigi ametiühingutesse kuulumine ei pruugi valimisosaluse mõjutamisel vastandlikke väärtuseid omada võivad tugevad sotsiaalsed struktuurid ühiskonnas, mida antud muutuja väärtus mõõdab, teatud teiste faktoritega koosmõjus sõltuvat muutujat seni teadvustamata viisil siiski mõjutada. Käesoleva muutuja määratlemiseks on kasutatud *European Social Survey* (ESS5) 2010. aastal läbiviidud küsitluste tulemusi¹⁴

3.2.10. Tööpuudus

Kõrge tööpuuduse määr peaks omama negatiivset mõju valimisosalusele. Valimisosalus peaks olema madalam kõrge töötuse määraga riikides, kuivõrd sellistel juhtudel puudub üks oluline infoliikumise kanal mille kaudu valijaskonda mobiliseerida. Antud muutuja

---

¹⁴ European Social Survey (ESS5) - <http://ess.nsd.uib.no/ess/round5/> - 17.05.2013

mõju valimisosalusele on seni võrdlemisi vähe uuritud, mistõttu puudub põhjendatud vajadus tööpuuduse määra mõju detailsemaks analüüsimiseks käesolevas uuringus.

3.2.11. Valimiste võitluslikkus

Valimiste võitluslikkuse (või tasavägisuse) mõju valimisosalusele on seniste uuringute põhjal kinnitust leidnud (Geys 2006:646). Mida tasavägisem on valimisvõitlus, seda tõenäolisem on, et ühe hääle kaal lõpliku valimistulemuse välja selgitamisel kasvab, mistõttu otsutab ratsionaalne valija osalemise kasuks. Samas on üksikutel juhtudel valimiste võitluslikkusel ka negatiivne mõju osalusele, kuna tasavägine valimisvõitlus tähendab ebakindlust ja see omakorda hoiab inimesi valimiskastidest eemal. Lisaks ebakindlusele on tasavägiste valimisvõitluste tulemuseks tihti koalitsioonivalitsused, mille puhul üksiku valitava poliitilise jõu prioriteedid hajuvad. Tuginedes esimeses peatükis läbiviidud analüüsile (pt 1.2.3.1.) on käesoleval muutujal märkimisväärne seletusvõime valimisosaluse varieerumise seletamisel, mistõttu on põhjendatud viimase kaasamine täiendavasse analüüsi. Antud muutuja mõõtmisel on uurimused üldjoontes jagunenud kahte leeri: esimesed, mis kasutavad valimiste võitluslikkuse määratlemisel valimistulemusi ehk siis esimesele ja teisele kohale saanud erakondadele antud häälte protsentide vahet ning teised, kes analüüsivad valimisjärgsete tulemuste asemel valimiseelseid arvamusküsitlusi ja nende põhjal arvutatud esimese kahe erakonna toetusprotsentide vahet. Kuigi valimiste võitluslikkuse mõõtmisel on võimalik kasutada kahte eelnevalt kirjeldatud võimalust, pole senised analüüsid viimase kahe mõõtmisvõimaluse vahel suurt erinevust leidnud (Kirchgässner ja Himmern 1997: 5; Stomecker ja Calca 2012:11; Fauvelle-Aymar ja Francois 2006: 484). Valija langetab oma otsuse, kas valida minna või mitte selle informatsiooni põhjal, mis tal on valimiseelselt teada. Kuigi valimistulemused loomulikult selleks hetkeks teada ei saa olla, on tänapäeval valimiseelsed küsitlused ja meediakajastus niivõrd täpseks muutunud ja mistõttu on valimiseelsete küsitluste ja reaalsete valimiste tulemused vägagi samaväärsed ja võrreldavad. Seetõttu on antud uurimuses lähtutud seaduspärasusest, et valimiste võitluslikkust on võimalik analüüsida valimistulemusi võrreldes, kuna valijate valimiseelne informeeritus valimiste tasavägisuses osas on tänu kompetentsele meediakajastusele ja mitmekülgsele infoliikumisele piisav. Pigem saab valija aimu valimiste võitluslikkusest mitmete infokanalite koosmõjul ning mitte

ainult valimiseelsete küsitluste põhjal, sest pole ju kindel, kuivõrd tihti ja pingsalt "tavavalija" küsitlustulemusi jälgib ja analüüsib. Tegelikult ongi antud muutujat võimatu absoluutselt täpselt mõõta, kuna tegemist on valija tunnetusega, mida püütakse eelduslikult hinnata. Antud muutuja määratlemiseks on kasutatud Parties and Elections andmebaasi¹⁵ ehk valimisjärgseid tulemusi, kus on võrreldud valimised võitnud ja teiseks jäänud erakondade toetusprotsentide vahet.

3.2.12. Poliitiline killustatus

Üheks võimaluseks poliitilise killustatuse vaatlemiseks on seda teha valimistel osalevate erakondade hulga kaudu. Teoreetiliselt on mitmete erakondade valimistel osalemisel nii positiivne kui ka negatiivne mõju valimisosalusele. Kahtlemata pakub suurem hulk erakondasid suuremat hulka valikuvõimalusi valijatele. Valijal on tõenäolisem leida erakond, mis vastab kõige paremini tema nägemustele ja seetõttu kasvab valija motivatsioon osaleda. Suurem hulk valimistel osalevaid erakondi tähendab ka suuremat mobiliseerimisvõimet ühiskonnas tervikuna. Teisest küljest suurendab valimistel osalevate erakondade hulga kasv ka tõenäosust, et valimiste tulemusena on vajalik moodustada erinevaid koalitsioone, kuna ükski poliitiline rühm ei saavuta piisavat osakaalu, et iseseisvalt riiki juhtida (Blais 2006: 118). Koalitsioon omakorda tähendab erakondade vaadete ühildamist ja kompromisse. Selle tulemusena kaotab võimukoalitsioon oma selge olemuse, millega valija ennast oma valiku tegemisel identifitseeris. Antud kaalutlustest tulenevalt oleks põhjendatud parteide tingarvu iseloomustava muutuja kaasamine uuringusse, kuid see ei osutunud kodeerimise problemaatilisuse tõttu otstarbekaks. Muutuja määratlemiseks kasutati esmalt Parties and Elections andmebaasi¹⁶. Selle tulemusena arvutati iga juhtumi kohta välja vastav parteide tingarv (Tabel 1, lk. 52-53). Kuivõrd tegemist on intervallmuutujaga, siis oleks otstarbekas selle kodeerimiseks leida kas mingisugune loogiline vahemik või mõistlik mediaanväärtus, mille tulemusena muutuja eksisteerimine ja mitteeksisteerimine selgelt eristuksid (Rihoix ja De Meur 2009: 42). See ei olnud kahjuks antud valimi andmetega csQCA meetodi puhul võimalik, kuivõrd mediaanväärtuse (4,6) vahetus läheduses oli mitmeid juhtumeid, mille kodeerimine oleks osutunud liialt jõuliseks ja kunstlikuks.

---

¹⁵ Parties and Elections in Europe - <http://www.parties-and-elections.eu/index.html> - 17.05.2013

¹⁶ Parties and Elections in Europe - <http://www.parties-and-elections.eu/index.html> - 17.05.2013

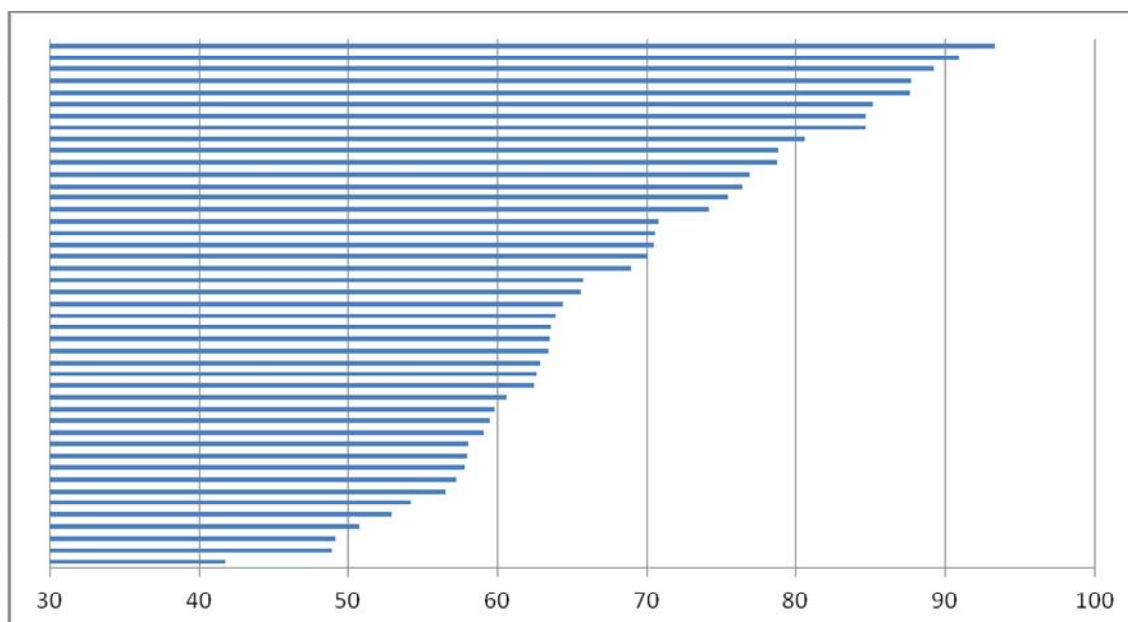
4. Uurimuses kasutatavate muutujate kodeerimine

Eelnevas osas analüüsiti erinevaid valimisosalust mõjutavaid faktoreid nii teoreetiliste käsitlete kui empiiriliste analüüside valguses. Käesolevas peatükis kodeeritakse muutujad, millega teostatakse analüüs töö viimases osas läbiviidavas uuringus. Muutujate kodeerimine ehk dihotomeerimine, millega eristatakse omavahel muutuja eksisteerimine ja mitteeksisteerimine, on QCA meetodi üks võtmekohti. Teatud muutujate puhul, nagu näiteks valimiste kohustuslikkus, on see protsess äärmiselt lihtne. Aga näiteks valimissüsteemi puhul on situatsioon juba keerulisem. Proportsionaalse valimissüsteemiga riigid saavad väärtuse 1 ja majoritaarse süsteemiga riigid 0. Segasüsteemiga riikides tuleb vaadata, kui suur hulk kohti mis süsteemi abil jaotatakse ja selle abil on võimalik kodeerimine läbi viia. Arvuliselt mõõdetavate muutujatega on olukord jällegi teistsugune. Kõige eelistatuim on olukord kus vaadeldava muutuja väärtuste seas eksisteerib teatud loogiline vahemik, mille abil on selgelt võimalik eristada muutuja eksisteerimine ja mitteeksisteerimine (Rihoix ja De Meur 2009: 42). Sarnased selgete vahemike ideaaljuhud ei ole reaalselt empiiriliste andmete seas väga levinud ning sellistel juhtudel sõltub dihotomeerimine uurija põhjendatud otsustest. Täiendavaks võimaluseks on kasutusele võtta matemaatilised abivahendid nagu mediaanväärtus ja aritmeetiline keskmine, kuid nende kasutamist tuleks võimalikult minimeerida (*Ibid.*). Lisaks on muutujate dihotomeerimisel veel täiendavaid aspekte millega arvestada. Kõige olulisem on, et dihotomeerimine ei viidaks läbi liialt jõuliselt ja kunstlikult näiteks muutujate puhul, mida ei ole võimalik dihotomeerida (Rihoix 2006: 690). Sellise tegevuse tagajärjeks võib olla mõõtmisviga ja seeläbi kallutatud uurimistulemsued. Täiendavalt on võimaluse korral soovitatav kodeerimist läbi viia nii, et markeri, mis eristab eksisteerivaid juhtumeid mitteeksisteerivatest, ühele poolele jääks vähem kui üks kolmandik vaadeldud juhtumitest (*Ibid.*).

4.1. Valimisosalus

Antud uuringu sõltuva muutuja väärtused varieeruvad juhtumite lõikes küllaltki ulatuslikult. Kõige madalama valimisosalusega riigiks on käesolevas valimis Rumeenia (41,7%) ning kõige kõrgema osalusega riigiks Malta (93,3%). Analüüsides muutuja väärtuseid, mis on visuaalselt kujutatud Joonisel 1 näeme, et muutujal on mitu loogilist vahemikku ehk markerit. Arvestades hinnangut, et marker peaks asetsema vähemasti

valimi keskosas, jääb alles kaks võimalikku vahemiku asukohta – 66% või 71%. Muutuja mediaanväärtus on 64,37% , mistõttu on põhjendatud eeldada, et sobilikumaks markeriks on 66% (juhtumite Ühendkuningriik 65,77% ja Hispaania 69% vahemik). Ka teoreetiliselt on marker, mis paikneb muutuja väärtuse 2/3 piiril võrdlemisi vettpidav, kuna sarnasel juhul on valimistel kaks kord rohkem osalejaid, kui mitteosalejaid. Sellest tulenevalt võiks lugeda riigid, mis jäävad alla 66% madala valimisosalusega juhtumiteks. Keerulised juhtumid on käesoleva kodeerimise võtmes Ühendkuningriik 65,77% ja Sloveenia 65,6% valimisosalusega. Ajalooliselt on valimisosalus nendes riikides küündinud küll pigem üle 70%, kuid vähemalt viimastel 2-3 valimistel on nende riikide osalusprotsendid olnud pigem isegi 60% ümber, mistõttu on nende kodeerimine 0 põhjendatud. Sarnaselt eelnenud kahe riigiga on kõigi juhtumitega, mis asetsevad markeri vahetus läheduses läbi viidud süvitsi analüüs, et välistada olukorda, kus juhtum grupeeritakse erakorralistest sündmustest tulenevalt valesti. Analüüsi tulemusena selgus, et Kreeka ja San Marino juhtumid kodeeritakse viimaste valimiste tulemusena väärtusega 0, kuid sisuliselt on viimaste valimiste puhul mõlema riigi puhul tegemist erandjuhtumiga. Viimastele valimistele eelnenud valimistel on mõlema riigi osalusprotsent olnud alati oluliselt kõrgem ning seetõttu on antud kaks juhtumit kodeeritud väärtusega 1.

Joonis 1 (Valimisosaluse jaotumine juhtumite võrdluses)

4.2. Valimissüsteem

Muutuja valimissüsteem kodeerimise on toimunud järgnevat loogikat silmas pidades. Proportsionaalsed valimissüsteemid on kodeeritud positiivselt, väärtusega 1. Antud süsteem on valijale tunnetuslikult õiglasem, mistõttu otsustatakse suurema tõenäosusega valimistel osaleda. Majoritaarsed süsteemid on kodeeritud mitteesinevatena ehk väärtusega 0. Varasemate uuringute põhjal võib eeldada, et majoritaarne valimissüsteem mõjub võrreldes proportsionaalsega osalusele pigem negatiivselt. Samas on mõlemal valimissüsteemi "äärmusel" omad positiivsed ning negatiivsed valimisosalust mõjutavad faktorid. Proportsionaalsed süsteemid on tihtilugu väga keerulised - komplitseeritud häälte kohtadeks teisendamise valemid on valijale ebaselged, mistõttu võib süsteem tunduda samuti ebaõiglane. Lisaks on proportsionaalsetes süsteemides toimuvate valimiste puhul enamasti tulemuseks koalitsioonivalitsused, mis omakorda tähendab kompromisse ja ka seda, et tegelikult ei ole valija hääl valitsevate jõudude määratlemisel oluline. Majoritaarsetes süsteemides on aga vastupidi - enamasti suudavad võitjad moodustada iseseisvalt valitsuse ning võim on selge grupi käes. Antud mõjurite analüüs on seetõttu olulise tähtsusega, kuna tegelikult eksisteerib antud uurimuse valimis päris mitmeid juhtumeid, mille puhul riigi valimissüsteem ei ole proportsionaalne ega majoritaarne vaid vahepealne - segasüsteem. Viimase kodeerimisel on kasutanud loogikat, et kui vähemasti pooled parlamendi kohtadest jaotatakse proportsionaalse süsteemi alusel kodeeritakse juhtum väärtusega 1. Eksisteerisid üksikud juhtumid (Saksamaa, Ukraina), mille puhul jaotatakse kohad mõlema süsteemi alusel täpselt võrdselt või peaaegu võrdselt (Leedu), milles jaotatakse majoritaarse süsteemi abil 1 koht enam kui proportsionaalse. Mainitud juhtumid on kõik kodeeritud väärtusega 1, kuivõrd valimissüsteemi proportsionaalne osa on suhteliselt suurema mõjuvõimuga, kui majoritaarne osa. Majoritaarse süsteemi positiivne mõju valimisosalusele, milleks on süsteemi lihtsus ja selgus, tuleb eelkõige välja selle süsteemi kõige "puhtamal kujul" ning segasüsteemides, kus suur hulk kohtadest jaotatakse proportsionaalselt on endiselt täpselt sama keerulised ja arusaamatud valijatele, kui täiesti proportsionaalsed süsteemid (Blais ja Dobrzynska 1998: 246). Täiendavalt lisab oluline proportsionaalne valimissüsteemi komponent ka valimistulemusele ja viimase kohtadeks jaotumisele oluliselt proportsionaalsust. Antud

põhjusel tunnetatakse suure tõenäosusega süsteeme, millel on oluline proportsionaalne komponent ka õiglasemana ning see toob omakorda valijad valimisjaoskondadesse.

Antud kodeerimise tulemusena kodeeriti vaid kolm juhtumit väärtusega 0. Kuigi variatsiooni on vähe, on antud muutuja näol siiski tegemist väga olulise komponendiga valimisosaluse mõjutamisel, mistõttu on viimase käsitlemine siiski vajalik, mistõttu peab antud asjaoluga lihtsalt järelduste tegemisel arvestama. QCA tehnika holistliku ja juhtumipõhise omaduse tõttu ei kahanda antud kitsendus samas ka muutuja ja selle tulemusel kujuneva kombinatsiooni olulisust.

4.3. Valimiste kohustuslikkus

Käesoleva muutuja kodeerimine on väga lihtne, kuna tegemist on sisuliselt binaarse muutujaga. Kui riigis puuduvad seadusandlikud sätted valimiste kohustuslikkuse kohta on juhtum kodeeritud 0 ja kõigil teistel juhtudel 1.

4.4. Parlamendi kodade arv/Riigisüsteem

Kui kodade hulga määratlemine on lihtne, siis parlamentaarse ja presidentaalse süsteemi eristamine on mõnevõrra komplitseeritum, kuna mitmetes riikides on küll teatavasti olemas president, kuid ainuüksi institutsiooni olemasolu ei näita reaalseid võimuvahetusi riigis. Presidendi tegeliku võimuulatuse välja selgitamiseks on kasutatud Maailmapanga *Database of Political Institutions* andmebaasi¹⁷. Viimane diferentseerib üksteisest parlamentaarsed ja presidentaalsed režiimid ning riigikorrad, kus parlament valib presidendi. Esimese kahe puhul on dihhotomeerimine loogiline, kuid kolmanda variandi liigitamine on keerulisem. Selleks analüüsitakse täiendavalt, kas ja mis tingimustel on presidendil näiteks vetoõigus, kas president nimetab ametisse ja vabastab peaministri, kas president saab laiali saata parlamendi ja uued üldvalimised korraldada ning kuivõrd tihti mainitakse presidenti võrreldes peaministriga erinevates allikates. Antud funktsioonide kombinatsioonide tulemusena määratletakse teatud parlamendi poolt valitud presidendiga režiimid presidentaalseteks ja ülejäänud

---

¹⁷ Database of Political Institutions -

<http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/0,,contentMDK:20649465~pagePK:64214825~piPK:64214943~theSitePK:469382,00.html>

parlamentaarseteks. Juhtumid, milles on üks parlamendi koda ja kehtib parlamentaarne süsteem on kodeeritud 1 ning kõik ülejäänud 0.

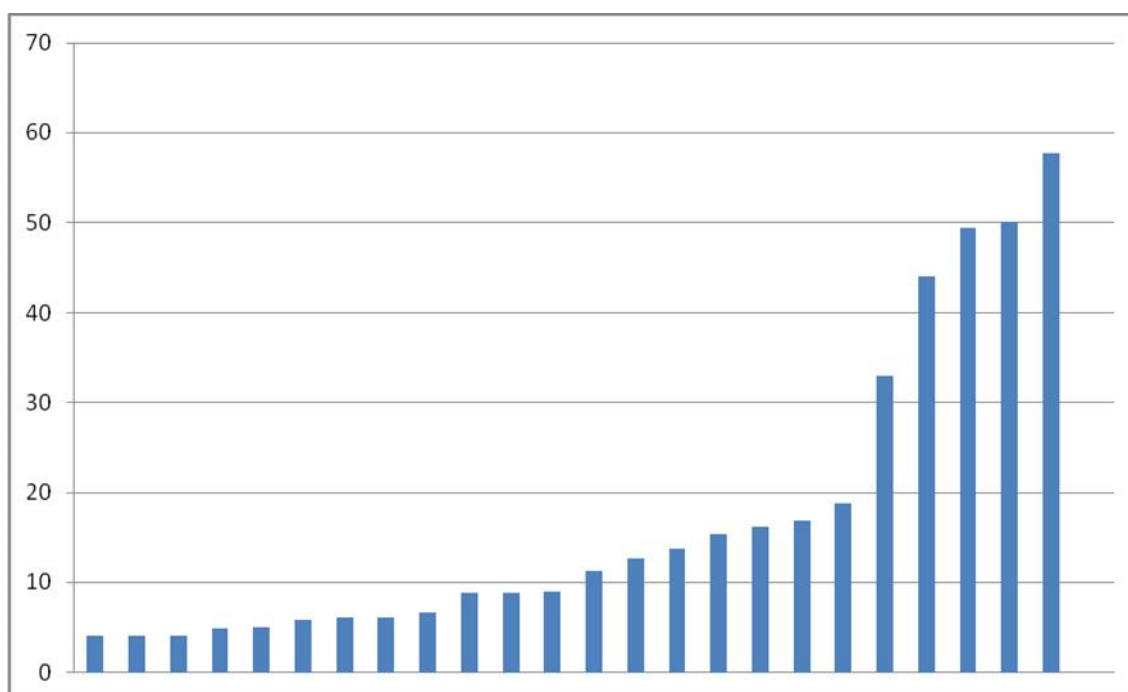
4.5. SKP per capita

Antud muutuja dihhotomeerimiseks on sisuliselt ainus põhjendatud võimalus kasutada mediaani. SKP per capita väärtused juhtumite lõikes on kujutatud Tabelis 1 (lk. 52-53), mille põhjal näeme, et antud muutuja mediaanväärtus on 23 110 dollarit, mis on ka sobilik suurusjärk muutuja eksisteerimise ja mitteeksisteerimise diferentseerimiseks. Seega kodeeritakse juhtumite, mille SKP per capita on 23 110 (k.a) ja väiksem 0 ja ülejäänud 1.

4.6. Ametiühingutesse kuulumine

Käesoleva muutuja määratlemiseks on kasutatud *European Social Survey (ESS5)* 2010. aastal läbiviidud küsitluste tulemusi. Antud küsitlus viidi läbi vaid teatud osas valimisse kuuluvatest riikidest, mistõttu tulevad antud riigid ja antud muutuja vaatluse alla eraldiseisvas uuringus. *European Social Survey* küsitluses oli vastajatele suunatud küsimus: "Kas Te olete praegusel hetkel või varasemalt kuulunud ametiühingusse". Vaatluse alla tulid vaid need isikud, kes väitsid end kuuluvat praegusel hetkel ametiühingusse. Antud muutuja positiivsus valimisosalusel mõjutamisel seisneb eelkõige selles, et sarnastesse organisatsioonidesse nagu ametiühingutesse kuulumine tugevdab ühiskonna sotsiaalseid struktuure ja loob seeläbi parema võimaluse infoliikumiseks ja ka valijate mobiliseerimiseks erakondade poolt. Sellest tulenevalt võiks riikides, kus oluline hulk elanikkonnast kuulub sarnastesse organisatsioonidesse, olla valimisosalus kõrgem. Selle loogika järgi oleks otstarbekas ametiühingutesse kuuluvuse määratlemiseks vaatluse alla võtta ka inimesed, kes küsitluses vastasid "Ei, praegusel hetkel ma ametiühingusse ei kuulu, kuid varasemalt kuulusin". Suure tõenäosusega on ka nendel inimestel suurenenud sotsiaalne kapital ning seetõttu suurem eeldus valimistel osaleda. Kahjuks selgus, et ametiühingutesse kuulumise määratluse laiendamine nende isikute võrra, kes varem ametiühingutesse kuulusid võib endaga kaasa tuua moonutatud tulemusi. Väga mitmete riikide puhul, milleks olid enamasti endised kommunistlikud vabariigid, on antud kuulumise määratlus moonutatud, kuna minevikus olid mitmed küsitluses osalenud isikud sunnitud sarnastesse ühingutesse kuuluma. Sellisel juhul ei saa kindel olla muutuja mõju usaldusväärsuses.

Vaadeldes muutuja väärtuste jaotumist (Joonis 2 või Tabel 1, lk 52-53) näeme 20 protendipunkti juures on selget astet. Antud vahemikku siiski markerina kasutada ei ole otstarbekas. Sarnase jaotamise tulemusena oleksid kõrge ametiühingutesse kuulumise määraga sisuliselt vaid Põhjamaad. Selline grupeerimine oleks küllaltki kallutatud kuivõrd teatavasti on ametiühingutesse kuulumine Põhjamaades teatud ametite puhul sisuliselt kollektiivne. Sellest võib juhtumeid, mille ametiühingutesse kuulumise määr on suurem kui 20% elanikkonnast pigem erandlikuks nimetada. Viimastest tulenevalt on muutuja kodeerimiseks kasutatud mediaanväärtust, milleks on 9% ja 11,2% vahemik. Kõik juhtumid, mille puhul vastav näitaja on väiksem ja võrdne 9% kodeeritakse 0 ning ülejäänud 1.

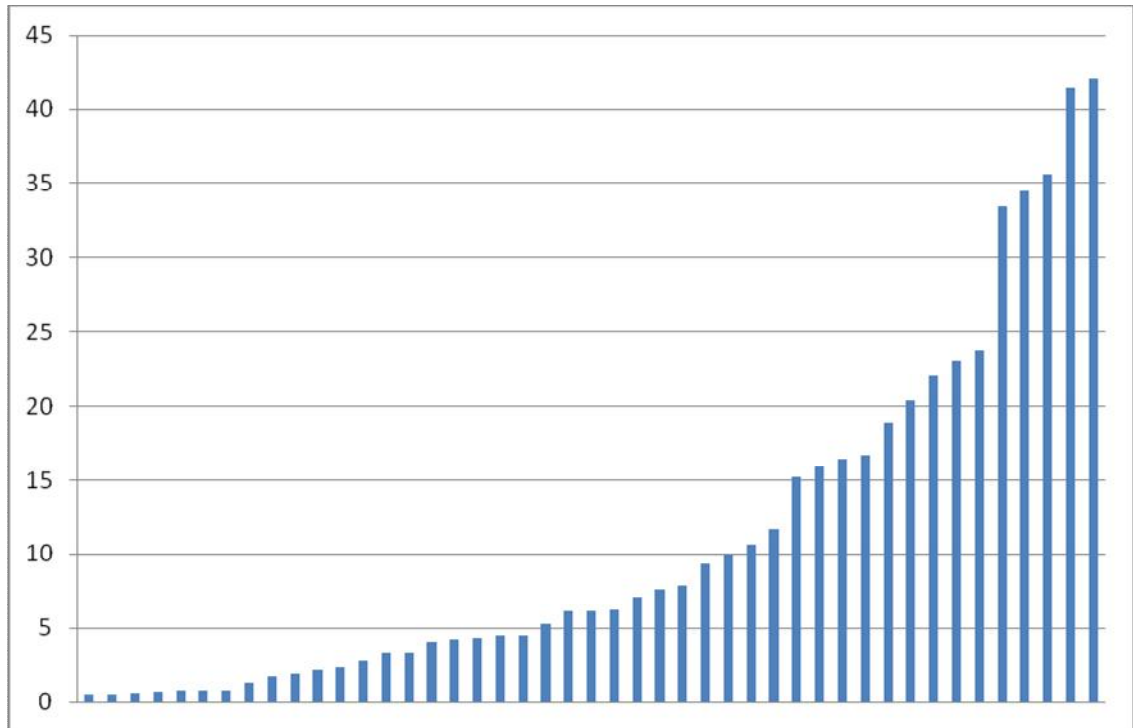

Joonis 2 (Ametiühingutesse kuulumise varieerumine juhtumite lõikes)

4.7. Valimiste võitluslikkus

Vaadeldes muutuja väärtuste jaotumist kajastavad tulpdigrammi (Joonis 3) näeme, et võimalik on välja tuua kaks selget astet, mis sobiks markeriks. 25 protsendipunkti läheduses olev aste, mis eristab viie kõrgeima väärtusega juhtumeid ülejäänud valimist on küll selge, kuid arvestades asjaolu, et valimi ühte äärmusesse jääb sel juhul vaid viis juhtumit, liialt kallutatud. Teine vahemik, mis paikneb Hispaania (15,9%) ja Portugali (10,6%) juhtumite vahel sobib loogiliselt markeriks oluliselt paremini. Ühest küljest

asetseb see praktiliselt muutuja väärtuste keskpunkti läheduses. Väärtuste mediaan on 6,1% ja aritmeetiline keskmine 10,9%, mis samuti kinnitavad markeri põhjendatud paiknemist antud vahemikus. Portugali (k.a) väärtusest (10,6%) madalama väärtusega juhtumid kodeeriti 1, kuna teoreetilisest käsitlest lähtuvalt võib eeldada, et tasavägisemad valimised toovad endaga kaasa kõrgema osalusprotsendi, ja kõik ülejäänud 0.

Joonis 3 (Valimiste võitluslikkuse varieerumine juhtumite lõikes)

Tabel 1 (Muutujate algandmed juhtumite lõikes)

Riik	Valimisosalus	Valimiste võitluslikkus	Parlamendi kodade arv/Presidentialism	Valimis-Süsteem	Valimiste kohustuslikkus	Parteide tingarv*	SKP per capita (\$)	Rahvaarv (tuh)*	AÜ liikmelisus (%)
Albaania	50,77	0,8	Üks/Par	PR	Ei	3,1	3 677	3 204	
Andorra	74,12	20,4	Üks/Par	Mixed	Ei	2,4	41 138	84	
Armeenia	62,87	18,8	Üks/Pres	Mixed	Ei	3,4	3 031	3 092	
Austria	78,80	3,3	Kaks/Par	PR	Ei	4,9	45 159	8 393	
Belgia	89,22	3,3	Kaks/Par	PR	Jah	10,1	43 815	10 712	33
Bosnia ja Herzegoviina	56,49	0,5	Kaks/Par	PR	Ei	8,2	4 478	3 760	
Bulgaaria	60,64	22	Üks/ Par	Mixed	Ei	4,6	6 365	7 494	5
Eesti	63,53	5,3	Üks/ Par	PR	Ei	4,8	14 135	1 341	4
Gruusia	59,76	41,5	Üks/Pres	Mixed	Ei	2,1	2 680	4 352	
Hispaania	68,94	15,9	Kaks/ Par	Mixed	Ei	3,4	30 543	46 076	9
Holland	75,40	0,8	Kaks/ Par	PR	Ei	6,1	46 910	16 612	18,8
Horvaatia	54,17	6,1	Üks/ Par	PR	Ei	3,5	13 820	4 403	8,9
Iirimaa	70,05	16,7	Kaks/ Par	PR	Ei	4,8	46 220	4 469	12,7
Island	85,12	6,1	Üks/ Par	PR	Ei	4,6	39 278	320	
Itaalia	80,54	4,2	Kaks/ Par	PR	Ei	3,8	33 877	60 550	
Kreeka	62,47	2,8	Üks/ Par	PR	Jah	5,2	26 504	11 359	4,1
Küpros	78,70	0,8	Üks/Pres	PR	Jah	3,9	28 384	1 103	16,1
Leedu	52,93	4,5	Üks/Pres	Mixed	Ei	8,4	10 975	3 323	4,1
Liechtenstein	84,63	4,1	Üks/ Par	PR	Jah	2,4	142 781	36	
Läti	59,49	7,6	Üks/ Par	PR	Ei	5,6	10 663	2 252	
Luksemburg	90,93	16,4	Üks/ Par	PR	Jah	4,3	105 095	507	
Makedoonia	63,48	6,2	Üks/ Par	Mixed	Ei	3,6	4 434	2 060	
Malta	93,30	0,5	Üks/ Par	PR	Ei	2,1	19 599	416	
Moldova	63,37	9,9	Üks/ Par	PR	Ei	3,7	1 626	3 572	
Monaco	76,85	11,7	Üks/ Par	Mixed	Ei	2,3	153 177	35	

Montenegro	70,56	34,5	Üks/ Par	PR	Ei	3,5	6 510	631	
Norra	76,37	23,1	Üks/ Par	PR	Ei	4,6	84 589	4 883	44,1
Poola	48,92	9,3	Kaks/Pres	PR	Ei	3,8	12 263	38 276	6
Portugal	58,03	10,6	Üks/ Par	PR	Ei	4,0	21 438	10 675	4,8
Prantsusmaa	57,23	2,3	Kaks/ Par	Majority	Ei	4,7	39 546	62 787	6
Rootsi	84,63	0,6	Üks/ Par	PR	Ei	4,8	48 906	9 379	49,4
Rumeenia	41,72	42,1	Kaks/Pres	Mixed	Ei	2,5	7522	21 486	
San Marino	63,85	15,2	Üks/ Par	PR	Ei	6,6	47 171	31	
Saksamaa	70,78	4,3	Kaks/ Par	Mixed	Ei	5,6	39 857	82 302	11,2
Serbia	57,77	1,7	Üks/ Par	PR	Ei	7,2	5 123	9 856	
Slovakkia	59,11	35,6	Üks/ Par	PR	Ei	4,5	15 976	5 462	6,6
Sloveenia	65,60	2,2	Kaks/ Par	PR	Ei	5,5	23 110	2 029	16,8
Soome	70,50	1,3	Üks/ Par	PR	Ei	6,6	44 502	5 364	50,1
Šveits	49,10	7,9	Kaks/ Par	Mixed	Ei	6,4	68 880	7 664	10
Taani	87,74	0,7	Üks/ Par	PR	Ei	5,7	55 830	5 550	57,6
Tšehhi Vabariik	62,60	1,9	Kaks/ Par	PR	Ei	7,0	18 839	10 492	5,8
Türgi	87,59	23,8	Üks/ Par	PR	Jah	3,0	10 095	72 752	
Ukraina	57,99	4,5	Üks/Pres	Mixed	Ei	4,9	3 035	45 448	15,4
Ungari	64,37	33,4	Üks/ Par	Mixed	Ei	2,9	12 884	9 983	8,8
Ühendkuningriik	65,77	7,1	Kaks/ Par	Majority	Ei	3,7	36 327	62 035	13,8
Aritm. keskmine	67,9	10,9				4,6	32 906	14 672	16,9
Mediaan	64,37	6,1				4,6	23 110	5 364	10

* Antud muutujate väärtusi otseselt uuringutes ei kasutatud

Tabel 2 (Dihhotomeeritud muutujate tabel juhtumite lõikes)

Riik	Valimisosalus	Valimiste võitluslikkus	Parlamendi kodade arv/Presidentialism	Valimis-süsteem	Valimiste kohustuslikkus	SKP per capita (\$)	AÜ liikmelisus (%)
Albaania	0	1	1	1	0	0	
Andorra	1	0	1	1	0	1	
Armeenia	0	0	0	1	0	0	
Austria	1	1	0	1	0	1	
Belgia	1	1	0	1	1	1	1
Bosnia ja Herzegoviina	0	1	0	1	0	0	
Bulgaaria	0	0	1	1	0	0	0
Eesti	0	1	1	1	0	0	0
Gruusia	0	0	0	1	0	0	
Hispaania	1	0	0	1	0	1	0
Holland	1	1	0	1	0	1	1
Horvaatia	0	1	1	1	0	0	0
Iirimaa	1	0	0	1	0	1	1
Island	1	1	1	1	0	1	
Itaalia	1	1	0	1	0	1	
Kreeka	1	1	1	1	1	1	0
Küpros	1	1	0	1	1	1	1
Leedu	0	1	0	1	0	0	0
Liechtenstein	1	1	1	1	1	1	
Läti	0	1	1	1	0	0	
Luksemburg	1	0	1	1	1	1	
Makedoonia	0	1	1	1	0	0	
Malta	1	1	1	1	0	0	

Moldova	0	1	1	1	0	0	
Monaco	1	1	1	0	0	1	
Norra	1	0	1	1	0	1	1
Poola	0	1	0	1	0	0	0
Portugal	0	1	1	1	0	0	0
Prantsusmaa	0	1	0	0	0	1	0
Rootsi	1	1	1	1	0	1	1
Rumeenia	0	0	0	0	0	0	
San Marino	1	0	1	1	0	1	
Saksamaa	1	1	0	1	0	1	1
Serbia	0	1	1	1	0	0	
Slovakkia	0	0	1	1	0	0	0
Sloveenia	0	1	0	1	0	0	1
Soome	1	1	1	1	0	1	1
Taani	1	1	1	1	0	1	1
Tšehhi Vabariik	0	1	0	1	0	0	0
Türgi	1	0	1	1	1	0	
Ukraina	0	1	0	1	0	0	1
Ungari	0	0	1	1	0	0	0
Ühendkuningriik	0	1	0	0	0	1	1

5. Valimisosalus: QCA analüüs Euroopas

Nagu eelnevalt mainitud viidi antud uuringu käigus läbi kolm iseseisvat uuringut, mis erinesid üksteisest nii valimi kui ka analüüsitavate muutujate osas. Esimene, antud töö peamine, uuring keskendus 36 riigist moodustatud valimile ning analüüsis viie muutuja mõju valimisosalusele. Töö teine uuring analüüsis samasid muutujaid, mis ka esimene uuring, kuid antud analüüsi valimi moodustasid esimesest uuringus välja jäetud väikeriigid. Töö kolmanda uuringu omapära seisnes uuringule lisatud kuuendas sõltumatus muutujas – ametiühingutesse kuulumine. Viimase uuringu valimi moodustasid 24 riiki, mille kohta oli võimalik välja selgitada võrreldavad andmed ametiühingute liikmelisuse kohta.

Uuringu esimeses etapis kodeeriti kõikide muutujate algandmed eelmises peatükis kirjeldatud kalibreerimismeetodeid kasutades. Selle tulemusena moodustus tabel (Tabel 2), kus kõikidele muutujatele on juhtumite lõikes omistatud binaarsed väärtused. Järgmise etapina grupeeriti samaväärsete muutujate väärtustega juhtumid läbiviidava kolme eraldiseisva uuringu tarbeks (Tabelid 4-6). Antud töö tabelid kujutavad visuaalselt erinevaid moodustunud muutujate kombinatsioone. Näiteks esimese uuringu puhul kujunes välja 13 unikaalset kombinatsiooni, millest 7 tulemuseks oli kõrge valimisosalus. Mainitud kombinatsioonidega viidi TOSMANA programmi¹⁸ abil läbi minimatsioon vastavalt teises peatükis kirjeldatud Boole'i algebrale. Seejärel analüüsiti minimatsioonide tulemusi iga uuringu puhul iseseisvalt. Järgnevalt tutvustatakse läbiviidud uuringuetappe detailsemalt ja analüüsitakse läbiviidud uuringute tulemusi.

5.1. Grupeeritud

Veel enne, kui jõuame lõplike tulemuste analüüsimiseni on omaette põnev vaadelda kodeeritud tötabelis moodustunud riikide grupeeritud (Tabel 3, lk. 58). Kõige huvitavamad grupeeritud moodustusid töö esimese uuringu osas, mis on ka loogiline, kuna antud uuringu valim oli kõige suurem ning muutujate hulk väiksem, kui võrrelda näiteks töö kolmanda uuringuga. Valimi suurus ja muutujate "vähesus" löid suurema tõenäosuse, et leidis samaväärsete muutujate väärtustega riike. Iga täiendav muutuja

---

¹⁸ TOSMANA andmetöötlustarkvara versioon 1.3.2 (www.tosmana.net) - 17.05.2013

kujutab endast täiendavat võimalust, mille järgi kaks võrreldavat juhtumit võiksid üksteisest erineda.

Vaid üksikud riigid moodustasid kodeerimise tulemusena unikaalsed muutujate kombinatsioonid (näiteks Kreeka või Rumeenia) ehk vaid ühte juhtumit sisaldavad grupid, kuid need olid pigem erandlikud ja reeglina moodustusid pigem mitmeid juhtumeid sisaldavad grupid. Kreeka ja Rumeenia puhul on antud uurimuse valguses tegemist absoluutselt vastandlike juhtumite. Esimese puhul on kõikide muutujate väärtus positiivne ning teise puhul ei leidu jällegi ühtegi muutujat, mida oleks võimalik kodeerida väärtusega, mis ei oleks null. Antud leidu silmas pidades rikastavad need riigid uuringut, kuna eksisteerivad reaalsed juhtumid nii positiivsuse kui negatiivsuse äärmuses. Tõsi, lisades analüüsitavaid muutujate hulka ametiühingutesse kuulumise näitaja võtab see Kreeka puhul negatiivse väärtuse ning viimase absoluutselt positiivne tulemus saab rikutud.

Nagu eelnevalt mainitud leidis päris suure hulga juhtumite puhul ka teisi samaväärse muutujate kombinatsiooniga riike ning moodustusid juhtumite grupid, mille puhul nii sõltuva kui ka sõltumatute muutujate väärtused langevad täies ulatuses kokku. Näiteks moodustus grupp, mida ühendas kõrge valimisosalus, võitluslikud valimised, parlamentaarne riigikord, proportsionaalne valimissüsteem, kõrge SKP per capita tase ning kohustlike valimiste puudumine. Antud gruppi kuulusid Taani, Soome, Rootsi see grupeering ei saanud lõhutada ka juhul, kui täiendava muutujana lisati valmisse ametiühingutesse kuulumine.

Sarnase "Põhjamaade" grupi moodustumine oli ka mõnevõrra ettenähtav arvestades antud riikide sarnast ajaloolist kogemust ja kujunemislugu ning demokraatlike riigisüsteemide traditsioone. Ka Norra juhtumi puhul, mis eelnevalt mainitud põhjustest tulenevalt võiks "Põhjamaade" gruppi kuuluda, osutus vaid ühe muutuja erinevus määravaks, mistõttu riik mainitud gruppi ei mahtunud. Norra väljajäämise ja tervikliku "Põhjamaade" grupi moodustamise välistas muutuja valimiste võitluslikkus. Viimane on antud uuringu ainus poliitiline muutuja, mis kajastab "päevapoliitilisi" mõjureid riigis. Institutsionaalsete ja sotsiaalmajanduslike muutujate poolest oleks seega Norra mainitud grupeeringusse mahtunud. Samas on valimiste võitluslikkuse muutuja erinevus vaid täiendav väärtus antud uuringu seisukohast, kuna võimaldab paremini ja sisukamalt

omavahel eristada muidu sarnaseid juhtumeid. Antud riikide ehk "Põhjamaade" grupi kontekstis ei ole antud muutuja oluline valimisosaluse varieerumise seletamisel, kuid see võib osutada oluliseks valimi teiste juhtumite puhul. Nagu mainitud omavad kõik antud grupi muutujate kombinatsiooni positiivset väärtust, välja arvatud valimiste kohustuslikkus. Kuna enamus sõltumatutest muutujatest omab positiivset väärtust on ka etteaimatav, et valimisosalus on antud riikides kõrge. Seega ei ole antud grupi puhul muutuja valimiste kohustuslikkus väärtus valimiosaluse mõjurina oluline või vähemalt kombineerituna teiste muutujatega ei ole sõltuva muutuja varieeruvuse seletamisel domineeriva tähendusega.

Tabel 3 (Grupeeringud)

Riik	Valimis-osalus	Võitluslikkus	Kojalisus/riigisüsteem	Valimis-süsteem	Kohustuslikkus	SKP per capita
Kreeka	1	1	1	1	1	1
Rumeenia	0	0	0	0	0	0
Taani Soome Rootsi	1	1	1	1	0	1
Norra	1	0	1	1	0	1
Prantsusmaa UK	0	1	0	0	0	1
Eesti Serbia Albaania Horvaatia Läti Makedoonia Moldova Portugal	0	1	1	1	0	0
Leedu Ukraina Bosnia ja Herstegovina Tšehhi Vabariik Sloveenia Poola	0	1	0	1	0	0
Austria Saksamaa Itaalia Holland	1	1	0	1	0	1

Ühe intrigeeriva juhtumite grupi moodustasid veel Prantsusmaa ja Ühendkuningriik. Üheskoos moodustati täiesti unikaalne muutujate kombinatsioon, mis eristus oluliselt

teistest "vanadest" ja "lääne" demokraatiatest. Sõltumatutest muutujatest esinesid vaid valimiste võitluslikkus ja SKP per capita. Kõik institutsionaalsed muutujad - valimissüsteem, valimiste kohustuslikkus, parlamendi kojalisus - antud juhtumite puhul ei esinenud. Üksikasjalikult küsimustele miks ja kuidas antud riigid ja neis toimivad demokraatliku riigikorralduse seaduspärasused toimivad antud töös ei keskenduta, kuid vähesel määral teema käsitlemist siiski vajab. Kahtlemata on nendes riikides esindusdemokraatia traditsioone silmas pidades hulgaliselt sarnasusi ja ka erinevusi, kuid antud uurimuse valguses on nad väga sarnased - kõik valimisosalusust mõjutavad muutujad ja ka sõltuv muutuja on samaväärse väärtusega. Eriti põnev on leid, et olenemata pikaajalisest esindusdemokraatia kogemusest on Prantsusmaal ja Ühendkuningriigis valimisosalus madal. Antud trend on esile kerkinud pigem viimase 3-4 valimise valguses ning varasemalt kogesid riigid peaaegu eranditult aktiivset rahva osalusust valimispäeval¹⁹. Arvestades riigisüsteemi institutsioonide stabiilsust antud riikides tuleb suure tõenäosusega languse põhjuseid kuskilt mujalt otsida. See on muidugi omakorda paradoksaalne kuivõrd esmapilgul paistab, et madala valimisosalususe põhjuseks võiksid olla just eranditult negatiivset väärtust omavad institutsionaalsed muutujad. Ka antud uuringu ainus "päevapoliitilisi" sündmusi kajastav muutuja, valimiste võitluslikkus, mingisugust seletust antud trendile ei paku. Samuti ei selgita ka antud uuringust käesoleval hetkel kodeerimise problemaatilisuse tõttu väljajäänud poliitiline muutuja, poliitiline killustatus, tekkinud situatsiooni. Mõlema riigi puhul on mainitud muutuja väärtus täpselt keskmine ja ei erista neid seeõttu teistest "vanadest demokraatiatest". Kuid näiteks Ühendkuningriigi puhul on osalususe languse põhjuseid otsitud just valitsejate ja valijate ideoloogiate omavahelisest kaugenemisest (Lijphart 2009: 270). See tähendab, et kuigi Ühendkuningriigi poliitilise killustatuse mõõdik parteide tingarv on valimi keskmikusse kuuluv (3,7) on see harjumatult kõrge aastakümneid selges kaheparteisüsteemis toimetanud riigile. Valijaskonnale on sellises situatsioonis enda identifitseerimine poliitiliste jõududega raskendatud, mis mõjubki omakorda negatiivselt valimiste osalusprotsendile. Kui valemisse lisada muutuja ametiühingutesse kuulumine, siis Prantsusmaa ja Ühendkuningriigi grupp lõhutakse,

---

¹⁹ International Institute for Democracy and Electoral Assistance - <http://www.idea.int/vt/index.cfm> - 17.05.2013

kuna saareriigis on antud muutuja väärtus sarnaselt teiste "vanade" demokraatiatega positiivne.

Kaks väga põnevat gruppi moodustasid ühest küljest endised kommunistlikud vabariigid või kommunismi mõjusfääris olnud riigid ning teisest küljest Jugoslaavia lagunemise tulemusena moodustunud riigid, mis olid ka kommunismi mõjusfääris, kuid neid eristab esimestest oluliselt erinev ajalooline kogemus ning ka geograafiline paiknemine. Tõsi, grupeerimise tulemusena ei moodustunud kaks gruppi täpselt niivõrd kenasti nagu eelnevas geograafiline eristuses kirjeldatud. Näiteks endise Jugoslaavia riigid ei moodusta iseseisvat grupp. Samas eristab antud kahte gruppi üksteisest vaid ühe muutuja vastandlik väärtus ja selleks on parlamendi kodade arv või riigisüsteem. Tegemist on institutsionaalse muutujaga, mille muutumist ühelt valimiselt teisele pole ette näha, misõttu on antud eristuse iseloom pikaajaline ja tugev. Mõlemat gruppi ühendab võitluslike valimiste ja proportsionaalse valimissüsteemi esinemine ning muutujate valimiste kohustuslikkus ja SKP per capita negatiivne või madal väärtus. Mainitud muutujate kombinatsiooni tulemuseks on mõlemas grupis madal valimisosalus. Üheks huvitavaks erandiks on antud gruppide moodustamisel on Portugal, kes langeb ühte mainitud gruppidest ainukese "võõrriigina", kui silmas pidada kõigi ülejäänud nendesse gruppidesse kuuluvate riikide kommunistlikku tausta. Ka muutuja poliitiline killustatus ei võimalda seletada Portugali liigitumist ühte kommunistlike kogemustega riikide gruppidesse. Lisades täiendava muutujana valemisse ametiühingutesse kuulumise, siis osaliselt need grupeeringud lõhutakse, kuid kuna enamike nende riikide kohta pole andmeid viimase muutuja kohta, siis jääb grupeerimise osas toimuv muutus käesoleval hetkel suuresti teadmatuks.

Viimasena moodustunud grupeeringuna vääriks mainimist Saksamaa, Hollandi, Itaalia ja Austria grupp. Geograafiliselt moodustuvad antud riigid üsnagi selge Põhja-Lõuna suunalise telgjoone Kesk-Euroopas. Vaadeldes konkreetsemalt antud grupi valimisosalust mõjutavate muutujate kombinatsiooni näeme, et vaid valimiste kohustuslikkus ja parlamendi kodade arv või riigisüsteem omavad negatiivset väärtust. Lisades kombinatsiooni muutuja ametiühingutesse kuulumine muutub antud grupeering kahjuks natukene ebamääraseks. Saksamaa ja Holland säilitavad ka antud muutuja osas samaväärsed tulemused, kuid Itaalia ja Austria kohta kahjuks võrreldavad väärtused

antud muutuja osas puuduvad, mistõttu jääb ebaselgeks, kas viimased säiliks "Kesk-Euroopa" grupis või mitte.

Järgnevalt analüüsitakse kodeerimise ja grupeerimise tulemusena moodustunud muutujate kombinatsioonide minimeerimise tulemuseks olevaid valemuid ehk lauseid, mis iseloomustavad sõltuva ja sõltumatute muutujate vahelist põhjuslikku seost.

5.2. Esimene uuring

5.2.1. Kõrge valimisosalus

$$O = VV * VS * SKP + VS * vk * SKP + vv * RS * VS * VK * skp (1)$$

(Kreeka+Taani jt+Küpros jt+Austria jt) (Taani jt+Austria jt+Norra+Iirimaa jt) (Türgi)

Uuringu kõige keskmaks sisuliseks tulemuseks on valem, mille järgi tagab kõrge valimisosaluse kolm erinevat kombinatsiooni muutujatest. Esimeseks võimaluseks on proportsionaalse valimissüsteemi, kõrge SKP per capita väärtuse ja tasavägist valimiste koosmõju ehk $VV * VS * SKP$ (Kreeka, Taani, Soome, Rootsi, Küpros, Belgia, Austria, Saksamaa, Itaalia, Holland). Teisena toob inimesi valimiskastide juurde proportsionaalse valimissüsteemi, kõrge SKP per capita ja valimiste kohustuslikkuse puudumise kombinatsioon ehk $VS * vk * SKP$ (Taani, Soome, Rootsi, Austria, Saksamaa, Itaalia, Holland). Esimese kahe valemi puhul on ainsaks erisuseks viimane muutuja - vastavalt siis valimiste võitluslikkuse olemasolu või valimiste kohustusliku elemendi puudumine. Nagu töö teooria osast teame tähendab SKP per capita kõrge tase suuremaid ressursse ühiskonnas. Antud ressursid, näiteks vaba aeg, võimaldavad kompenseerida proportsionaalse valimissüsteemi ühe valimisosalust negatiivselt mõjutava efekti – keerukuse. Antud seos võib olla põhjuseks, miks just proportsionaalse valimissüsteemi ja kõrge SKP per capita taseme koosmõju kõrge valimisosaluse põhjustab. Lisaks valimissüsteemi keerukuse kompenseerimisele võimendab kõrge SKP per capita tase ka valimiste võitluslikkuse positiivset mõju valimisosalusele. Rohkem ressursse ühiskonnas väljendub ka eliidi mobiliseerimisvõimes, mis on tasavägist valimiste puhul ülimalt oluline. Samuti võimendub valimiste võitluslikkus kõige enam just proportsionaalse valimissüsteemi puhul. Majoritaarse valimissüsteemi puhul tajub

Tabel 4 (Tõe tabel esimene uuring)

Riik	Valimis-osalus	Võitluslikkus	Kojalisus/riigisüsteem	Valimis-süsteem	Kohustuslikkus	SKP per capita
Kreeka	1	1	1	1	1	1
Taani						
Soome	1	1	1	1	0	1
Rootsi						
Küpros						
Belgia	1	1	0	1	1	1
Austria						
Saksamaa						
Itaalia	1	1	0	1	0	1
Holland						
Türgi	1	0	1	1	1	0
Norra	1	0	1	1	0	1
Iirimaa						
Hispaania	1	0	0	1	0	1
Eesti						
Serbia						
Albaania						
Horvaatia						
Läti	0	1	1	1	0	0
Makedoonia						
Moldova						
Portugal						
Leedu						
Ukraina						
Bosnia ja Hersteegovina	0	1	0	1	0	0
Tšehhi Vabariik						
Sloveenia						
Poola						
Prantsusmaa						
Ühendkuningriik	0	1	0	0	0	1
Bulgaaria						
Ungari	0	0	1	1	0	0
Slovakkia						
Armeenia						
Gruusia	0	0	0	1	0	0
Rumeenia	0	0	0	0	0	0

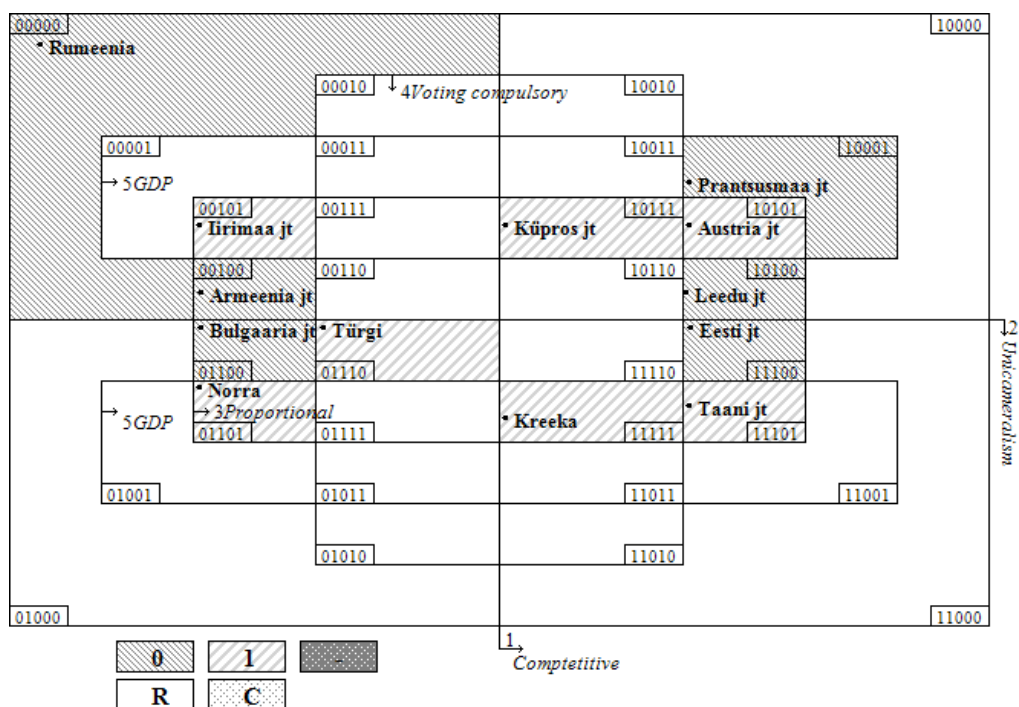
valija valimiste tasavägisust oma ringkonnas, kuid mitte üleriigilises paremusjärjestuses, mistõttu ei ole antud süsteemi puhul valimiste võitluslikkuse mõju nii otsene, kui proportsionaalse süsteemi puhul.

Viimane muutujate kombinatsioon, mis tagab kõrge valimisosaluse on märkimisväärselt erinev esimesest kahest ning seda iseloomustab proportsionaalne valimissüsteem, valimisi riigis kohustuslikuks muutvad seadusaktid, ühekojaline parlament või

parlamentaarne riigikord, madal SKP per capita väärtus ning valimiste võitluslikkuse puudumine ehk **vv * RS * VS * VK * skp** (Türgi). Antud muutujate kombinatsiooni tõlgendamine on oluliselt keerulisem, kui eelneva kahe puhul. Üheks proportsionaalse valimissüsteemi valimisosalust langetavaks mõjuriks on viimase tulemusel moodustuvad koalitsioonivalitsused, kus valitseb küll arvamuste paljusus, kuid samas on segane kelle vaateid esindatakse, kes otsuseid langetab ning kes realselt riiki juhib. Võimalik, et valimiste ühekülgus, kus võitev erakond saavutab selge enamuse, kompenseerib seda proportsionaalse valimissüsteemi negatiivset aspekti. Valimistel on selge võitja, mis omakorda toob täiendavaid inimesi valimiskastide juurde, kuna kõigile meeldib võitja poolt hääletada (Ashworth jt 2006: 397). Samuti pole selge valimisvõidu puhul karta, et moodustataks väga mitme partneriga koalitsioon. Sellisel juhul piisab enamasti ühe, vahel harva ka kahe partneri kaasamisest. Kui eelmistest kombinatsioonidest nägime, et kõrge SKP per capita väärtust aitab kompenseerida proportsionaalse valimissüsteemi nõrkusi, siis antud valemis on omavahelises seoses hoopis madal SKP per capita tase ja proportsionaalne valimissüsteem. Ka sellisele seosele on olemas põhjendus, kuigi natukene kaugelt haaratud. Madal SKP per capita tase riigis võib olla valijate rahulolematuse üheks põhjuseks. Üheks parimaks võimaluseks oma rahulolematuse väljendamiseks on valimistel oma arvamust avaldada. Proportsionaalne valimissüsteem võimaldab ka väiksematel mõjegruppidel võimule pääseda, mistõttu on antud süsteemi puhul viimaste valimine tulemuslikum. Valija tunnetab, et tema võimuses on valitseva eliidi raputamine, mistõttu osaletaksegi valimistel. Viimasena võib antud muutujate kombinatsiooni puhul, erinevalt esimesest kahest, ainsana välja tuua valimiste kohustuslikkuse, mille puhul võib ka eeldada, et tegemist on selle muutujate kombinatsiooni domineeriva elemendiga, mis valimisosalust positiivselt mõjutab.

Nagu näha leiame juba esimese kolme kombinatsiooni puhul samade muutujate vastandlike väärtustega seoseid, mille kõigi tulemusteks on kõrge valimisosalus. Kõiki kolme kombinatsiooni ühendab proportsionaalse valimissüsteemi olemasolu, kuid märkimisväärne on tulemus, et valimisosalus võib olla kõrge enamike ülejäänud analüüsitud muutujate esinemise või mitteesinemise kontekstis. Ainus täiendav muutuja, mis erinevates kombinatsioonides vastandlikke väärtuseid ei oma on parlamendi kodade arv või riigisüsteem, kuid antud muutuja esineb vaid ühes

kombinatsioonis kolmest, mistõttu ei ole käesolev leid liialt mõjukas. Muutujad võivad omada kas positiivset väärtust, muutuja eksisteerib väärtusega 1, või negatiivset väärtust, muutuja ei eksisteeri ja on väärtusega 0, kuid kombineerituna teiste muutujatega on tulemuseks siiski kõrge valimisosalus. Antud leid on väärtuslik seetõttu, et "tavaliste" kvantitatiivsete uurimismeetodite ja andmete statistilise analüüsi põhjal see välja ei tule. Viimaste puhul muutuja kas omab mõju või mitte, omades ühe uuringu raames ka selget mõjusuunda. Tulemus, et kõrge valimisosaluse puhul võib enamus muutujatest siiski vastandikke väärtuseid omada rikastab senist arusaama valimisosaluse varieerumise põhjustest ja on väärtuslikuks sisendiks, näiteks uute hüpoteeside püstitamisel, erinevate kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete analüüside läbiviimiseks.

Joonis 4 (Venn diagramm esimene uuring)

Kasutades QCA meetodit väikese ja keskmise suurusega valimi puhul või ka suurema hulga muutujatega, võib kiiresti esile kerkida piiratud mitmekesisuse probleem (Rihoix 2006: 692). See tähendab, et loogiliselt võimalike erinevate kombinatsioonide hulk on oluliselt suurem kui vaadeldud juhtumite hulk. Antud probleemist ülesaamiseks on võimalik kasutusele võtta nn vaatlemata juhtumid (Rihoix ja De Meur 2009: 59). Vaatlemata juhtumite kasutusotstarbe kirjeldamiseks on sobilik kasutada ülal toodud

Venn diagrammi. Käesoleva valim ehk empiirilised juhtumid suudavad katta vaid osa teoreetiliselt võimalikust alast. Diagrammi täitmata ehk valged alad on loogiliselt võimalikud, kuid empiirilisel katmata. Võttes kasutusele „vaatlemata juhtumid“ eeldab andmetöötlusprogramm, et mainitud aladesse asetsevad samaväärsete tulemusteni viivad empiirilised juhtumid, mida antud valim ei kata (Rihoix ja De Meur 2009: 59). Viimaseid kasutada on võimalik jõuda tunduvalt lühemate, vähem muutujaid sisaldavate, kombinatsioonideni, mis muudavad tulemused selgemaks ja arusaadavamaks. Lisaks mainitud positiivsele tulemusele on antud võtte kasutamisel ka oma kriitilised nüansid. Ühest küljest lisatakse analüüsi sellised kombinatsioonid, mille empiiriline esinemistõenäosus võib olla väga kaheldav (Rihoix 2006: 692). Teisest küljest on siiski tegemist kunstliku tehnikaga, mille abil sisuliselt täiendatakse valimit väljamõeldud juhtumitega. Viies läbi analüüsi konkreetse valimi kohta on seetõttu vaatlemata juhtumite kasutamine vägagi ohtlik ning sellele tuleb läheneda kriitilise ettevaatlikkusega. Sellest tulenevalt kasutaakse ka antud töös "vaatlemata juhtumite" kaasamise võimalust vaid informatiivse allikana ning mitte konkreetse uurimistulemusena.

$$\mathbf{O(L)} = \mathbf{VK} + \mathbf{VS} * \mathbf{SKP} \quad (2)$$

(Kreeka+Küpros jt+Türgi) (Kreeka+Taani jt+Küpros jt+Austria jt+Norra+Iirimaa jt)

Kui lisada esimese uuringu puhul analüüsi ka "vaatlemata juhtumid", siis on tulemused mõnevõrra üllatavad. Üllatusmoment ei ole mitte revolutsiooniline ja ei vastandu absoluutselt senistele uurimistulemustele vaid pigem seisneb üllatus tulemuse lihtsuses. See et ainuüksi valimiste kohustuslikkusest ehk **VK** (Kreeka, Küpros, Belgia, Türgi) piisab kõrge valimisosaluse saavutamiseks on loogiline ja varasemalt mitmel korral kinnitust leidnud tulemus (Franklin 2004, Blais 2006, 2011; Roussias 2010; Jackman 1987; Carlin ja Love 2013; Louth ja Hill 2004, 2005; Singh 2010). Kuid tulemus, et kõrge valimisosaluse tagab proportsionaalse valimissüsteemi ja kõrge SKP per capita väärtuse koos eksisteerimine ehk **VS * SKP** on oluline ja põnev leid (Kreeka, Taani, Soome, Rootsi, Küpros, Belgia, Norra, Iirimaa, Hispaania, Austria, Saksamaa, Itaalia, Holland). Kuigi kasutan "vaatlemata juhtumite" lisamise võimalust vaid informatiivsel eesmärgil on antud tehnika kasutamisel saadud tulemus vägagi kooskõlas esimese uuringu põhitulemusega (1). Põhikomponendid ja nende väärtused on valemite (1) ja (2)

puhul suuresti samaväärsed, mis annab eelduse arvata, et kõrge valimisosalus ja ning proportsionaalse valimissüsteemi ja kõrge SKP per capita kombinatsiooni vahel eksisteerib küllaltki tugev seos.

5.2.2. Madal valimisosalus

$$o = VS * vk * skp + vv * rs * vk * skp + VV * rs * vs * vk * SKP (3)$$

(Eesti jt+Leedu jt+Bulgaaria jt+Armeenia jt) (Armeenia jt+Rumeenia) (Prantsusmaa jt)

Analüüsi teiseks keskseks tulemuseks on leid, et madala valimisosalus tagavad samuti kolm erinevat muutujate kombinatsiooni. Taaskord on ka antud kombinatsioone analüüsides esimeseks märkimisväärseks tulemuseks asjaolu, et enamik muutujatest võivad omada nii positiivset kui negatiivset väärtust, kuid valimisosalus jääb siiski madalaks. Esimene muutujate kombinatsioon, mille tulemusena on riigis valimisosalus madal on proportsionaalse valimissüsteemi olemasolu, madal SKP per capita tase ning valimiste kohustuslikkuse puudumine ehk $VS * vk * skp$ (Eesti, Serbia, Horvaatia, Albaania, Läti, Makedoonia, Moldova, Portugal, Leedu, Ukraina, Bosnia ja Hertsegoviina, Tšehhi Vabariik, Sloveenia, Poola, Bulgaaria, Ungari, Slovakkia, Armeenia, Gruusia). Nagu näha on esimene muutujate kombinatsioon, mis põhjustab madalat valimisosalust osaliselt väga sarnane viimase muutujate kombinatsiooniga, mis põhjustas kõrget valimisosalust. Kuid üheks oluliseks erinevuseks on käesoleva kombinatsiooni puhul valimiste kohustuslikkuse muutuja negatiivne väärtus. Sellest tulenevalt on põhjust järeldada, et proportsionaalne valimissüsteem ja madal SKP per capita tase mõjuvad positiivselt valimisosalusele vaid valimist kohustuslikuks muutvate seadusaktide olemasolul. Võib spekuloida, et madalast SKP tasemest tulenev rahva rahulolematuse on piisavaks ajendiks valimistel osaleda vaid siis, kui riigis kehtivad ka valimisi kohustuslikuks muutvad seadused.

Valimiste ühepoolsus ehk võitluslikkuse puudumine, mitu parlamendi koda või tugev presidendi institutsioon, valimiste kohustuslikkuse puudumine ja madal SKP per capita tase on samuti muutujate kombinatsioon, mille tulemusena on riigis madal valimisosalus ehk $vv * rs * vk * skp$ (Armeenia, Gruusia, Rumeenia). Antud valemi

puhul on tegemist nelja negatiivset väärtust omava muutuja koosmõjuga ning sisuliseks võikski väita, et antud kombinatsiooni puhul on loogiliselt tegemist negatiivse mõjuga valimisosalusele. Samas on võimalik mõjurite kombinatsiooni negatiivset mõju valimisosalusele ka täiendavalt põhjendada. Olukorras, kus valimiste võitja on väga selge, ei ole põhjust valima minna, kuna *status quo*'d muuta ei suudega - valija võõrandub. SKP per capita madal tase iseloomustab ressursside vähesust ühiskonnas. Mitmekojaline parlament või tugev presidendi institutsioon eeldab valijaskonna paremat informeeritust, mis omakorda eeldab ressursse. Sellistes tingimustes, kus viimati mainitud kaks muutujat vastavate väärtustega koostoimivad ongi tulemuseks madal valimisosalus.

Viimaseks kombinatsiooniks, mille tulemuseks on riigi madal valimisosaluse protsent on võitluslikud valimised, mitteproportsionaalne valimissüsteem, valimisi kohustuslikuks muutva seadusandluse puudumine, kahekojaline parlament või presidentaalne riigikord ning kõrge SKP per capita tase ehk **VV * rs * vs * vk * SKP** (Prantsusmaa, Ühendkuningriik). Antud kombinatsiooni domineerivaks muutujaks on eeldatavasti mitteproportsionaalne valimissüsteem. Võib eeldada, et käesolev muutuja mõjutab juba iseseisvalt valimisosalust tunduvalt negatiivses suunas. Ka valimiste võitluslikkus ei suuda antud situatsioonis osalust positiivselt mõjutada, kuna on kombineeritud mitteproportsionaalse valimissüsteemiga, mis juba eelnevalt kirjeldatud põhjustel toimib kõige otsesemalt proportsionaalses süsteemis. Üldjoontes on käesolev muutujate kombinatsioon vägagi vastuoluline ning ei allu hästi loogilistele seostele, mis käsitletavate muutujate piires on võimalik konstrueerida. Antud kombinatsioon iseloomustab vaid Ühendkuningriigi ja Prantsusmaa juhtumeid, mille erisust on ka eelnevalt analüüsitud. Tundub, et antud juhtumite valimisosaluse varieeruvuse seletamiseks oleks tarvilik kasutusele võtta täiendavaid faktoreid.

Nagu eelnevalt mainitud võivad ka madala valimisosaluse puhul omada enamus sõltumatutest muutujatest vastandlikke väärtusi, kuid nende kombinatsiooni tulemuseks on siiski madal valimisosalus. Antud leid ei oleks taaskord kvantitatiivsete analüüside puhul ilmsiks tulnud. Madala valimisosaluse kombinatsiooni valemis on kaks muutujat, mis ei oma sõltuva muutuja mõjutamisel vastandlikke väärtusi - valimiste kohustuslikkus ja parlamendi kodade arv või riigisüsteem. Antud muutujate negatiivse

väärtuse korral on alati valimisosalus madal ning seda esimese puhul kõigi kombinatsioonide korral ja teise puhul kahe kombinatsiooni korral kolmest. Analüüsidest täiendavalt tõe tabelit (Tabel 4) näeme, et kui välja arvata Prantsusmaa ja Suurbritannia juhtumid, siis on kõigil madala valimisosalusega juhtumitel üks ühine joon – valimiste kohustuslikkuse puudumine ja madal SKP per capita tase. Sellest tulenevalt võib antud valimi puhul järeldada, et valimiste mittekohustuslikkuse ja madala SKP per capita kombinatsiooni tulemuseks on alati madal valimisosalus. Viimast leidu kinnitab ka „vaatlemata juhtumite“ lisamine analüüsi.

$$o(L) = vs + vk * skp (4)$$

(Prantsusmaa jt+Rumeenia) (Eesti jt+Leedu jt+Bulgaaria jt+Armeenia jt+Rumeenia)

Võttes informatiivsuse eemärgil valimisse ka "vaatlemata juhtumid", siis on ka antud analüüsi tulemused positiivselt üllatavad. Kõige märkimisväärsem üllatusmoment ja leid seisneb selles, et tulemused ei ole pelgalt kõrge valimisosaluse valemi (2) vastand. Samas on väga huvitav asjaolu, et nii kõrge kui madala valimisosaluse taga on kolm muutujat ja ülejäänud analüüsitud muutujad olulist rolli ei mängi. Näiteks on põnev leid, et kui kõrge valimisosaluse tagamiseks piisas ainult valimisi kohustuslikuks muutvatest seadusaktidest, siis madalat valimisosalust ainult antud seadusaktide puudumine ei põhjusta vaid vajab sellele lisaks ka madalat SKP per capita taset ehk $vk * skp$ (Eesti, Serbia, Horvaatia, Albaania, Läti, Makedoonia, Moldova, Portugal, Leedu, Ukraina, Bosnia ja Hertsegoviina, Tšehhi Vabariik, Sloveenia, Poola, Bulgaaria, Ungari, Slovakkia, Armeenia, Gruusia, Rumeenia). Antud tulemus on ka loogiline, kui analüüsida põgusalt valimiste kohustuslikkuse toimimisloogikat. Kui valimised on kohustuslikud, siis ainuüksi mehhanismist, mis karistab mitteosalemist piisab selleks, et valijad jaoskondadesse tuua. Kuid ainuüksi kohustuse ja karistusmehhanismi puudumine ei põhjusta paljude valijate osalemisest loobumist. Ehk siis valimiste kohustuslikkuse muutuja mõju suund on väga selgesuunaline ja seda on ka varasemad uuringud kinnitanud (Franklin 2004, Blais 2006, 2011; Roussias 2010; Jackman 1987; Carlin ja Love 2013; Louth ja Hill 2004, 2005; Singh 2010). Küll on aga üllatav tulemus, et ainuüksi "mitteproportsionaalsest" valimissüsteemist piisab selleks, et rahvas valimistel tagasihoidlikumalt osaleks (Prantsusmaa, Ühendkuningriik, Rumeenia). Nimetan neid süsteeme "mitteproportsionaalseteks", kuna mitmes neis

eksisteerib lisaks majoritaarsele elemendile ka mõningaid proportsionaalseid osasid, mistõttu oleks nende majoritaarseteks nimetamine väär.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et esimese uuringu tulemusena selgusid neli muutujat, mis kõige selgemalt valimisosalust mõjutavad - valimissüsteem, valimiste kohustuslikkus, parlamendi kodade arv või riigisüsteem ja SKP per capita tase. Kuid see on vaid pinnapealne tõlgendus kuivõrd QCA meetodi puhul on sõltuva muutuja varieerumise seletamisel võtmetähtsusega siiski muutujate kombinatsiooni koosmõju.

5.3. Teine uuring

5.3.1. Kõrge valimisosalus

$$O = RS * VS * SKP + VV * RS * VS * vk + VV * RS * vk * SKP \quad (5)$$

(Liechtenstein+Lux+Andorra jt+Island) (Malta+Island) (Monaco+Island)

Teise uuringu valim oli võrdlemisi väike, koosnedes vaid riikidest, mille rahvaarv küündib 500 000 elanikuni. Sellest tulenevalt on ka antud uuringu võtmes saadavad tulemused vähem representatiivsed ning järelduste tegemisega viimaste põhjal tuleb olla ettevaatlik. Kokku moodustusid antud valimi põhjal kuus unikaalset muutujate kombinatsiooni, mille kõigi tulemuseks oli kõrge valimisosalus. Minimatsiooni tulemusena kahanes kombinatsioonide arv kolmeni. Esiteks tagab antud valimi puhul kõrge valimisosaluse ühekojalise parlamendi või parlamentaarse riigikorra, proportsionaalse valimissüsteemi ning kõrge SKP per capita taseme kombinatsioon ehk $RS * VS * SKP$ (Liechtenstein, Luksemburg, Island, Andorra, San Marino). Ka antud kombinatsiooni iseloomustab kõrge SKP per capita taseme ja proportsionaalse valimissüsteemi positiivne kooslus osaluse mõjutamisel, mida ka mitme esimese uuringu tulemuste põhjal näha võis.

Teiseks võimaluseks on võitluslike valimiste, ühekojalise parlamendi või parlamentaarse riigikorra, proportsionaalse valimissüsteemi ning valimiskohustuse puudumise kombinatsioon ehk $VV * RS * VS * vk$ (Malta, Island). Viimaseks võimaluseks mis antud valimi põhjal kõrge valimisosaluse tagab on valimiste

Tabel 5 (Tõe tabel teine uuring)

Riik	Valimis-osalus	Võitluslikkus	Kojalisus/riigisüsteem	Valimis-süsteem	Kohustuslikkus	SKP per capita
Liechtenstein	1	1	1	1	1	1
Luksemburg	1	0	1	1	1	1
Malta	1	1	1	1	0	0
Andorra San Marino	1	0	1	1	0	1
Island	1	1	1	1	0	1
Monaco	1	1	1	0	0	1

võitluslikkuse, ühekojalise parlamendi või parlamentaarse riigikorra, kõrge SKP per capita taseme ning valimiste kohustuslikkuse puudumise koosmõju ehk $VV * RS * vk * SKP$ (Monaco, Island).

Nagu näha on antud valimi puhul kõik viis analüüsitavaid sõltumatut muutujat esindatud. Erilise tähelepanekuna tasub märkida, et eksisteerib neli muutujat, mille esinemine tagab kõrge valimisosaluse ja seda kahe kombinatsiooni puhul kolmest ning üks muutuja, mille mitteesinemine tagab kõrge valimisosaluse, samuti kahe kombinatsiooni puhul kolmest. Selles osas on antud valimi puhul läbiviidud analüüs oluliselt erinev võrreldes eelnevaga, kus oli oluliselt suurem valim ning ka järgnevaga, mille valim oli samuti suurem ning lisaks analüüsiti ühte täiendavat muutujat.

Nagu eelnevate uuringute analüüsist esimeses peatükis välja joonistus on valimisosalus just väga väikeste riikide puhul märkimisväärselt erinev kõigist teistest riikidest (Blais ja Dobrzynska 1998: 244). Kõigi teises uuringus vaadeldud juhtumite tulemuseks oli kõrge valimisosalus, mis omakorda õigustab antud grupeeringuga eraldiseisva analüüsi läbiviimist. Analüüsides juhtumite väärtusi ja kombinatsioone ülal toodud tõe tabelis näeme, et antud valimi üheks iseloomulikuks jooneks on peaaegu kõigi analüüsitavate muutujate esinemine. Erandiks on siinkohal sisuliselt ainult valimiste kohustuslikkus, mis on valdaval enamikel juhtudest negatiivse väärtusega. Peaaegu kõik ülejäänud muutujad eksisteerivad kõigi analüüsitud juhtumite puhul, mis omakorda kinnitab, et teoreetilises osas käsitletud muutujate mõjusuunad on vastavuses ka empiiriliste leidudega antud valimis. Antud leid kujutab endast võimalust täiendavateks spekulatsioonideks, mille järgi toimivad valimisosaluse teoreetiliselt olulised mõjurid kõige otsesemalt ja selgesuunalisemalt just väga väikeste kogukondade puhul. Viimaste

puhul on kahtlemata parem hinnata ühe või teise muutuja mõju ning arvestada ka alternatiivsete faktorite sekkumisega tulemustesse. See tähendab, et väikeste kogukondade puhul suudab uurija arvestada kõigi sõltumatut muutujate mõjutavate faktoritega, mida suuremate riikide ja kogukondade puhul avastada ei suudeta. Ühendades esimese ja teise uuringu valimid oleks eelnevad leiud jäänud teadvustamata.

5.4. Kolmas uuring

5.4.1. Kõrge valimisosalus

$$O = VS * vk * SKP * AK + VV * rs * VS * SKP * AK + vv * rs * VS * vk * SKP + VV * RS * VS * VK * SKP * ak \quad (6)$$

(Taani jt+Saksamaa jt+Norra+Iirimaa) (Küpros jt+Saksamaa jt) (Iirimaa+Hispaania) (Kreeka)

Uuring, mis analüüsis ühe täiendava muutujana lisaks eelnevas uuringus kasutatud muutujatele, ka riigi elanikkonna ametiühingutesse kuulumist jõudis järgnevate tulemusteni. Nagu eeldada võis suurenes ühe täiendava muutuja lisamisega ka tulemuste keerukusaste. Suurenes kombinatsioonide hulk, mille tulemuseks on kõrge valimisosalus, kuid madalat valimisosalust seletava valemi "liikmete" arv ei muutunud. Kõrge valimisosaluse tagavad antud analüüsi tulemusena neli erinevat kombinatsiooni muutujatest. Sõltuva muutuja positiivset väärtust võime eeldada proportsionaalse valimissüsteemi, kõrge SKP per capita taseme ja ametiühingutesse kuulumise ning valimiste mittekohustuslikkuse kombinatsioonina ehk $VS * vk * SKP * AK$ (Taani, Soome, Rootsi, Saksamaa, Holland, Norra, Iirimaa).

Teiseks tagavad kõrge valimisosaluse riigis võitluslikud valimised, proportsionaalne valimissüsteem, kõrge SPK per capita tase ja ametiühingutesse kuulumine ning kahekohaline parlament või tugev presidendi institutsioon ehk $VV * rs * VS * SKP * AK$ (Küpros, Belgia, Saksamaa, Holland). Täiendavalt on riigis kõrge valimisosalus, kui valimised ei ole võitluslikud, riigis on kahekohaline parlament või presidentaalne riigikord, valimissüsteem on proportsionaalne, valimised ei ole kohustuslikud ja SKP per capita tase riigis on kõrge ehk $vv * rs * VS * vk * SKP$ (Iirimaa, Hispaania).

Tabel 6 (Tõe tabel kolmas uuring)

Riik	Valimis-osalus	Võitlus-likkus	Kojalisus/riigisüsteem	Valimis-süsteem	Kohustus-likkus	SKP per capita	AÜ liikmelisus
Kreeka	1	1	1	1	1	1	0
Taani Soome Rootsi	1	1	1	1	0	1	1
Küpros Belgia	1	1	0	1	1	1	1
Saksamaa Holland	1	1	0	1	0	1	1
Norra	1	0	1	1	0	1	1
Iirimaa	1	0	0	1	0	1	1
Hispaania	1	0	0	1	0	1	0
UK	0	1	0	0	0	1	1
Eesti Portugal Horvaatia	0	1	1	1	0	0	0
Ukraina	0	1	0	1	0	0	1
Leedu Tšehhi Vabariik Poola	0	1	0	1	0	0	0
Bulgaaria Ungari Slovakkia	0	0	1	1	0	0	0
Prantsus- maa	0	1	0	0	0	1	0
Sloveenia	0	1	0	1	0	0	1

Viimase võimalusena, mille tulemuseks on sõltuva muutuja positiivne väärtus on võitluslike valimiste, ühekojalise parlamendi, proportsionaalse valimissüsteemi, kohustuslike valimiste, kõrge SKP per capita taseme ning madala ametiühingutesse kuulumise kombinatsioon $VV * RS * VS * VK * SKP * ak$ (Kreeka). Võib oletada, et Kreeka puhul kompenseerib viimase muutuja mitteesinemine kõigi ülejäänud analüüsitavate muutujate esinemise kombinatsioon. Samas on Kreeka ja Hispaania ainsad juhtumid, kes on vaatamata ametiühingutesse kuulumise madalale osakaalule suutnud tagada kõrge valimisosaluse. Analüüsidest tõe tabelit (Tabel 6) on näha, et viimane on saavutatud tänu proportsionaalse valimissüsteemi ja kõrge SKP per capita kombinatsioonile. Võrreldes antud uuringut töö esimese uuringuga, ei tule üllatusena, et ka uue muutuja lisades on tulemuseks valem kombinatsioonidega, milles enamus muutujatest võivad omada nii positiivset kui negatiivset väärtust, kuid tulemuseks on

sellest olenemata kõrge valimisosalus. Ainsateks eranditeks on siin valimissüsteemi proportsionaalsus ja kõrge SKP per capita tase, mis on kõrge valimisosalusega riikides alati eksisteerivad. Mainitud kahe muutuja kombinatsiooni positiivset mõju valimisosalusele ja põhjust, miks see seos toimib, tõdeti juba töö esimeses uuringus. Sisuliselt võivad antud kahe muutuja eksisteerimise korral kõik ülejäänud muutujad omada negatiivset väärtust, kuid valimisosalus jääb siiski kõrgeks, nagu me valemi (6) kolmanda kombinatsiooni puhul näeme. Kõigi ülejäänud kombinatsioonide puhul on enamik nende komponentidest alati positiivse väärtusega. Ka ametiühingutesse kuulumise muutuja, mis on antud analüüsi uuena lisatud esineb kahes kõrget valimisosalust kirjeldavas kombinatsioonis positiivsena ja ühes negatiivsena. Võrreldes kolmandat uuringut esimesega näeme, et mõlemate puhul on kõrge valimisosaluse puhul ühiseks jooneks proportsionaalse valimissüsteemi olemasolu. Kolmanda uuringu kõige suuremaks erisuseks on muutuja kõrge SKP per capita tase esinemine kõigis kõrge valimisosalusega kombinatsioonides. Antud tulemust ei mõjuta eeldatavasti mitte niivõrd uue muutuja lisamine uuringusse vaid valimi kitsendus. Antud leidu kinnitab ka "vaatlemata juhtumite" lisamine analüüsi, mille tulemuseks on valemid (7) ja (9). Sellisel juhul, kui valimeid täiendada empiirilisel vaatlumata juhtumite ja võrrelda valemid (2) ja (7), näeme nendevahelist tugevat sarnasust. Üheks kõrge valimisosaluse eeltingimuseks on mõlematel juhtudel proportsionaalse valimissüsteemi ja kõrge SKP per capita taseme koosmõju. Esimest uuringut eristab kolmandast vaid tulemus, et esimese puhul tagab kõrge valimisosaluse lisaks eelnevalt mainitud võimalusele ka ainuüksi valimiste kohustuslikkus.

$$O(L) = VS * SKP (7)$$

(Kreeka+Taani jt+Küpros jt+Saksamaa jt+Norra+Iirimaa+Hispaania)

5.4.2. Madal valimisosalus

$$t = VV * rs * vs * vk * SKP + RS * VS * vk * skp * ak + VV * rs * VS * vk * skp (8)$$

(ÜK+Prantsusmaa) (Eesti jt+Bulgaaria jt) (Ukraina,Sloveenia+Leedu jt)

Madal valimisosalus on tulemuseks kolme erineva muutujate kombinatsiooni puhul. Esmalt võitluslikud valimised, kahekojaline parlament või tugev presidendi

institutsioon, mitteproportsionaalne valimissüsteem, valimiste kohustuslikkuse puudumine ja kõrge SKP per capita tase ehk $VV * rs * vs * vk * SKP$ (Ühendkuningriik, Prantsusmaa). Taaskord näeme, et kõrge pelgalt mitteproportsionaalsest valimissüsteemist piisab osaluse langetamiseks. Ka eelnevalt kirjeldatud valimiste võitluslikkuse ja kõrge SKP per capita taseme kombinatsioon ei suuda antud negatiivset mõju korvata.

Teise kombinatsioonina tagab madala valimisosaluse ühekojaline parlament, proportsionaalne valimissüsteem, valimiste kohustuslikkuse puudumine, madal SKP per capita ja ametiühingutesse kuulumise tase ehk $RS * VS * vk * skp * ak$ (Eesti, Portugal, Horvaatia, Bulgaaria, Ungari, Slovakkia). Nagu ka eelnevalt kirjeldatud toimib antud kombinatsiooni puhul eeldatavasti seos, kus madala SKP per capita taseme tõttu on valijatel vähem ressursse, et kompenseerida proportsionaalse valimissüsteemi keerukuse hoomamiseks vajalikke täiendavaid vahendeid. Ametiühingutesse kuulumise kõrge tase suudaks antud informatsioonitühimikku täita, kuid antud muutuja väärtus on selle kombinatsiooni puhul ka negatiivne.

Viimaseks kombinatsiooniks, mille tulemuseks on riigis madal valimisosalus on võitluslikud valimised, kahekojaline parlament või presidentaalne riigikord, proportsionaalne valimissüsteem, valimiste kohustuslikkuse puudumine ja madal SKP per capita tase ehk $VV * rs * VS * vk * skp$ (Ukraina, Sloveenia, Leedu, Tšehhi Vabariik, Poola). Ka antud kombinatsiooni puhul eksisteerib sarnane seos madala SKP per capita taseme ja proportsionaalse valimissüsteemi vahel. Täiendavalt vajab antud kombinatsiooni puhul ressursse ka mitmekojalise parlamendi või tugeva presidendi institutsiooni toimisprotsesside hoomamisega seonduvad kulud. Parlamendi erinevate kodade vahelise võimujaotuse mõistmine eeldab täiendavaid ressursse nagu ka enese võimalike presidendivalimistega kurssi viimine ja presidendi institutsiooni mõju analüüsimine poliitilises süsteemis. Konkureerivad institutsioonid eeldavad ka poliitilise eliidi poolt rohkem ressursse. Täiendava valimisosalust negatiivselt mõjutava seosena võib kolmandast kombinatsioonist välja tuua proportsionaalse valimissüsteemi ja valimiste võitluslikkuse koosmõju. Esimese uuringu puhul nägime, kuidas antud muutujate koosmõju võib mõjutada osalust positiivselt, kuid võimalik on ka vastupidine efekt. Proportsionaalse valimissüsteemi tulemuseks on tihti koalitsioonivalitsused, kus

langetatakse kompromissotsuseid, mis on valimisosaluse mõjutamise seisukohalt negatiivne nähtus, kuna põhimõtteliselt pole väga suurt vahet, kes valimised võidab. Antud negatiivsed mõju võimendavad veelgi võitluslikud valimised, mille tulemusena ei saavuta ükski erakond suurt enamust ning seega ka kindlat võimuulatust. Kombineerides neid kahte muutujat ning eelnevalt kirjeldatud ressursinappust saamegi tulemuseks madala valimisosaluse.

Kolmanda uuringu tulemus on mõnevõrra üllatav ja natukene erinev võrreldes esimese uuringu tulemustega. Leid, et enamik muutujatest võib omada vastandlikke väärtusi, kuid olenemata sellest on tulemuseks madal valimisosalus, on juba esimesest uuringust tuttav tulemus. Kui esimeses uuringu madala valimisosaluse valemis (3) eksisteeris kaks muutujat, mille madala väärtuse korral oli ka tulemuseks alati madal valimisosalus (valimiste kohustuslikkus ja parlamendi kodade arv/riigisüsteem), siis antud uuringu puhul on üks faktor antud komplektist muutunud. Lisaks valimiste mitte-kohustuslikkusele omab madalat valimisosalust seletavas valemis (8) ka muutuja valimiste võitluslikkus madala valimisosaluse seletamisel alati ühest väärtust. Huvitavaks teeb antud leiu asjaolu, et valimiste võitluslikkus peab madala valimisosaluse tagamiseks omama positiivset väärtust ning seda kahe kombinatsiooni puhul kolmest. Tegemist on poliitilise muutujaga, mis muutub valimistest valimistesse. Antud muutujata seotud leid annab kinnitust, et kuigi pikaajalised uuringud võivad näidata ühe muutuja kohta kindlat mõjusuunda, siis teatud tingimuste kokkulangemisel omab see sama muutuja hoopis vastupidist mõjusuunda valimisosaluse mõjutamisel. Nagu juba teoreetilisest osast selgus omavad tasavägised valimised mobiliseerivat mõju ja seda eriti proportsionaalsete valimissüsteemide puhul. Samas tähendab valimiste võitluslikkus enamasti ka koalitsioonivalitsusi, mille pärssivat toimet valimisosalusele on ka eelnevalt kirjeldatud. Sellest tulenevalt võib näiteks spekuloida, et võitluslikud valimised tõstavad valimisosalust pigem sellistel juhtudel, kus valimisvõitluses eristuvad selgelt kaks juhtparteid, nagu me seda näiteks Malta, Taani, Rootsi ja Hollandi puhul näeme²⁰. Sellistel juhtudel eksisteerib eeldus, et valitsuse suudavad moodustada 2-3 erakonda ühe selge liidriga ning koalitsioon ei muutu liialt kirjuks. Kui tasavägises valimisvõitluses osaleb kolm või rohkem võrdset poliitilist jõudu muutub valimiste

---

²⁰ Parties and Elections in Europe - <http://www.parties-and-elections.eu/index.html> - 17.05.2013

võitluslikkus pigem osalust pärssivaks, kuivõrd valimiste tulemuseks on suure tõenäosusega koalitsioonivalitsus.

Kui analüüsi lisada "vaatlemata juhtumid" siis valimiste võitluslikkuse olulisus siiski lõpptulemuses (9) ei kajastu. Viimane on suuresti ka üheks põhjenduseks, miks antud uurimistöös "vaatlemata juhtumeid" vaid informatiivsel eesmärgil kasutatakse - vastasel juhul jääksid mitmed valimi spetsiifikast lähtuvad tulemused märkamata.

o (L) = vs + skp (9)

(GB+Prantsusmaa) (Eesti jt+Ukraina,Sloveenia+Leedu jt+Bulgaaria jt)

Kui lisada valimisse "vaatlemata juhtumid", siis uuring, mis analüüsis ühe täiendava muutujana lisaks eelnevas uuringus kasutatud muutujatele, ka riigi elanikkonna ametiühingutesse kuulumist, mingisuguseid uusi ning täiendavaid tulemusi ei andnud. Eelnevate muutujatega läbiviidud uuringu (2 ja 4) tulemused ja ühe täiendava muutujaga uuringu (7 ja 9) tulemused on vägagi samaväärsed. Antud tulemust võis ka mõneti eeldada, kuivõrd ühe täiendava sõltuva muutuja lisamine eelnevale viiele ei muuda üldpilti liialt olulisel määral. Kõige suurem erinevus kahe uuringu vahel seisneb selles, et nii kõrget kui madalat valimisosalust kirjeldavatest tulemustest on kolmanda uuringu puhul täielikult kadunud valimiste kohustuslikkuse muutuja. Ühest küljest võib selle põhjuseks olla asjaolu, et valimis, mille puhul oli võimalik analüüsida ametiühingutesse kuuluvust, polnud väga palju riike, milles valimised oleksid kohustuslikud. Samas kui valimiste kohustuslikkuse muutuja kõrvale jätta on kahe uuringu tulemused identsed ja seda nii kõrge kui madala valimisosaluse seletamisel. Kõrge valimisosaluse tagab mõlema uuringu puhul proportsionaalse valimissüsteemi ja kõrge SKP per capita taseme koosmõju (Kreeka, Taani, Soome, Rootsi, Küpros, Belgia, Saksamaa, Holland, Norra, Iirimaa, Hispaania) ning madal valimisosalus on tagajärjeks riikides, milles on kas mitteproportsionaalne valimissüsteem (Ühendkuningriik, Prantsusmaa) või madal SPK per capita tase (Eesti, Portugal, Horvaatia, Ukraina, Sloveenia, Leedu, Tšehhi Vabariik, Poola, Bulgaaria, Ungari, Slovakkia).

5.5. Järeldused ja arutelu

Senised valimisosaluse muutumist analüüsivad uuringud on identifitseerinud kõige paremini sõltuva muutuja varieerumist seletavad faktorid. Antud uuringute leiud näitavad, et eksisteerivad teatud mõjurid, nagu näiteks valimiste kohustuslikkus ja valimissüsteem, mille positiivset mõju osalusele on enamus uuringuid tõdenud. Kuid eksisteerib ka rida muutujaid, nagu näiteks valimiste võitluslikkus ja riigisüsteem, mille mõjusuund on oluliselt ebaselgem. Sellest tulenevalt on varasemad uuringud, mis kasutavad näiteks kvantitatiivseid uurimismeetodeid, jõudnud tihti vastandlike tulemusteni, mistõttu on põhjendatud analüüsida valimisosalust mõjutavat põhjusliku seost alternatiivseid tehnikaid kasutades.

Käesoleva uuringu otseseks eesmärgiks ei olnud seniste uurimistulemuste kinnitamine või ümberlukkamine. Kasutades QCA meetodit oli võimalik omavahel kombineerida kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete meetodite omadusi ja seeläbi detailsemalt analüüsida seni vähem kajastust leidnud valimisosaluse ja seda mõjutavate faktorite põhjusliku seose mitmetahulist sisu ning seletada vasturääkivusi mainitud faktorite mõjusuuna osas. Sellest tulenevalt oli antud uuringu huviobjektiks valimisosaluse ja selle mõjurite põhjusliku seose olemus kõige üldisemas mõttes. QCA meetod põhineb põhjusliku mitmekesisuse teesil, mille järgi: 1) enamjaolt mõjutab tulemust (sõltuv muutuja) mitme erineva faktori (sõltumatud muutujad) koosmõju; 2) erinevad faktorite kombinatsioonid võivad viia samaväärse tulemuseni; 3) olenevalt kontekstist võib ühel ja samal faktoril olla vägagi erinev mõju tulemusel (Rihoux 2006: 682). Kokkuvõtvalt ei ole QCA meetodi puhul uurija sunnitud välja selgitama ühte ja kõige paremini uuritavat põhjuslikku seost iseloomustavat mudelit vaid ühe ja sama tulemuseni võib viia mitu erinevat, kuid võrdselt olulist, muutujate kombinatsiooni ehk "teed".

Antud uuringu tulemused vastasid QCA meetodi eeldustele ning pakkusid täiendavaid võimalusi analüüsitava põhjusliku seose sisu avamiseks. Uuringi käigus viidi läbi kolm eraldiseisvat analüüsi, mis erinesid üksteisest nii valimi kui vaadeldud muutujate poolest. Kõikide uuringute puhul moodustati valimisosaluse varieerumist iseloomustavaid muutujate kombinatsioone sisaldavad valemid ehk laused. Kõides

valemites oli kolm kuni neli komponenti ehk erinevat kas kõrget või madalat valimisosalust seletavat muutujate kombinatsiooni. Uuringu esimene silmapaistev leid oli tulemus, et kõrge valimisosaluse seletamisel võivad enamus analüüsitavatest muutujatest omada vastandlikke väärtuseid. Samas eksisteeris üks muutuja, mis kõrge valimisosalusega juhtumite puhul alati eksisteeris. Selleks muutujateks oli proportsionaalne valimissüsteem. Kui ka kohustuslike valimiste ja kõrge SKP per capita taseme tulemuseks oli väga tihti kõrge valimisosalus. Eriti tugev oli seos proportsionaalse valimissüsteemi ja kõrge SKP per capita taseme vahel, mille tulemuseks oli eranditult kõrge valimisosalus. Varasemad uuringud on samuti proportsionaalse valimissüsteemi positiivset mõju valimisosalusele tõdenud (Blais jt 2003: 8; Blais jt 2011; Birch 2010; Karp ja Banducci 2010: 375; Roussias 2010: 21; Powell 1982; Jackman 1987; Bowler jt 2001), kuid antud muutuja kombinatsiooni olulisis kõrge SKP per capita tasemega on mõnevõrra uudne. Võib oletada, et kõrge SKP per capita väärtusega kaasnev vabade ressursside rohkus ühiskonnas aitab kompenseerida proportsionaalse valimissüsteemi negatiivset külge, keerukust, mistõttu on just kahe muutuja koeksisteerimine eriti tulemuslik kõrge osaluse seletamisel. Ka madala valimisosaluse seletamisel kujunesid välja teistest mõnevõrra „olulisemad“ muutujad. Küllaltki üllatav on tulemus, et madala valimisosaluse taga ei olnud pelgalt kõrget osalust põhjustavate muutujate vastandid vaid suuresti erinevad muutujad. Madala valimisosaluse puhul ei omanud vastandlikke väärtusi valimiste kohustuslikkus ning parlamendi kodade arv või riigisüsteem, mis olid kõigil juhtudel negatiivsed. Täiendavalt lisandus madala valimisosaluse seletamisel „olulisemate“ muutujate komplekti valimiste võitluslikkus. Kusjuures mainimist väärib leid, et madala valimisosaluse põhjustab just antud muutuja eksisteerimine. Antud muutujata seotud leid annab kinnitust, et kuigi pikaajalised uuringud võivad näidata ühe muutuja kohta kindlat mõjusuunda, siis teatud tingimuste kokkulangemisel omandab uuritud muutuja hoopis vastupidise mõjusuuna valimisosaluse mõjutamisel. Samas tuleb üksikute muutujate väärtuste tõlgendamisega QCA meetodi puhul alati ettevaatlik olla, kuivõrd tegemist on juhtumeid holistlikult käsitleva tehnikaga, milles omab eelkõige tähtsust muutujate koosmõju, mitte eraldiseisvad väärtused. Täiendavalt olid madala valimisosaluse seletamisel tähtsal kohal ka mitteproportsionaalne valimissüsteem ja SKP per capita madal tase, mille koeksisteerimise tulemuseks oli peaaegu alati madal

valimisosalus. Ainukesed juhtumid, mis mainitud muutujate kooseksisteerimise tugevat mõju "segasid" olid kõrge SKP per capita tasemega Prantsusmaa ja Ühendkuningriik.

Ühe täiendava lisaväärtuse antud tööle annab eraldi väikeriike puudutava uuringu läbiviimine. Kõigi selles uuringus vaadeldud juhtumite tulemuseks oli kõrge valimisosalus ning analüüsid muutujate kombinatsioonide väärtusi juhtumite lõikes tuli selgelt välja, et valdav enamus muutujate väärtustest olid positiivsed. Erandiks oli sisuliselt ainult valimiste kohustuslikkus, mis valdaval osal juhtudest ei eksisteerinud. Peaaegu kõik ülejäänud muutujad eksisteerisid kõigi analüüsitud juhtumite puhul, mis omakorda kinnitab, et töö teoreetilises osas analüüsitud muutujate mõjusuunad on vastavuses ka empiiriliste leidudega antud valimis. Antud leiu puhul võib ka spekuloida, et valimisosaluse mõjurid toimivad kõige otsesemalt ja selgesuunalisemalt just väga väikeste kogukondade puhul. Suuremates kogukondades võivad valimisosalust mõjutada veel vaatlusest välja jäänud faktorid, mida väiksemate riikide puhul märgatakse ja millega suudetakse arvestada.

Uuringu võib üldjoontes lugeda õnnestunuks, kuid analüüsi käigus ilmes ka erinevaid kitsaskohti valimi, muutujate ja uurimismetoodika osas, mis väärksid tulevastes uuringutes täiendavat tähelepanu. Kahtlemata oleks üheks väga huvitavaks väljakutseks antud muutujatest koostatud mudelit katsetada alternatiivse valimiga. Sel viisil saaks antud uuringutulemusi testida ka teiste juhtumite puhul ning analüüsida, kas uuringu leiud on otseselt seotud antud valimiga või kehtivad mõningad üldised seaduspärasused ka mujal. Antud uurimistöö üheks alternatiivseks täiendusvõimaluseks oleks fsQCA meetodi kasutuselevõtmine. Sel viisil oleks muutujate komplekti võimalik lisada ka selliseid faktoreid, mis käesoleval hetkel kodeerimise problemaatilisuse tõttu välja jäid, kuid mille olulisuse kohta eksisteerivad piisavad empiirilised tõendid.

6. Kokkuvõte

Madal valimisosalus võib olla signaaliks, et midagi riigi poliitilises süsteemis on valesti. Kodanikkond tunnetab, et valimised pole olulised ja et viimased ei täida enam oma peamisi eesmärke - rahva huvide esindamine, valitsejate vastutusele võtmine ning riigivõimu legitimeerimine (Franklin 2004: 219). Valimisosalust puudutavad uuringud, mis analüüsivad erinevates riikides osalust mõjutavaid faktoreid on välja selgitanud mitmeid institutsionaalseid, sotsiaalmajanduslikke ja poliitilisi muutujaid, mis valimisosaluse varieerumist seletada võimaldavad. Kõige olulisemate mõjuritena on kinnitust leidnud näiteks valimiste kohustuslikkus, valimissüsteem, parlamendi kodade arv, riigisüsteem, valimisiga, valimist lihtsustavad tegurid, SKP per capita tase, ametiühingutesse kuulumine, rahvastik, poliitiline killustatus ja valimiste võitluslikkus. Samas on erinevad kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed uuringud antud faktorite mõju analüüsides jõudnud sagedasti vastuoluliste tulemusteni. Lisaks on juba vähemalt viimastel aastakümnetel toimunud järk-järguline valimisosaluse langus ning seda tingimustes, kus valimisosalust mõjutavad institutsioonid ja faktorid on püsinud suuremas osas muutumatutena ning pigem võiks infoühiskonna arengut arvestades eeldada isegi valimisosaluse kasvu. Paratamatult kerkib üles küsimus, millised mõjurid põhjustavad valimisosaluse varieerumist ning missugune on nende toimemehhanismi täpsem sisu? Leidmaks täiendavaid selgitusi valimisosaluse varieerumise põhjendamiseks on võimalus analüüsida viimast mõjutavaid faktoreid alternatiivsed uurimismeetodeid kasutades. Antud uurimustöös võeti selleks kasutusele kvalitatiivse võrdleva analüüsi meetod ("Qualitative Comparative Analysis" - QCA). Antud meetod võimaldab adekvaatselt võrrelda omavahel mitmeid juhtumianalüüsi ning pakub seeläbi uuendusliku uurimisvõimaluse keskmise suurusega valimises eksisteerivate seaduspärasuste avastamiseks ja analüüsimiseks. QCA rajaneb kahel põhiteesil, milleks on: 1) põhjuslikud kombinatsioonid – üksikute muutujate mõju võib sõltuda teiste muutujate esinemisest või mitteesinemisest 2) võrdtulemuslikkus (*equifinality*) – ühe ja sama tulemuseni võib viia mitu erinevat põhjuslikku „teed“ (Krook 2010: 887). Sellest tulenevalt oli QCA meetodit kasutades võimalik identifitseerida erinevaid valimisosaluse varieerumist iseloomustavaid muutujate kombinatsioone ehk teid. Täiendavalt võimaldas meetod arvestada ühe või teise muutuja samaaegse

eksisteerimise või mitteeksisteerimisega, millega kvantitatiivsed uurimismeetodid ei arvesta.

Uuringu otsene eesmärk ei olnud testida ega ümberlükata seniste uuringute tulemusi vaid pigem pakkuda alternatiivseid vaatenurki valimisosaluse varieerumise põhjuslikule olemusele ja seda antud seose kõige üldisemas võtmes. Kombineerides omavahel kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete meetodite omadused oli eelduseks detailsemalt analüüsida seni vähem kajastust leidnud valimisosaluse ja seda mõjutavate faktorite põhjusliku seose mitmetahulist sisu ning seletada vasturääkivusi mainitud faktorite mõjusuuna osas. Valimi moodustasid Euroopa riigid. Uuringu kõige silmapaistvamaks tulemuseks on asjaolu, et nii kõrge, kui madala valimisosaluse seletamisel võivad peaaegu kõik analüüsitavad faktorid omada vastandlikke väärtusi. Kuigi teatud muutujate, nagu näiteks proportsionaalne valimissüsteem ja valimiste kohustuslikkus, ilmnemisel on riigis tõenäoliselt kõrge valimisosalus, pole see antud uuringu tulemusena alati garanteeritud. Täiendavalt väärivad märkimist leid, et eranditult tagab kõrge valimisosaluse proportsionaalse valimissüsteemi ja kõrge SKP per capita taseme koosmõju. Samuti on antud uuringu tulemuseks, et nii kõrge kui ka madala valimisosaluse põhjustavad mitmed erinevad muutujate kombinatsioonid, mis omakorda kinnitab eeldust, et kasutatud meetod võimaldab avastada valimisosaluse seletamisel seaduspärasusi, mida traditsioonilised kvantitatiivsed meetodid otseselt ei oleks suutnud ning milleks kvalitatiivsetel meetoditel pole üldistamisvõimet. Märkimist väärivad leid, et madalat valimisosalust iseloomustav muutuja kombinatsioonide valem ei olnud pelgalt kõrge valimisosaluse põhjuste vastand. Näiteks oli madala valimisosaluse üheks iseloomulikuks jooneks kahekojalise parlamendi või tugeva presidendi institutsiooni eksisteerimine, mis aga kõrge valimisosaluse põhjustes olulist positsiooni ei omanud.

Vähemolulised polnud ka grupeeringud, mis tekkisid samaväärsete muutujate väärtustega juhtumite koondamisel. Näiteks tuli uuringu käigus välja, et Taani, Soome ja Rootsi puhul viib kõrge valimisosaluseni täpselt samaväärne sõltumatute muutujate kombinatsioon. Ka Saksamaa, Austria, Hollandi ja Itaalia kõrget valimisosalust mõjutavad identsete väärtustega sõltumatud muutujad. Kuid näiteks Eestit, Serbiat, Albaaniat, Horvaatiat, Lätit, Makedooniat, Moldovat ja Portugali ühendavad samaväärsed sõltumatute muutujate väärtused, mille tulemuseks on madal

valimisosalus. Antud grupeeringute tekkimine näitab, et juhtumid ei jagune valimi lõikes gruppidesse juhuslikult vaid eeldatavasti sarnased juhtumid langevad ka empiiriliste tulemuste võrdluses kokku.

Summary

Low levels of voter turnout are usually seen as bad for representational democracy, because it may refer to legitimacy problems of the legislature and also question the representation of the society (Franklin 1999: 205; Radcliff ja Davis 2000: 132; Franklin 2004: 219). Thus a high turnout is generally seen as evidence of the legitimacy of the current system. Previous research concerned with voter turnout differences between countries and the factors influencing it, focus mainly on different institutional, socioeconomic and political factors when explaining this relationship. Most studies have shown that compulsory voting, voting system, unicameralism, presidentialism, voting age, turnout predisposing mechanisms, GDP per capita, union membership, population, political fragmentation and competitive elections are the factors that have the best explanatory power amongst them. At the same time different quantitative and qualitative studies have reached conflicting results when analysing their relationship with voter turnout. In accordance voter turnout has gone through a drastic decline during the last decades and this has occurred despite the stability of institutions influencing it and in spite of the rapid development of information society which on the contrary should have a positive effect on turnout. One cannot help but ask what are the reasons behind such results and trends? To get to the bottom of this paradox the factors influencing turnout have to be analysed in depth and one solution is to use alternative research methods when treating this relationship. In this thesis Qualitative Comparative Analysis (QCA), a method connecting qualitative and quantitative methods was used. The main virtue of QCA is that it allows multiple conjunctual causation. This refers to the assumption that: 1) the outcome is often produced by a combination of factors; 2) several different combinations may lead to the same outcome; 3) depending on the context a factor may have a different impact on the result (Rihoux 2006: 682). Thus QCA implies that different causal paths, each being equally relevant, can lead to the same outcome. It does not focus on the individual effect of a variable but rather on the combinational influence of factors.

The main goal of this research was not to test or falsify the results of previous research but rather to present alternative angles to the casual relationship between voter turnout and the factors influencing it. The combination of qualitative and quantitative methods

allows for a more detailed analysis of previous contradicting findings on voter turnout. European countries made up the sample and provided this study with a wide spectrum of cases which all share a more or less similar context.

The most outstanding result of research is that almost all variables explaining voter turnout can have opposite values in both high and low turnout instances. Although the appearance of certain factors like proportional voting system and compulsory voting has a greater probability to conduct high voter turnout in a country. But this relationship is not always straightforward and guaranteed. The finding that the combination of high level of GDP per capita and proportional voting system leads to high turnout without any exceptions is also a noteworthy result. In addition the research came to the conclusion that different combinations of factors lead to the same outcome and this in both high and low cases of voter turnout. This finding confirms the assumption that the usage of QCA allows to spot insights in the causal combination of interest that traditional quantitative methods would not have and for which qualitative methods lack generalization capability. Another considerable finding is the result that the combinations explaining low voter turnout are not simply the opposite of those explaining high turnout. This shows that the effect of variables varies when combined with others and that factors do not always have a consistent effect and direction of impact. For instance one influential factor in the combination resulting in low voter turnout was the occurrence of a second house of parliament or presidentialism, but it did not have any relevant position explaining high voter turnout. Although the interpretation of single variables and their effect on the causal relationship should always be considered carefully when using QCA, because this method treats cases in a holistic way taking into account the combinational impact of all observed factors not single effects.

One additional finding that needs attention are the groupings of different cases that emerged while drawing up truth tables. These cases share the same combinational content and can thus be considered of equal value in sense of voter turnout. For instance Denmark, Finland and Sweden formed a group which shared a unique combination of factors which lead to high turnout. Variables leading to high voter turnout have also an equal value for the cases of Germany, Austria, The Netherlands and Italy. One group

that shares an equal combination of factors leading to low voter turnout consists of Estonia, Serbia, Albania, Croatia, Latvia, Former Yugoslavian Republic of Macedonia, Moldova and Portugal. These groupings show that presumably similar cases do also form unique groups in the light of empirical findings and thus are not distributed randomly across the sample.

Kasutatud kirjandus ja allikad

Teadusartiklid ja raamatud

Ashworth, John, Benny Geys, Bruno Heyndels (2006). Everyone likes a winner: An empirical test of the effect of electoral closeness on turnout in a context of expressive voting. *Public Choice*, Vol. 128, 383-405

Banducci, Susan A. And Jeffrey A. Karp (2009). „Electoral systems, Efficacy, and Voter Turnout”, in Hans-Dieter Klingemann (eds), *The Comparative Study of Electoral Systems*, Oxford University Press, 109-136

Blais, Andre (2006). What Affects Voter Turnout? *Annual Review of Political Science*, Vol. 9, 111-125

Blais, Andre, Kees Aarts (2006). Electoral Systems and Turnout. *Acta Politica*, Vol. 41, 180-196

Blais, Andre, Agnieszka Dobrzynska (1998). Turnout in electoral democracies. *European Journal of Political Research*, Vol. 33, 239-261

Berg-Schlosser, Dirk, Gisele De Meur (2009) „Comparative Research Design: Case and Variable Selection”, in Benoît Rihoux, Charles C. Ragin (eds), *Configurational Comparative Methods*, London: Sage, 19–32.

Birch, Sarah (2010). Perceptions of Electoral Fairness and Voter Turnout. *Comparative Political Studies*, Vol. 43, No. 12, 1601-1622

Bowler, Shaun, David Brockington, Todd Donovan (2001). Election Systems and Voter Turnout: Experiments in the United States. *The Journal of Politics*, Vol. 63, No. 3, 902-915

Carlin, Ryan E., Gregory J. Love (2013). What's at stake? A veto-player theory of voter turnout. *Electoral Studies*, 1-12

Cox, Garry W. (1988). Closeness and Turnout: a Methodological Note. *The Journal of Politics*, Vol. 50, No. 3, 768-775

Fauvelle-Aymar, Christine, Abel Francois (2006). The impact of closeness on turnout: An empirical relation based on a study of a two-round ballot. *Public Choice*, Vol. 127, 469-491

- Flavin, Patrick, Benjamin Radcliff (2011). Labor union membership and voting across nations. *Electoral Studies*, Vol. 30, 633-641
- Fowler, James H., Christopher T. Dawes (2008). Two Genes Predict Voter Turnout. *The Journal of Politics*, Vol. 70, No. 3, 579-594.
- Franklin, Mark N. (1999). Electoral Engineering and Cross-National Turnout Differences: What Role for Compulsory Voting? *British Journal of Political Science*, Vol. 29, No. 1, 205-216.
- Franklin, Mark N. (2004). Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945. Cambridge University Press
- Geys, Benny (2006). Explaining voter turnout: A review of aggregate-level research. *Electoral Studies* (25), 637-663.
- Gray, Mark, Miki Caul (2000). Declining Voter Turnout in Advanced Industrial Democracies, 1950-1997 : The Effects of Declining Group Mobilization. *Comparative Political Studies*, Vol. 33, No. 9, 1091-1121.
- Green, Donald P., Ron Shachar (2000). Habit Formation and Political Behaviour: Evidence of Consuetude in Voter Turnout. *British Journal of Political Science*, Vol. 30, No. 4, 561-573
- Jackman, Robert W. (1987). Political Institutions and Voter Turnout in the Industrial Democracies. *The American Political Science Review*, Vol. 81, No. 2, 405-424
- Jackman, Robert W. Ross A. Miller (1995). Voter Turnout in the Industrial Democracies during the 1980s. *Comparative Political Studies*, Vol. 27, No. 4, 467-492
- Kanazawa, Satoshi (1998). A Possible Solution to the Paradox of Voter Turnout. *The Journal of Politics*, Vol. 60, No. 4, 974-995.
- Karp, Jeffrey A. Susan A. Banducci (2010). The Impact of Proportional Representation on Turnout: Evidence from New Zealand. *Australian Journal of Political Science*. Vol. 34, No.3, pp. 363-377

- Kirchgässner, Gebhard, Anne Meyer Zu Himmern (1997). Expected closeness and turnout: An empirical analysis for the German General Elections, 1983-1994. *Public Choice*, Vol. 91, 3-25.
- Kunce, Mitch (2001). Pre-election polling and the rational voter: Evidence from state panel data (1986-1998). *Public Choice*, Vol. 107, 21-34
- Lijphart, Arend (2009). Demokraatia mustriid. Valitsemissvormid ja nende toimimine kolmekümne kuues riigis. Yale University
- Louth, Jonathan, Lisa Hill (2005). Compulsory voting in Australia: Turnout with and without it. *Australian Review of Public Affairs*, Vol. 6, No. 1, 25-37.
- Lutz, Georg, Michael Marsh (2007). Introduction: Consequences of low turnout. *Electoral Studies*, Vol. 26, 539-547
- Matsusaka, John G. and Filip Palda (1999). Voter turnout: How much can we explain? *Public Choice*, 431-446.
- Mei-yin, Lin, Yi-ting Tseng, Jue-shyan Wang (2011). Closeness and Turnout: Evidence from Election of Taiwan. *Economics Bulletin*, Volume 31, No. 2, 1922-1928
- Merrifield, John (1993). The institutional and political factors that influence voter turnout. *Public Choice*, Vol. 77, 657-667
- Mueller, Dennis C., Thomas Stratmann (2003). The economic effects of democratic participation. *Journal of Public Economics*, Vol. 87, 2129-2155
- Nevitte, Neil, Andre Blais, Elisabeth Gidengil and Richard Nadeau (2009). „Socio-economic status and non-voting: A cross-national comparative analysis”, in Hans-Dieter Klingermann (eds), *The Comparative Study of Electoral Systems*, Oxford University Press, 85-108
- Powell, G. Bingham Jr. (1982). *Comparative Democracies: Participation, Stability and Violence*. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Powell, G. Bingham Jr. (1986). American Voter Turnout in Comparative Perspective. *The American Political Science Review*, Vol. 80, No. 1, 17-43.

- Radcliff, Benjamin, Patricia Davis (2000). Labor Organization and Electoral Participation in Industrial Democracies. *American Journal of Political Science*, Vol. 44, No. 1, 132-141.
- Ragin, Charles C., Benoît Rihoux, Dirk Berg-Schlosser, Gisele De Meur (2009) „Qualitative Comparative Analysis (QCA) as an Approach”, in Benoît Rihoux, Charles C. Ragin (eds), *Configurational Comparative Methods*, London: Sage, 1–18.
- Rihoux, Benoît, Gisèle De Meur (2009). „Crisp-Set Quantitative Comparative Analysis”, in Benoît Rihoux, Charles C. Ragin (eds), *Configurational Comparative Methods*, London: Sage, 33–68.
- Rihoux, Benoît, Axel Marx (2013). QCA, 25 Years after "The Comparative Method": Mapping, Challenges and Innovations - Mini-Symposium. *Political Research Quarterly*, Volume 66, No. 1, 167-235
- Rihoux, Benoît (2006). Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Systematic Comparative Methods. Recent Advances and Remaining Challenges for Social Science Research. *International Sociology*, Vol. 21, No. 5, 679-706
- Simonovits, Gabor (2012). Competition and turnout revisited: The importance of measuring expected closeness accurately. *Electoral Studies*, Vol. 31, 364-371
- Singh, Shane (2010). How Compelling is Compulsory Voting? A Multilevel Analysis of Turnout. *Political Behavior*, Vol. 33, 95-111
- Stockemer, Daniel, Patricia Calca (2012). Presidentialism and Voter Turnout in Legislative Elections. *Parliamentary Affairs* (2012), 1-23
- Struthers, John, Alistair Young (1989). Economics of Voting: Theories and Evidence. *Journal of Economic Studies*, Vol. 16, No. 5, 3-41
- Tavits, Margit (2009). Direct Presidential Elections and Turnout in Parliamentary Contests. *Political Research Quarterly*, Vol. 62, No. 1, 42-54
- Vowles, Jack (2010). Electoral System Change, Generations, Competitiveness and Turnout in New Zealand, 1963-2005. Cambridge University Press

Muud allikad

Blais, Andre, Louis Massicotte, Agnieszka Dobrzynska (2003). Why is Turnout Higher in Some Countries than in Others? Elections Canada

Blais, Andre, Shane Singh, Delia Dumitrescu (2011). Political Institutions, Perceptions of Representation, and the Turnout Decision. *Chapter drafted for Elections and Representative Democracy: Representation and Accountability*

Franklin, Mark, Patrick Lyons, Michael Marsh (2001). The Turnout Paradox: Why Changing Electoral Experiences Trump Changing Social Characteristics in Driving Voter Turnout in Advanced Democracies. *Paper prepared for delivery at the Congress of the European Consortium for Political Research*

Hollander, Jordan, Jonathan Williamson (2009). A Comparative Cross-National Study of Voter Turnout and Electoral Systems, 1972-2005. *PSCI 400: Political Analysis*

Louth, Jonathan, Lisa Hill (2004). Compulsory Voting Laws and Turnout: Efficacy and Appropriateness. *Refereed paper presented to the Australasian Political Studies Association Conference University of Adelaide*

Roussias, Nasos (2010). Turnout in Transitional Democracies: Patterns of Normalization. Working Paper 114/2010 , Juan March Institute

Kasutatud andmestikud

Encyclopædia Britannica (<http://www.britannica.com/>) – 17.05.2013

European Social Survey 2010. aasta (ESS5) küsitlusandmed (<http://ess.nsd.uib.no/ess/round5/>) - 17.05.2013

Freedom House aruanne *Freedom in the World 2012* (<http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2012>) - 17.05.2013

International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) andmebaas (<http://www.idea.int/vt/index.cfm>) - 17.05.2013

Inter-Parliamentary Union (IPU) PARLINE andmebaas (<http://www.ipu.org/parline/>) – 17.05.2013

Maailemapanga *Database of Political Institutions* (DPI2012) andmebaas (<http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/0,,contentMDK:20649465~pagePK:64214825~piPK:64214943~theSitePK:469382,00.html>) – 17.05.2013

Maailemapanga *The World Bank nationals accounts data* andmebaas - (<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>) - 17.05.2013

Parties and Elections in Europe andmebaas (<http://www.parties-and-elections.eu/>) – 17.05.2013

The Electoral Knowledge Network (http://aceproject.org/regions-en/countries-and-territories/CH/case-studies/esy_ch02/?searchterm=switzerland) – 17.05.2013

United Nations Statistics Division (National Accounts Estimates of Main Aggregates) - (<http://data.un.org/Data.aspx?q=gdp+per+capita&d=SNAAMA&f=grID%3a101%3bcurrencyID%3aUSD%3bpcFlag%3a1>) - 17.05.2013

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Asso Uibo

/töö autori nimi/